

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR ANABİLİM DALI COĞRAFYA
ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

**ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA
COĞRAFYA DERSİ ÖĞRETİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ:
ÜMRANIYE ÖRNEĞİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Ahmet AYDIN**

İSTANBUL, 2005

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR ANABİLİM DALI COĞRAFYA**

**ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA
COĞRAFYA DERSİ ÖĞRETİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ:
ÜMRANIYE ÖRNEĞİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Ahmet AYDIN**

**Danışman:
Prof. Dr. Ramazan ÖZEY
Dr. Mehmet ÜNLÜ**

**T C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ
COĞRAFYA ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA COĞRAFYA DERSİ ÖĞRETİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: ÜMRANIYE ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan: Ahmet AYDIN

İmza

Danışman: Prof. Dr. Ramazan ÖZEY

.....

Dr. Mehmet ÜNLÜ

.....

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Ramazan ÖZEY

.....

Jüri Üyesi: Prof Dr. Nuriye GARİPAĞAOĞLU

.....

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Dursun DİLEK

.....

İstanbul – 2005

Ö N S Ö Z

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Anabilim Dalı Coğrafya Öğretmenliği Bilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu araştırmanın konusu;“Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi”dir.

Bu konunun tez olarak ele alınmasının nedeni son yıllarda genelde eğitim alanında özelde coğrafya öğretimi alanında yapılması gereken yenilikleri ele almak ve mevcut koşullarda nasıl bir eğitim yapılıyor? Bu yeterli midir? Yeterli değilse neden yeni teknikler geliştirilmiyor? gibi sorular sormak ve bunlara cevap bulmaktır.

Coğrafya dersinin etkin bir şekilde öğretilmesi aşağıda yapılacak olan tespitler bakımından çok anlam ifade etmektedir. Strateji ve jeopolitik biliminin teorileri, coğrafi görüşlere dayanır. Tarihteki savaşlarda da ilk hedefler hep

stratejik coğrafi konuma sahip yerler olmuştur. Bu gibi yerlerin savunulması, askeri taktiklerin ve savaş alanlarının hazırlanması için bölgenin iklim şartlarını, arazinin engebe durumunu, matematik ve özel konumunu iyi bilmek gerekmektedir. Bunların yapılabilmesi için de jeomorfoloji, kartografya, klimatoloji gibi coğrafi bilgilere ihtiyaç vardır. Sözelimi Napolyon 420 bin kişilik ordusuyla, 24 Haziran 1812 de Moskova'ya sefere çıktığında sefil bir şekilde 50 bin kişiyle Fransa'ya geri dönmek zorunda kalmıştı. Bu ağır yenilginin sebebi şiddetli kış şartlarıydı. Hatta Napolyon bu seferde “Rus ordularına değil, ağır kış şartlarına yenildik.” demişti. Gerçekten de Napolyon bu sefere çıkarken, Doğu Avrupa'nın Kasım ve Aralık aylarındaki çetin kış şartlarını dikkate almamıştı. Coğrafi şartlar bakımından sefere çıkış zamanlamasını, bu ünlü Devlet adamı ve komutanı bile yanlış yapmış, büyük bir hezimete uğramıştı. Benzer hataları II. Dünya savaşı yıllarında Rusya'ya saldıran Hitler'in yaptığı taktik yanlışta ve Enver Paşanın Sarıkamış Harekatı'nda da görmekteyiz.

1991 deki Körfez Savaşında Irak'a Güneyden saldırıya geçen ABD kuvvetleri, Irak'ta hakim rüzgarların kuzeyden esmesi yüzünden kimyasal silahlardan çıkan zehirli gazlara maruz kaldı. Bu askerler “Körfez Savaşı Sendromu” adı verilen hastalığa yakalanmışlardı. ABD tankları, operasyonun başlamasından 4 gün sonra yağın yağmur nedeniyle Suudi Arabistan çöllerinde yarım metre çamura batmıştı. Görüldüğü gibi Milletler arası ilişkilerde, harp sanatında, ülke yönetiminde özellikle devlet adamlarının ve yöneticilerinin hem ülkelerinin coğrafyasını, hem de Dünya coğrafyasını çok iyi bilmeleri gerekmektedir. M.Kemal “**Ben askeri meseleleri olduğu gibi, siyasi meseleleri de haritadan mütalaa ederim**” derken bu bilimin önemini vurgulamıştır.

Bu yüksek lisans tezinde coğrafyanın önemini ön plana çıkaran bir çalışma yapılmıştır. Tezimizin bu alanda yapılacak olan çalışmalara kaynaklık etmesi beni sevindirecektir.

Bu önemli çalışmamda bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösterici olan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Ramazan ÖZEY'e, Dr.Mehmet ÜNLÜ'ye, tavsiyeleriyle katkıda bulunan Dr.Ali BALCI ve Prof.Dr. Nuriye GARİPAĞAOĞLU'na, bizleri bu seviyeye getiren Üniversitemizin Coğrafya bölümünün tüm değerli hocalarına,anket çalışmalarında bana yardımcı olan okullara, kıymetli fikirleriyle destek veren arkadaşlarım R. Çakır, Z.Akkuş, İ.Demir ve T.K.Erçoklu'ya ve son olarak tüm çalışmalarına hem maddi hem manevi destek veren kıymetli eşime teşekkürü borç bilirim.

Saygılarımla...

Ahmet AYDIN

Temmuz 2005

ÖZET

Ortaöğretim kurumlarında coğrafya dersi öğretimini konu alan bu tez; coğrafya dersinin öğretilmesinin önemini, öğretilmesi esnasında karşılaşılan problemleri, bu problemlerin kaynaklarının neler olduğu ve bu problemlerin çözülebilmesi için gerekli olan önerileri içermektedir. Bu doğrultuda kapsamlı bir araştırma yapılmış ve bu araştırma sonuçları bölümler halinde kategorize edilmiştir.

Birinci bölümde, çağdaş coğrafyanın tanımı yapılmıştır. Daha sonra coğrafyanın içeriği üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, öğretim programları hakkında genel bilgiler verilerek, bir öğretim programının oluşturulması konusunda ne gibi çabaların gerekli olduğu üzerinde durulmuştur. Şimdiye kadar geliştirilen coğrafya öğretim programları ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, öğretim teknikleri hakkında genel bilgiler verilerek, ortaöğretim kurumlarında coğrafya öğretiminde kullanılması gereken öğretim teknikleri gözden geçirilmiştir. Öğretim esnasında kullanılacak araç - gereçler konusunda ise, ayrıntılı tanıtıcı bilgiler verilmeyip, yalnızca öğretimin gerçekleştirileceği fiziki ortam üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde, coğrafya öğretmenlerine ve öğrencilere uygulanan anket çalışmalarının sonuçlarından faydalanarak, coğrafya öğretiminin öğretmen ve öğrenci gözüyle ortaöğretim kurumlarındaki yerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Öğretmen ve öğrencilere coğrafyanın tanımı ve içeriği, ortaöğretim coğrafya öğretim programları, kullanılan öğretim teknikleri, ders kitapları hakkında sorular yöneltilmiş, alınan cevaplar analiz edilmiş ve tespit edilen problemlere göre çözüm önerileri sunulmuştur.

SUMMARY

This thesis issued on teaching geography lesson in secondary school includes the importance of teaching geography, the problems that appear during the teaching and it gives some advices about the solutions of these problems. Through this point a general research is done and the results of the research are categorized

into some chapters.

In the first chapter modern geography is introduced and then it mentions about the content of the geography.

In the second chapter giving general information about teaching programmes, the kinds of efforts that are required to form an education program is discussed. The Geography teaching programmes that have been developed so far are considered.

In the third chapter giving general information on teaching techniques, the teaching techniques that are required to be used in Geography teaching programmes in Secondary Teaching Institutions are gone over. Not only being given detailed and introductory information about the equipment that will be used during teaching, but also the physical environment where the teaching will be done is discussed.

In the fourth chapter the purpose is to put Geography into the right place in Secondary Schools by using the results of the questionnaires done to the Geography teachers and students. In the questionnaire teachers and students were asked about the definition of the Geography and the content of it, the techniques used in Secondary school Geography teaching programmes and lesson books and the answers were analysed and some solutions are given for the problems that were determined.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I-II
ÖZET.....	III
SUMMARY.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V-VII
TABLULAR LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X-XV
KISALTMALAR.....	XVI

GİRİŞ

1. GİRİŞ.....	2
1.1. Problem.....	2
1.2. Amaç ve Metot.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Sayıtlar (Varsayımlar).....	4
1.5. Sınırlılıklar.....	5
2. YÖNTEM.....	5
2.1. Yöntem.....	5
2.2. Araştırma Modeli.....	5
2.3. Evren ve Örneklem.....	6
2.4. Veri Toplama Araçları.....	8
2.5. Verilerin Analizi.....	8

I.BÖLÜM

COĞRAFYA'NIN TANIMI VE İÇERİĞİ

1.1.COĞRAFYA'NIN TANIMI.....	10-11
1.2. COĞRAFYANIN İÇERİĞİ.....	12-16

II. BÖLÜM

COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMLARI (MÜFREDAT PROGRAMLARI)

2.1.TEMEL KAVRAMLAR VE TANIMLAR.....	18
2.1.1.Eğitim, Öğretim Ve Ders Programları.....	18-19
2.1.2.Program Geliştirme.....	20
2.1.3. Program Geliştirmeye Duyulan Gereksinim.....	20
2.1.4.Programlarda Amaç (Hedef).....	21
2.1.5. Coğrafya Alanı ve Hedefler.....	22-23
2.1.6. Coğrafya Öğretim Programı Geliştirme Çabaları.....	24-25
2.1.7.Program Tiplerine İlişkin İnceleme Kategorileri.....	25
2.2. TÜRKİYE'DE GELİŞTİRİLMİŞ ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMLARI.....	27
2.2.1.1942 Yılı Coğrafya Öğretim Programı.....	27
2.2.2.1957 Yılı Coğrafya Öğretim Programı.....	28-30
2.2.3.1971 Yılı Coğrafya öğretim Programı.....	30-34
2.2.4.1973 Yılı Coğrafya Öğretim Programı.....	34-36
2.2.5.1982 Yılı Coğrafya Öğretim Programı.....	37-39
2.2.6.1983 Yılı Coğrafya öğretim programı.....	38-43
2.2.7.1992 ve 1993 Yılı Coğrafya öğretim Programları.....	43-47
2.2.8.Ders Geçme ve Kredili Sistem İçerisinde Yer Alan Coğrafya Öğretim Programı.....	45-50
2.2.9.2003–2004 Eğt. Öğrt. Yılı Bitiminde Ümraniye İlçesi Genelinde Coğrafya Öğretmenlerinin Yaptığı Zümre Toplantısında Alınan Kararlar.....	50-51

III. BÖLÜM

COĞRAFYA ÖĞRETİM TEKNİKLERİ ve ARAÇ - GEREÇ KULLANIMI

3.1. ÖĞRETİM TEKNİKLERİ VE COĞRAFYA.....	53
3.1.1. Direkt yöntem.....	54
3.1.2. Endirekt yöntem.....	54

3.2.ÖĞRETİM TEKNİKLERİNİN SEÇİMİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER.....	56
3.2.1. Öğretmenin Tekniğe Yatkınlığı.....	56
3.2.2. Zaman Ve Fiziksel Olanaklar.....	56
3.2.3. Maliye.....	56
3.2.4. Sınıflardaki Öğrenci Sayıları.....	56
3.2.5. Konunun Özelliği.....	57
3.2.6. Öğretim Sonucunda Öğrencide Geliştirmek İstenilen Nitelikler.....	57
3.3. COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN TEKNİKLER.....	59
3.3. 1. Takrir (Anlatım) Tekniği.....	59
3.3. 2. Soru-Cevap Tekniği.....	61
3.3. 3. Problem Çözme Tekniği.....	62
3.3. 4. Gösteri (Demonstrasyon) Tekniği.....	64-65
3.3. 5. Gezi- gözlem Tekniği.....	65
3.3. 6.Deney Tekniği (Yaparak ve yaşayarak öğrenme).....	67
3.3. 7.Okuma Tekniği.....	67
3.3. 7.1.Okuma Öncesi Etkinlikler.....	68
3.3. 7.2.Okuma Parçası İle Etkileşim.....	69
3.3. 7.3.Okuma Parçası İle Konsantrasyon.....	70
3.3. 7.3.1.Hatırlama Seviyesi.....	70
3.3. 7.3.2.Anlam Çıkarma Seviyesi.....	70
3.3.8.Örnek Olay Tekniği.....	71
3.3.9.Grup Tartışması Tekniği.....	72
3.3.9.1.Grup Tartışma Şekilleri.....	73
3.3.9.1.1.Büyük Grup Tartışması.....	73
3.3. 9.1.2.Münazara.....	74
3.3. 9.1.3.Panel.....	74
3.3.9.1.4.Forum.....	75
3.4. COGRAFYADA ARAÇ GEREÇ KULLANIMI.....	77
3.4.1. Coğrafya Öğretiminin Yapılacağı Fiziki Ortam Nasıl Olmalıdır?.....	78
3.4.2. Coğrafya Öğretiminde Araç- Gereçlerin Önemi.....	79
3.4.3. Coğrafya Ders Kitapları.....	80

IV. BÖLÜM

COGRAFYA ÖĞRETİMİNİN COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİ VE ÖĞRENCİLERE UYGULANAN ANKET SONUÇLARINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. COĞRAFYANIN TANIMI VE İÇERİĞİNİN ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ ANKETLERİNE GÖRE

DEĞERLENDİRİLMESİ.....	82
4.1.1. Öğretmen Anketlerinin Değerlendirilmesi.....	82-89
4.1.2. Öğrenci Anketlerinin Değerlendirilmesi.....	90-94
4.1.3. Sonuç.....	95
4.2.ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMLARININ ÖĞRETMEN ANKETİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	96
4.2.1. Öğretmen Anketlerinin Değerlendirilmesi.....	96-99
4.2.2. Sonuç.....	100
4.3.ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA DERS KİTAPLARI KONUSUNDA ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ ANKETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ....	101
4.3.1.Öğretmen Anketlerinin Değerlendirilmesi.....	101-115
4.3.2.Öğrenci Anketlerinin Değerlendirilmesi.....	116-121
4.3.3 Sonuç.....	122
4.4.COĞRAFYA ÖĞRETİM TEKNİKLERİ ve ARAÇ GEREÇ KULLANIMININ ÖĞRETMEN ve ÖĞRENCİ ANKETLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ...123	
4.4.1. Öğretmen Anketinin Değerlendirilmesi.....	123-131
4.4.2. Öğrenci Anketlerinin Değerlendirilmesi.....	132-138
4.4.3. Sonuç.....	139
 4.5.ORTAÖĞRETİMDE COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN DURUMU ve EĞİTİM YÖNETİCİLERİNİN COĞRAFYA DERSİNE KARŞI TUTUMLARININ ÖĞRETMEN ANKETİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	140
4.5.1.Öğretmen Anketine Göre Coğrafya Öğretmenlerinin Durumu.....	140
4.5.2 Coğrafya Dersinin Eğitim Yöneticileri Açısından Durumunun Öğretmen Anketine Göre Değerlendirilmesi.....	144-147
4.5.3. Sonuç.....	148
 4.6.COĞRAFYA DERSİNİN ÖĞRETİM KURUMLARINDA YERİ VE ÖNEMİNİN ÖĞRETMEN ANKETİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	149

4.6.1.Öğretmen Anketinin Değerlendirilmesi.....	149
4.6.2.Öğrenci Anketinin Değerlendirilmesi.....	151-153
4.7.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	154
7.1.SONUÇ.....	154-155
7.2.ÖNERİLER.....	156

EKLER

Ek 1 : İzin Yazıları.....	158-159
Ek 2 : Anket Çalışması Yapılan Okulların Listesi.....	160
Ek 3 : Coğrafya Öğretmenlerine Uygulanan Anket Formu.....	161
Ek 4 : Öğrencilere Uygulanan Anket Formu.....	165
KAYNAKÇA.....	167-169
ÖZGEÇMİŞ.....	170

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1- Örneklem Okulların Anket Uygulanan Öğretmen–Öğrenci Sayıları.....7

Tablo 2 -Örneklem Okulların Yapılandırılmış Mülakat Uygulanan Öğretmen Sayıları..7

Tablo 3- Konuların Öğretilmesinde Uygulanacak Öğretim Süreci.....20

Tablo 4- Programların Düzenlenmesi Ve Geliştirilmesi İçin İzlenecek Yol.....20

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1- Coğrafya öğretmenlerinin “Coğrafya doğal olaylar ile insan topluluklarını ve faaliyetlerini, bunların yeryüzüne dağılışlarını nedensel olarak inceleyen; doğal ortam ile insan arasında ilişki kuran bir bilim dalıdır.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....83

Şekil 2- Coğrafya öğretmenlerinin “Coğrafya doğal ve beşeri olayların tasvirini yapan ve bunların dünya üzerindeki dağılışını inceleyen bir bilim dalıdır.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....84

Şekil 3- Coğrafya öğretmenlerinin “Coğrafya bir insan bilimidir. Bundan dolayı coğrafya insan ve insan faaliyetlerini neden ve sonuç ilişkisine göre sorgulayan bir bilim dalıdır.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....85

Şekil 4- Coğrafya öğretmenlerinin “Coğrafya daha çok fiziki ağırlıklı bir derstir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....86

Şekil 5- Coğrafya öğretmenlerinin “Coğrafya bir sosyal bilimdir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....87

Şekil 6- Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya bir ortam ve doğa bilimidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....88

Şekil 7- Coğrafya öğretmenlerinin “ Coğrafya doğal ve beşeri olayları tek tek ve nasıl oluştuklarını anlatmalıdır. Olayların nedenleriyle ilgilenmek ve olaylar arasında bağlantı kurmak coğrafyanın amaçlarından değildir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....89

Şekil 8- Öğrencilerin“Coğrafya dağların, ovaların nerede olduklarını, akarsu uzunluklarını, başkentleri, para birimlerini din ve ırkları anlatan bir bilimdir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....90

Şekil 9- Öğrencilerin “Coğrafya bir insan bilimidir. İnsanın kendisi ve faaliyetlerini araştırır.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....91

Şekil 10- Öğrencilerin "Coğrafya bir yer bilimidir. Yalnızca yeryüzündeki doğal olaylarla ilgilenir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....92

Şekil 11- Öğrencilerin “Coğrafya doğal ortamda meydana gelen olayları, oluş ve dağılışlarını, insan ve insan faaliyetlerini aynı zamanda insan faaliyetleriyle doğal ortam arasındaki ilişkileri neden sonuç ilişkisine göre araştıran bir bilimdir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....93

Şekil 12- Coğrafya öğretmenlerinin “Orta öğretim kurumlarında okutulan coğrafya müfredatı, coğrafya biliminin esaslarını öğrencilere yeteri kadar vermektedir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....**96**

Şekil 13- Coğrafya öğretmenlerinin “Ortaöğretim coğrafya müfredat programları her yıl ele alınıp, yeni bilgiler, kuram ve açıklamalarla zenginleştirilmektedir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....**97**

Şekil 14- Coğrafya öğretmenlerinin “Ortaöğretim coğrafya müfredat programları diğer derslerin müfredat programlarıyla paralel bir içeriğe sahiptir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....**98**

Şekil 15- Coğrafya öğretmenlerinin “Ortaöğretim coğrafya müfredat programları çağdaş dünya coğrafyasını ortaöğretim kurumlarında tam anlamıyla temsil etmektedir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....**99**

Şekil 16- Coğrafya öğretmenlerinin “Ortaöğretim coğrafya ders kitapları uzun yıllardan bu yana çoğunlukla aynı bilgileri kapsamaktadır.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....**101**

Şekil 17- Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya ders kitapları öğrencinin ilgisini çekmemektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....**102**

Şekil 18- Coğrafya öğretmenlerinin "Lise coğrafya ders kitapları içerik olarak yetersizdir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....**103**

Şekil 19- Coğrafya öğretmenlerinin "Lise coğrafya ders kitapları konuları işleyiş düzeni açısından öğrencilerin konuları anlamalarını güçleştirmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....**104**

Şekil 20- Coğrafya öğretmenlerinin "Lise coğrafya ders kitaplarında konular arasında bağ kurulmamıştır, konular bağlantısız ve kopuk sunulmuştur." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....**105**

Şekil 21- Coğrafya öğretmenlerinin "Lise coğrafya ders kitaplarında yeni kuram ve bilgiler sürekli işlenmekte ve çağı bu açıdan izlemektedirler.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....**106**

Şekil 22 - Coğrafya öğretmenlerinin "Lise 1. sınıf ders kitabında fiziki ve beşeri konular ağırlıklı olarak verilmiştir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....**107**

Şekil 23- Coğrafya öğretmenlerinin "Lise 2. sınıf ders kitabında konular eksiksiz ve muntazam işlenmiştir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....**108**

Şekil 24- Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya ders kitaplarında konuların başında bulunan hazırlık soruları, öğrencilerin konuya hazırlanması için, uygundur" şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....**108**

Şekil 25- Coğrafya öğretmenlerinin “Lise 3. sınıf coğrafya ders kitabında ülkemizle ilgili bilgiler sürekli yenilenmektedir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....	109
Şekil 26- Coğrafya öğretmenlerinin “Coğrafya ders kitaplarının sonunda yer alan “ödev ve sorular” öğrencinin konuyu öğrenip öğrenmediğini ölçecek yapıdadır.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....	110
Şekil 27- Coğrafya öğretmenlerinin “Lise 2. sınıf coğrafya ders kitabında aşırı derecede ayrıntıya inilmiştir”. şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....	111
Şekil 28- Coğrafya öğretmenlerinin “Coğrafya ders kitaplarındaki okuma parçaları öğrencinin ilgisini çekmektedir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....	111
Şekil 29- Coğrafya öğretmenlerinin “Lise 3. sınıf coğrafya ders kitabı Türkiye ekonomisini öğrencilerin öğrenebilmeleri ve anlayabilmeleri için yeterlidir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....	112
Şekil 30- Coğrafya öğretmenlerinin “Lise 3. sınıf coğrafya ders kitabı seviye açısından çok iyi hazırlanmıştır.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....	113
Şekil 31- Coğrafya öğretmenlerinin “Lise 3. sınıf coğrafya ders kitabı öğrencileri ÖSS’ye hazırlama bakımından yeterli bir kitaptır.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....	114
Şekil 32- Coğrafya öğretmenlerinin “Lise coğrafya ders kitapları üniversiteye hazırlık ders kitapları gibi ÖSS formatında hazırlanmalıdır.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....	114
Şekil 33- Coğrafya öğretmenlerinin “Daha önceki lise coğrafya ders kitapları, konuların bütünlüğü ve işleyiş yöntemi açısından daha iyi idi.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....	115
Şekil 34- Coğrafya öğretmenlerinin “Coğrafya ders kitapları basım tekniği ve kalitesi açısından uygundur.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....	115
Şekil 35- Öğrencilerin “Coğrafya ders kitaplarındaki şekiller anlaşılır bir şekilde çizilmiştir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....	117
Şekil 36- Öğrencilerin "Coğrafya ders kitaplarındaki resimler (Fotoğraflar) konulara uygun olarak seçilmiştir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları... 118	
Şekil 37- Öğrencilerin "Coğrafya ders kitaplarındaki okuma parçaları ilgimizi çekmekte ve konuları daha iyi anlamamızı sağlamaktadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....	

Şekil 38- Öğrencilerin "Coğrafya ders kitaplarındaki konuların sonunda yer alan sorular işlenen konuları iyi bir şekilde öğrenip, öğrenmediğimizi test etmemizi sağlamaktadır." biçimindeki bir önermeye verdikleri cevapların oranları.....120

Şekil 39- Öğrencilerin "Coğrafya ders kitaplarındaki konular güncel ve ilgimizi çekecek konulardan oluşmaktadır." biçimindeki bir önermeye verdikleri cevapların oranları.....121

Şekil 40- Öğrencilerin "Coğrafya ders kitaplarında kullanılan yazım dili, kitabı anlamamızı kolaylaştırmaktadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....122

Şekil 41- Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya dersi öğretmen tarafından anlatılmalıdır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....124

Şekil 42- Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya dersi çoğunlukla takrir yöntemiyle verilmelidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevaplama oranları.....125

Şekil 43- Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya dersleri anlatılırken öğrencilerin dersi atlas ya da çeşitli şekiller aracılığı ile izlemesi şarttır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....126

Şekil 44- Coğrafya öğretmenlerine "Coğrafya derslerinin işleniş sırasında harita, grafik, şekil, diyagram gibi şematize yöntemiyle sunumu sürekli kullanılmalıdır." şeklinde sunulan önermeye verdikleri cevapların oranları.....127

Şekil 45- Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya dersinin işleniş sırasında, opak projektör, slayt, tepegöz gibi sabit görüntülü; video, kapalı devre TV, film gibi hareketli görüntülü görsel teknik araçların kullanılması zorunludur". şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....128

Şekil 46- Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya konularını öğrenilebilmesi için ezber yönteminin öğrenci tarafından kullanılması çoğunlukla gereklidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....129

Şekil 47- Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya konuları işlenirken örnekler yakın çevreden verilmelidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....130

Şekil 48- Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya konuları işlenirken örnekler mümkün olduğu kadar ülkenin, bu tu nünden verilerek öğrencinin ülkesini sevmesi ve daha iyi öğrenmesi sağlanmalıdır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....131

Şekil 49- Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya dersi öğretmen -öğrenci arasında soru -cevap şeklinde işlenmelidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....132

Şekil 50- Coğrafya öğretmenlerinin "Öğretmen Coğrafya derslerini uygulamalı işlemelidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....133

Şekil 51- Öğrencilerin "Okulumuzda coğrafya dersi yalnızca öğrencilerin anlatımıyla işlenmektedir." şeklindeki önermeye

y verdikleri cevapların oranları.....134

Şekil 52- Öğrencilerin "Okulumuzda coğrafya dersi yalnızca öğretmenin anlatımıyla işlenmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....135

Şekil 53- Öğrencilerin "Okulumuzda coğrafya dersi öğretmen-öğrenci arasında soru-cevap şeklinde işlenmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları...136

Şekil 54- Öğrencilerin "Okulumuzda coğrafya dersleri anlatım ve kara-tahtanın yardımıyla işlenmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....137

Şekil 55- Öğrencilerin "Okulumuzda coğrafya dersleri sınıfın yanında ilgili ortamlarda (arazide, fabrikalarda vs.) işlenmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....138

Şekil 56- Öğrencilerin "Okulumuzda coğrafya dersleri görsel aletler yardımıyla (slayt, tepegöz, projeksiyon, film makinesi, video ve TV) desteklenerek işlenmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....139

Şekil 57- Coğrafya öğretmenlerinin "Yeterlilik sınavları belli aralıklarla tüm öğretmenlere uygulanmalı ve yetersiz görülenler zorunlu meslek içi kurslara tabi tutulmalıdır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....142

Şekil 58- Coğrafya öğretmenlerinin "Öğretmen, coğrafya dersini işlerken ilgili konular hakkında mutlaka diğer yeni ve temel kaynak kitaplara, dergilere göz atmak ve güncel örnekler üretmek zorundadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....143

Şekil 59- Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya öğretmenlerinin kendilerini yenileyebilmeleri için koşullar uygundur. Okulların kütüphaneleri bu konuda yeterlidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....144

Şekil 60- Coğrafya öğretmenlerinin "İdareciler, coğrafya dersine önem vermemektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....146

Şekil 61- Coğrafya öğretmenlerinin "İdareciler coğrafya konularının öğrenciler tarafından öğrenilmesi sürecinde ilgili kuruluşlarla (meteoroloji, müze, fabrika vs.) diyalog sağlamada yardımcı olmaktadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....147

Şekil 62- Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya konuların öğrenilmesi sürecinde konu-larla ilgili kuruluşlar (meteoroloji, müze, fabrika vs.) gerekli ilgi ve kolaylığı göstermektedirler." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.....148

Şekil 63- Coğrafya öğretmenlerine "Coğrafya dersinin konuları günceldir. Bu yüzden öğrencilerin de derse katılmaları gerekmektedir." şeklinde sunulan önermeye verdikleri cevapların oranları.....150

Şekil 64- Coğrafya öğretmenlerine "Ortaöğretimden coğrafya dersleri kaldırılabilir." şeklinde sunulan önermeye verdikleri cevapların oranları.....151

Şekil 65- Coğrafya öğretmenlerine "Coğrafya dersinin bazı ortaöğretim kurumlarında kaldırılması isabetli bir karardır." şeklinde sunulan önermeye verdikleri cevapların oranları.....151

Şekil 66- Coğrafya öğretmenlerine "Coğrafya dersi tüm ortaöğretim kurumlarında seçmeli ders haline getirilip isteyen

öğrencinin dersi alması sağlanmalıdır.” şeklinde sunulan önermeye verdikleri cevapların oranları.....

152

Şekil 67- Öğrencilerin “Coğrafya derslerinin hepsi zorunlu olarak okutulmalıdır.” şeklinde sunulan önermeye verdikleri cevapların oranları.....**152**

Şekil 68- Öğrencilerin “Coğrafya dersi mevcut ders saatlerinde yeteri kadar verile-bilmektedir.” şeklinde verilen önermeye verdikleri cevapların oranları.....**153**

Şekil 69- Öğrencilerin “Coğrafya dersi çevreyi tanımamız ve dünyayı anlamamız açısından önemlidir.” şeklinde sunulan önermeye verdikleri cevapların oranları...**153**

Şekil 70- Öğrencilerin “Coğrafya derslerinin hepsi seçmeli olmalıdır.” şeklinde sunulan önermeye verdikleri cevapların oranları.....**154**

Şekil 71- Öğrencilerin “Coğrafya dersinin ders saatleri arttırılmalıdır.” şeklinde sunulan önermeye verdikleri cevapların oranları**154**

KISALTMALAR

A.E.F. : Atatürk Eğitim Fakültesi

A.g.e. : Adı Geçen Eser

And. : Anadolu

Arş. : Araştırma / Araştırmaları

Bak. : Bakanlık / Bakanlığı

Böl. : Bölüm

C. : Cilt

Coğr. : Coğrafya

Derg. : Dergi / Dergisi

Diz. : Dizin
Eğit. : Eğitim
Enst. : Enstitü
Fak. : Fakülte / Fakültesi
İst. : İstanbul
Jeom. : Jeomorfoloji
Kong. : Kongre / Kongresi
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
M.T.A. : Maden Teknik Arama
Müd. : Müdürlüğü
M:Ö. : Milattan Önce
Ort. : Ortalama
Öğrt. : Öğretim / Öğretmen
ÖSS : Öğrenci Seçme Sınavı
sh. : Sayfa
San. : Sanayi
SN : Sıra No
TD : Tebliğler Dergisi
Teb1. : Tebliğ / Tebliğleri
Tek. : Teknik
Top. : Toplam
TTK : Talim Terbiye Kurulu
Tur. : Turizm
Üniv. : Üniversite
Y. : Yıl / Yıllık
Yay. : Yayın / Yayınları
Yoğ. : Yoğunluk / Yoğunluğu

GİRİŞ

1. GİRİŞ

“Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi:Ümraniye Örneği” adı altında hazırlanan bu yüksek lisans tezinin konusu, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesindeki lise ve dengi okullarda, coğrafya dersinin öğretilmesini kapsamaktadır. Araştırmada aşağıdaki konu başlıklarına değinilecektir

- Coğrafyanın tanımlanması,
- Öğretim programları geliştirme çabaları,
- Öğretimde kullanılan teknikler ve araç-gereçler,
- Coğrafya öğretmenlerinin mesleki yönden geliştirilmesi ve
- Coğrafya dersinin ortaöğretim kurumlarındaki önemi ve yeri.

Bunun için öncelikli olarak bilimsel bir çalışma yapılmış, bu doğrultuda orta öğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenci ve görevli öğretmenlere anket uygulanmış, konuyla ilgili kaynaklar taranmış, daha önce hazırlanmış olan kitap, makale ve istatistikî veriler incelenmiştir. Bu bölümde problem ortaya konularak araştırmanın amacı, önemi, sayıtlılar ve sınırlılıklar üzerinde durulmuştur.

1.1. Problem

Sürekli bir değişim içerisinde olan çeşitli ve karmaşık sorunlarla karşı karşıya bulunan insanların ve toplumların yaşamında bilimlerin önemli bir yeri vardır. Kişilerin gereksinimleri ile toplumun beklentileri arasındaki dengeyi sağlamada insanlara gerekli bilgi beceri ve tutumları kazandırma açısından sosyal bilimlere önemli sorumluluklar düşmektedir. İşte bu noktada en önemli görev, sosyal bilimlerin kesiştiği yer olan ve konusunu tüm dünya ve evrenden almış olan coğrafyaya düşer.

Çalışma, ortaöğretim seviyesindeki öğrencilere, doğal olaylarla insan ilişkileri çerçevesinde, dünyayı ve yaşadığımız ülkeyi tanıtp, sevdirmeyi, çevre bilinci oluşturmaya amaçlayan bir bilim dalı olan coğrafyanın, ortaöğretim kurumlarında, coğrafya öğretim faaliyetlerinin nasıl ve ne şekilde yapıldığını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çünkü ortaöğretim kurumlarında öğrencilere verilen coğrafya öğretimi öğrenciler açısından iki amaca yöneliktir. Bunlardan birincisi değişik meslek gruplarını seçecek kişilere dünya ve ülkemiz hakkında genel geçer bilgiler kazandırmak; ikincisi ise, ileriki yıllarda coğrafya ile yükseköğretim düzeyinde ilgilenecek olan bireylere alt yapı oluşturacak bilgi kazandırmaktır. Son yıllarda, coğrafyanın ortaöğretim kurumlarında öğretimi konusunda, gerek öğretim programlarının oluşturulması, gerekse okullarda öğretim tekniklerinin ve araç-gereçlerin kullanımında sorunların ortaya çıktığı hususunda bazı fikirlerin ortaya atılması, bu konuda bir araştırma yapılması için gerekçe oluşturmıştır. Ayrıca üniversitelerin coğrafya bölümlerini bitiren kişilerin, önceki yıllarda pek çok alanda istihdam edilmelerine rağmen; günümüzde, ne gibi istihdam alanlarında çalışabilecekleri konusunda sorulan sorular çoğalmıştır. Coğrafya bölümü büyük oranda sadece öğretmenlik için tercih edilen bir alan haline gelmiştir. Tüm bunlar ortaöğretim kurumlarında coğrafya biliminin insanlara yeterince öğretilmediği düşüncesinin oluşmasına neden olmuştur. Bu da ortaöğretim kurumlarında coğrafya dersi öğretimi üzerine araştırma yapılması için ayrı bir gerekçe oluşturmaktadır. Yapılan çalışma sonucunda coğrafya öğretiminde ortaya çıkan sorunlar, öğretim sürecini birlikte oluşturan öğretmen ve öğrencilere yönelik bir anket çalışması yoluyla ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

1.2. Amaç

Çalışmanın amaçları, ortaöğretim kurumlarında coğrafyanın sorunlarının tespit edilmesi için büyük oranda coğrafya öğretmenlerine ve öğrencilere uygulanan anketlerin ışığında;

1-Coğrafya öğretmenlerinin ve öğrencilerin coğrafyanın tanımı ve içeriği konusundaki düşünce ve eğilimlerinin ortaya çıkarılması, bu doğrultuda coğrafyanın bilimsel tanımının ve içeriğinin verilmesi,

2-Ortaöğretim coğrafya dersi öğretim programlarının, tarihsel süreç içerisinde gelişim ve değişimlerinin ortaya çıkarılması, aksaklık ve eksikliklerin dile getirilmesi, öğretmenlerin bu konudaki bilgilerine başvurulması,

3-Coğrafya öğretim teknikleri ve araç-gereçleri konusunda bilgi verilerek, coğrafya öğretmenlerinin bu konudaki eğilimlerinin, öğrencilerin ise yaşadıkları mevcut uygulamalar ile ilgili görüşlerinin alınması,

4-Coğrafya öğretiminin en önemli araçlarından olan ders kitaplarının öğretmen ve öğrencilere göre, yanlış ve eksik yönlerinin ortaya çıkarılması,

5-Coğrafya dersinin ortaöğretim kurumlarındaki yerinin korunması konusunda coğrafya öğretmenlerinin, özellikle de öğrencilerin düşüncelerinin ortaya çıkarılması şeklinde sıralanabilir.

1.3.Araştırmanın Önemi

Toplumların temel hak ve sorumluluklarını bilen, insanlar arası ilişkilerini geliştirebilen, belirli bir ekonomik görüş kazanmış, ülkesinin sosyal jeopolitik, ekonomik ve siyasi önemini, potansiyelini bilen, çağdaş bireylere her zaman ihtiyacı vardır. Bu bireylerin yetişmesinde etkin bir coğrafya eğitiminin rolü büyüktür.

Ancak günümüzde coğrafya öğretiminin verimini ve önemiyetini azaltan bazı faktörler bulunmaktadır. Müfredat programı, ders kitapları, araç gereç yetersizliği ve sınıfların durumu ile kullanılan teknik ve yöntemler bunların başlıcalarıdır. Coğrafyayı etkili ve çekici bir hale getirmek için yapılacak işler bu bahsedilen durumları düzeltmekle olacaktır. Çağın şartlarına uygun bir müfredat hazırlanmalıdır. Okullarda sınıf mevcutları azaltılmalı, mümkünse coğrafya laboratuvarları oluşturulmalıdır. Eksik araç gereçler temin edilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır. Ayrıca öğretmenlerin modern öğretim teknik ve yöntemleri kullanmaları sağlanmalıdır.

1.4. Sayıtlar (Varsayımlar)

Bu çalışmada aşağıdaki sayıtlardan hareket edilmiştir.

1. Araştırmada verilerin geçerlilik ve güvenilirlik derecesi yüksektir. Çünkü:

- a) Anket istekli kimselere uygulanmıştır.
- b) Araştırmaya katılan okullar bunu gönüllü olarak yapmışlardır.
- c) Uygulama sonunda anketin güvenilirliği istatistiksel yollarla saptanmıştır.

2. Okul, öğretmen, öğrenci ve özellikler bakımından üzerinde çalışılan gruplar evreni temsil edecek durumdadır.

Çünkü:

- a) Araştırmaya katılan okullar şans yoluyla seçilmiştir
- b) Araştırmaya katılan okullardaki öğrenci ve öğretmenler şans yoluyla belirlenmiştir

3.İstanbul İlinde (Ümraniye ilçesinde) öğretmenlere ve öğrencilere uygulanan anketin sonuçları ülke geneline

uygulanabilir.

1.5. Sınırlılıklar

1. Anket uygulaması İstanbul ilinin; Ümraniye ilçesinde yapılmıştır.
2. Branşı coğrafya olmadığı halde coğrafya dersine giren öğretmenlere yapılandırılmış mülakat uygulanmamıştır.
3. Anket uygulanan okullarda iyi bir örneklem oluşturması açısından farklı okul türleri seçilmiştir.

2. YÖNTEM

2.1. Yöntem

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ile analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler hakkında bilgi verilmiştir.

2.2. Araştırma Modeli

Bu araştırma ile ortaöğretim kurumlarındaki coğrafya dersi öğretiminin çeşitli yönleriyle değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu özellikleri ortaya çıkarmak için betimsel bir çalışma yapılmıştır.

Coğrafya öğretmenlerine yönelik olarak yürüttüğümüz yapılandırılmış mülakatta toplam 49 önerme yer almıştır. Önergeler 7 ana başlık altında belirlenmiştir. Bunlar;

- 1- Coğrafya biliminin tanımı ve içeriği,
- 2- Coğrafya öğretim programları,
- 3- Lise coğrafya ders kitapları,
- 4- Coğrafya öğretim teknikleri,
- 5- Coğrafya dersinin önemi ve yeri,
- 6- Coğrafya öğretmenlerinin durumu ve
- 7- Coğrafya dersine okul yöneticilerinin ve kurumların bakış açısı hakkındadır. Coğrafya öğretiminin sorunlarını ortaya koymak için öğrencilere de bir anket uygulanmıştır.

Önergeler beş ana başlık altında ele alınmış olup aşağıda sıralanmıştır:

- 1- Coğrafyanın tanımı ve içeriği,
- 2- Coğrafya öğretim teknik ve yöntemleri,
- 3- Coğrafya dersinin ortaöğretim kurumlarındaki konumu,
- 4- Coğrafya dersinin içeriği ve yeterliliği,
- 5- Coğrafya ders kitapları.

Toplam 350 öğrenciye uygulanan anket sırasında öğrencilere belirtecekleri görüşlerin önemi anlatılmış ve araştırmanın bilimsel içeriği konusunda öğrenciler ikna edilerek, öğrencilerin gerçek düşüncelerini, gözlemlerini belirtmeleri için ortam hazırlanmıştır.

Anketler uygulandıktan sonra titizlikle değerlendirmeye tabi tutulmuş ve sonuçlar her önermeye olumlu ve olumsuz yaklaşımların oranı şeklinde ortaya konmuştur. Bunlar daha sonra ana başlıklara uygun olarak birleştirilerek, genel bir düşünce ve gözlem bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır.

2.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul İli Ümraniye ilçesinde görev yapan coğrafya öğretmenleri ve ortaöğretim öğrencileri oluşturmaktadır.

İlçede örnekleme yoluyla 7 ortaöğretim kurumu seçilmiştir. Bunlar içerisinde durumlara göre Lise I, Lise II, ve Lise III öğrencilerine anket uygulanmıştır. Böylece resmi okullarda öğrenim gören 350 öğrenci ve görev yapan 13 öğretmen araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Tablo 1 -Örneklem Okulların Anket Uygulanan Öğrenci Sayıları	
OKULLAR	ÖĞRENCİ
Ümraniye Anadolu Lisesi	27
Ümraniye Lisesi	90
Ümraniye Nevzat Ayaz Lisesi	47
Ümraniye 75.Yıl Ticaret Meslek.Lisesi	56
Ümraniye Kız Meslek Lisesi	52
Ümraniye Namık Kemal Lisesi	25
Atakent Lisesi	53
Toplam	350

Tablo 2 -Örneklem Okulların Yapılandırılmış Mülakat Uygulanan Öğretmen Sayıları

OKULLAR	ÖĞRETMEN
Ümraniye Anadolu Lisesi	1
Ümraniye Lisesi	3
Ümraniye Nevzat Ayaz Lisesi	2
Ümraniye 75.Yıl Ticaret Meslek.Lisesi	2
Ümraniye Kız Meslek Lisesi	1
Ümraniye Namık Kemal Lisesi	2
Atakent Lisesi	2
Toplam	13

2.4. Veri Toplama Araçları

Öğretmen ve öğrenci anketinde sorulan sorular; coğrafya biliminin tanımı ve içeriğini, coğrafya öğretim programlarını, lise coğrafya ders kitaplarını, coğrafya öğretim tekniklerini, coğrafya dersinin önemini ve yerini belirlemeye, coğrafya öğretmenlerinin durumunu ve coğrafya dersine okul yöneticilerinin ve kurumların bakış açısını ortaya koymaya yöneliktir.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmayla ilgili anket uygulaması tamamlandıktan sonra öğretmen ve öğrencilerin cevaplarının tamamı araştırmacı tarafından kontrol edilip, veriler kod yönergesine göre bilgisayar kodlama formlarına geçirilmiştir.

Bilgisayar ortamına aktarılan veriler gruplara ayrılarak bilgisayarda işlenmiş ve istatistiksel işlemler tamamlanmıştır. Araştırma tamamlanana kadar Microsoft Exel paket programlarından yararlanılmıştır. Sonuçları değerlendirirken yüzde ve frekanstan yararlanılmıştır.

I.BÖLÜM

COĞRAFYA'NIN TANIMI VE İÇERİĞİ

COĞRAFYA'NIN TANIMI VE İÇERİĞİ

1.1.COĞRAFYA'NIN TANIMI

Coğrafyanın ilk olarak ortaya çıkışını daha doğrusu coğrafi düşüncenin ne zaman başladığını söylemek güçtür. Ancak coğrafyanın insanın çevresindeki doğal olaylarla ilk kez ilgilenmesiyle birlikte doğduğunu söylemek yanlış olmaz. Coğrafi çalışmaların ortaya çıkışı kesin olarak bilinmemekle birlikte, coğrafyanın adının Eski Yunanlılardan kaynaklandığı bilinmektedir. Coğrafyanın ilk anlamı ise, “dünyayı anlamak”, “dünya hakkında yazmak” ifadelerini yansıtmaktadır.

Coğrafya sözcük anlamı olarak eski Yunanca'da yerin tasviri (geo=yer ve graphe=tasvir) anlamına gelmektedir. Coğrafya, yeryüzü olayları arasındaki ilişkileri bu olayların dağılışlarını ve bu dağılışın nedenlerini inceleyen bir bilim şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca yeryüzü, atmosfer, litosfer ve hidrosferin dokunak alanı ve diğer bütün canlı varlıklarla birlikte insanların yaşama yeridir. Bunun anlamı şudur ki yeryüzü dünyanın en hareketli kısmı, en çeşitli ve en karışık olayların bir karşılaşma ve buluşma alanıdır.

Coğrafya bilim adamlarının hemen hepsi coğrafya için aynı tanımlı yapmaktadır. Atalay, “Günümüzdeki anlamıyla coğrafya, yeryüzünün şekillenmesini ve şekillenmede etkili olan amilleri yeryüzünde canlı hayatı oluşturan insan, bitki, hayvan ile doğal ortam arasındaki dağılışı inceleyen bir bilim dalıdır” tanımını yapmaktadır. Bu tanımlamaya göre coğrafyanın inceleme alanı olarak iki alan ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi doğal ortam (doğal çevre), ikincisi ise insan toplulukları, faaliyetlerini içine alan kültür ortamıdır. Bu iki alanı inceleyen coğrafya da olayları inceleyişi bakımından iki ana bölüme ayrılmıştır. Bunlardan doğal çevreyle ilgileneni Fiziki Coğrafya, insan ve faaliyetleri (kültür ortamı) ile ilgileneni ise, Beşeri ve İktisadi Coğrafya olarak adlandırılmaktadır. Tümertekin ise, coğrafyanın inceleme alanları için; “Coğrafyada başlıca iki inceleme alanı vardır: Yer şekilleri, iklim, toprak, hayvanlardan ve benzeri elemanlardan oluşan, fizik çevre ile ilgilenen fiziki coğrafya; diğeri ise insanın yeryüzündeki faaliyetleriyle ilgilenen beşeri coğrafyadır. Beşeri bilim olan dolayısıyla da insanı ve onun yeryüzünde oluşturduğu şekilleri inceleyen coğrafyanın bu şekilde ikiye ayrılmasının kökeni oldukça eskiyse de bu ayrım yalnızca eğitim ve araştırmada kolaylık sağlaması bakımından savunulabilir”. Görüldüğü gibi Tümertekin coğrafyanın alanlarını sayarken iktisadi faaliyetleri de beşeri coğrafya nitelemesiyle ele almaktadır. Ayrıca coğrafyanın fiziki ve beşeri olarak ancak eğitim amaçlı ayrılabilceğini, oysa coğrafyada fiziki çevre ve insanı ayrı ayrı düşünmemek gerektiğini vurgulamaktadır. Fakat yine de bir beşeri bilim olarak görmektedir.

Erol, “Coğrafya, insanın çevresi içindeki etkinliklerini inceleyen bilimdir” şeklinde tanımlamaktadır. Ayrıca , “Coğrafya, insan toplumları ile içinde yaşadığı doğal ve kültürel ortamlar arasındaki ilişkileri incelemek ve bir sentez halinde ortaya koymaktır. Böyle bir sentez de kapsamlı ve çok yönlü yorum yapmak, insan yaşamını kolaylaştırıp yöneltmek uygulamayı belirleme amacı yatar. İşte bu nedenle dıştan kolay görünümlü olan coğrafyanın özünde kapsamlı yorumlara ve uygulama gereğine yönelten zorluğu mevcuttur. Gerçekten coğrafi sentezlerin bütün ayrıntıyı kapsamı, ancak onların sağlam, bilimsel ve mantiki bağlarla bağlayarak genel kuralları ortaya koyması gerekir”. şeklinde bir açıklama da yer almaktadır. Doğanay, coğrafyanın temelde bir yer bilimi olduğunu fakat araştırmaların merkezinde insanın bulunduğunu vurgulamaktadır. Buna göre coğrafyanın tanımını da şöyle yapmaktadır:

“Coğrafya, yeryüzünde oluşan fiziksel, sosyal ve ekonomik olayları, insan ve çevre özellikleri arasındaki ilişkileri kurarak inceleyen bir bilimdir” .

1.2. COĞRAFYANIN İÇERİĞİ

İlk dönemlerde coğrafya daha çok tasvirî bir içerik taşıırken, zaman içerisinde doğal ortamdaki ve kültürel ortamdaki gözlem zenginliğinin artması, çevresel sorunların daha da karmaşıklaşması insan ve doğal ortamı inceleyen coğrafyanın derinleşmesine yol açmıştır.

Coğrafi düşüncenin ortaya çıkışı ekümen ya da insanların yaşadığı alanın yapısı ve alansal farklılıklarıyla ilgilenen Mısırlı, Babilli ve Yunanlı filozoflardan, özellikle de tarihçilerden kaynaklanmıştır. Bu coğrafi düşünce ve araştırmalar bu uygarlıkların yayılım alanı ile sınırlı idi. Bu araştırmalar tasviri nitelikteydi.

Coğrafi düşüncenin ortaya çıkması ile coğrafi mekan anlayışı da oluşmuştur. Mekan bundan daha çok coğrafi olayların geçtiği alanın sınırlarını da belirleyen bir nitelemedir. Coğrafi mekan Gottman tarafından şöyle nitelenmektedir:

“Çevre çok geniş kapsamlı bir kavramdır, bu yüzyılın başlarında esas itibariyle “Ekümen” in fiziki yani doğal çevresini ifade etmek için kullanılmıştır, daha sonra düzeltilmiş ve uzmanların doğal çevre, sosyal çevre, bölgesel çevre ve diğerleri olarak ayırt ettikleri çok yönlü bir kavram halini almıştır. Burada coğrafi çevre olarak coğrafi incelemeye konu olan bütün sahalar kastedilmektedir. Bu saha ise somut (gerçek) insan faaliyetlerinin maddi mekânıdır. Bu tanıma uymak için coğrafi mekânın her parçası fizik bakımından insanın erişmesini gerektirmez. Fakat insanın kontrol ettiği faaliyetler bir mekân parçası üzerinde düzenli olarak meydana geliyorsa, bu kısım bir coğrafi ilgi sahasıdır. Böylece yalnız coğrafi çevre içerisine katılan yeni keşfedilmiş yerler değil, fakat herhangi bir denizaltı (gemisi) ya da bir boru sistemi ile akıtılan bir yeraltı suyu, bir petrol ya da gaz yatağı gibi bir denizaltı kaynağı da, insan bu derinliklere dalamasa bile; coğrafi çerçevenin bir kısmıdır. Çok yakın zamanlarda coğrafi çevre çalışmaları sadece fizik ve biyoloji bilimlerinden değil, fakat aynı zamanda iktisat, tarihi ve bilim tarihi, sosyoloji ve siyasal bilimler, tıp ve halk sağlığı, iktisat ve istatistik gibi diğer birçok bilim dallarının çalışmalarından yararlanmışlardır. Coğrafyacılar modern bilginin bilim dalları arası incelenmesine zorunlu olarak katkıda bulunurken, dikkatlerini de erişilebilir mekân içerisinde çeşitli fenomenlerin dağılışı düzenleri üzerinde toplamaya devam etmişlerdir.”

Coğrafi mekânın bazı özellikleri dünya üzerindeki gelişmelerin hızlanması dolayısıyla değişimlere uğramıştır. Bunları şöyle sıralamak mümkündür:

1- Coğrafi mekânda bir süreklilik fakat parçalılık bulunmaktadır. Parçalılık, coğrafi mekânı oluşturan birimlerden (kara, deniz, hava) fiziki ortamın yapısına bağlı olduğu gibi aynı zamanda insanların oluşturduğu kültür ortamındaki farklılıklardan da kaynaklanmaktadır. İnsan ve fiziki ortam arasındaki denge insan lehine değiştikçe coğrafi çevrenin parçalılığındaki insanın kültür ortamına etkisi artacaktır.

2- Coğrafi mekân ilk zamanlara göre hayli geniş bir alana yayılmıştır fakat yine de sınırlıdır. Bu sınırlarda insanın erişebilirlik (etkinlik ve algısal düzeyde) sınırlarıdır. Bu erişebilirlik sınırlarının doğrultuları farklıdır, yatay olduğu kadar, atmosferden daha yükseklerle, deniz seviyesinden derin deniz çanaklarına doğrudur.

3- Coğrafi mekân farklılaşmış ve aynı zamanda organize olmuştur. Farklılaşma hem doğal çevrede, hem de insanın yarattığı kültürel çevresinde olmuştur. Mekânın parçalılığına bağlı olarak farklılaşmalar da o nispette fazladır. Her coğrafi mekân parçası kendi içerisinde organize olmuştur. Buna göre coğrafya araştırmaları coğrafi mekânlar arasında karşılaştırmalar yaparak benzerlik ve farklılıkların tespitine çalışır.

Coğrafi çevrenin bir bütün halinde birliğini oluşturan özellikleri ve olayların organizasyonu coğrafi analiz ile ortaya çıkar.

Sonuç olarak coğrafi çevre önce tüm insan faaliyetlerinin erişebileceği bütün bir mekân olarak tam birlik içerisinde anlaşılmalıdır. Her durumda daima sürekli, fakat parçalanmış, yayılmakla birlikte sınırlı, farklılaşmış fakat organize bir coğrafi çevre vardır ve genellikle de bu çevre organize olduğu için farklılaşmıştır.

Coğrafi mekânın günümüzdeki görünümüne ulaşması eski çağlardan bu güne kadar yapılan çalışmaların niteliği ve kapsamı ile ilgilidir. Bazı araştırmalar doğal ortamın bazı özellikleri üzerinde gözlemlerine dayalı olarak pek çok araştırmalar yaparken, bazıları da insanı ve insana bağlı kültür ortamının özelliklerini araştırmıştır. Zaman içerisinde bu iki ortamın karşılıklı etkileşimi coğrafyanın ana temasını oluşturmuştur. Bununla birlikte coğrafi mekânın da kapsamı genişlemiş ve farklılaşmıştır.

Coğrafi mekân, bazen coğrafi görünüm olarak adlandırılmaktadır. Tunçdilek'in tanımlaması şöyledir:

“Coğrafi görünüm (coğrafi peyzaj) kutuplardan ekvatora, sahillerden iç bölgelere kadar bir film hızıyla değişerek devam eder ve bir noktadaki özelliği diğer bir noktada daha başka bir özellik takip eder ve bu değişimler tükenmeksizin devam edip gider. Böylece, dünyanın karalar yüzeyi sayısız coğrafi görünümünün birbirine eklenmesi sonucu renklenmiş ve şekillenmiş olur.

Coğrafi görünüm sadece yüzey şekilleri olarak düşünülemez. Coğrafi görünümü oluşturan reliyef şekilleri üzerindeki toprak, bitki örtüsü ve fauna kadar, gene o ortam içerisinde varlığını devam ettirme çabası içerisinde olan insan eserleriyle tamamlanır. Bu nedenle coğrafi görünüm çok kompleks (karmaşık) bir yapıya sahip bulunur. Mesela birbirine tamamen benzeyen bir reliyef üzerinde aynı karakteristik şekillerin yer alması beklenirken, birinin konifer ağaçlarla, diğerinin kserofit tabiatlı çalılarla kaplı olması mümkündür. Gene, mesela, biri üzerinde az veya çok seyrek nüfus yer alabilirken, diğerinin üzerinde çok kalabalık, dolayısıyla yoğun insan gruplarının bulunması o kadar doğaldır.

Tunçdilek, coğrafi görünümün sınırlılığı üzerine şunları belirtir. *“Diğer bir önemli nokta da, bir ünite olarak kabul edilecek bir coğrafi görünümün nereden başladığı ne gibi sebepler sonucu nerede bittiğidir. Gerçekten de her bir coğrafi görünümün ayrı bir özelliğin yansıtıcısı olduğu için, diğeri ile ilişki kurmak, aradaki farkları bulup çıkarmak, ikisini birbirinden ayıran hususları yakalamak coğrafi alanda çalışanlar için güç bir iştir ve birçok anlamda coğrafya da budur”.*

Tunçdilek, coğrafyanın, coğrafi görünümü anlatırken eski dönemlerdeki tasvir yöntemini kullandığını belirtmektedir. Bu yüzden ilk çağlarda önemli bir bilim dalı olan coğrafya, uzunca bir süre boyunca yalnızca bölgeler ve yöreleri tanıtmaya yönelik kolaydan tasvir yolunu seçmiş, bu metotla dünyayı tanıtmak işlevini yıllarca yerine getirmiştir. Fakat tasvirin coğrafyadaki tahtı 19. yy.'dan itibaren sarsılmıştır. Özellikle kaynağını coğrafyadan alan pek çok yeni bilim dalları ortaya çıkmış ve zamanla coğrafyanın yardımcı bilimleri arasına girmişlerdir. Fen bilimleri ve sosyal bilimler içerisinde geniş bir yelpaze oluşturan bu bilim dallarına ileride değinilecektir.

Coğrafi çalışmaların ilk ortaya çıkışından bu yana gökyüzü ve yıldızların (Mısırlılar), bitki ile reliyef ve iklim arasındaki ilişkileri Theoghrastur (M.Ö. 370); akarsu yataklarının aşındırmasının Pelybius (M.Ö. 210-129); denizi Posidoniur (M.Ö. 135-50) incelemişlerdir. Daha başkaları da hava koşullarını, deltaları, gel-git olaylarını, taşkınları incelemişlerdir. Aristoteles'in ise M.Ö.384-322) ilk kesin iklimatik sınıflandırmayı yaptığı belirtilmektedir. Bunun yanı sıra

başta Eratosthenes (M.Ö. 276-194) olmak üzere matematik coğrafyacıların çalışmaları ile dünyanın küreselliği ortaya konmuştur. Ayrıca çevresi ve çeşitli noktalar arasındaki uzaklıklar ölçülmüştür. Hypparchur ise (M.Ö.160-125) Ay, Güneş ve yıldızlar üzerinde yaptığı gözlemler ile dünyayı meridyonal iklim zonlarına ayırmıştır. Bu zonlara göre insanın yaşam ortamı konusunda da öneriler yapmıştır.

Coğrafyada mekân olgusunun tam anlamıyla yerine oturmasından önce insan ve doğal çevrenin hangisinin daha önemli olduğu üzerinde pek çok tartışmalar yapılmıştır. Ritter ve Von Humboldt'un kurucusu olduğu Klasik Devrede coğrafyanın başlıca amacının fiziki çevrenin toplumun fonksiyonlarına ve gelişmesine yaptığı etkinin araştırılması olduğu üzerinde önemle duruluyordu. Bu tartışmaların merkezini ise insanın doğanın parçası mı, yoksa ondan ayrı mı olduğu, ya da insanın doğal ortam tarafından etkilenmesinin nereye kadar uzandığı şeklinde sorular oluşturmıştır.

Coğrafya biliminde önemli gelişmeler II. Dünya savaşıdan sonra hızla gelişmeye başlayan bilim ve teknolojiye ilişkin ilerlemelerle olmuştur. Bu gelişmelerin başında hava fotoğraflarının kullanılması gelmektedir. Son yıllarda uzay fotoğrafları ve bunların bilgisayarlarla değerlendirilmesi coğrafyanın uygulamalı bir bilim olarak yer almasını sağlamıştır. Japonya, ABD, Kanada, Hollanda, Fransa ve İtalya gibi gelişmiş ülkelerde Coğrafya Bilgi Sistemi merkezleri kurulma ve merkezler tarım, ormancılık, çevre kirliliği, atmosfer olayları, ulaşım gibi konularda bilgi toplamakta ve uluslararası alanda bilgi pazarlamaktadır.

Coğrafya; fiziki, beşeri-ekonomik ve bölgesel coğrafya olmak üzere üç anabilim dalından oluşmaktadır. Bu alanların arasında bir sınır olmadığı gibi faydalandığı ve yakın ilişkide bulunduğu bilim dalları sosyal ve fen bilimlerini de kapsamına almaktadır.

Sonuç olarak coğrafyanın çağdaş bilimler arasındaki yeri, içeriği ve alt bölümleri verilmeye çalışılmıştır. Bunların verilmesindeki asıl amaç, orta öğretim kurumlarında öğrencilere öğretilen coğrafya biliminin ve coğrafi konuların ele alınış biçimlerinin değerlendirilmesi sırasında dayanak ve kriter oluşturmaktır. Ayrıca coğrafya öğretmenlerinin coğrafya konusundaki düşüncelerinin ve coğrafyaya bakış açılarının değerlendirilmesi açısından verilmiştir.

II. BÖLÜM
COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMLARI
(MÜFREDAT PROGRAMLARI)

2.1.TEMEL KAVRAMLAR VE TANIMLAR

2.1.1.Eğitim, Öğretim Ve Ders Programları

Konuların öğretilmesinde uygulanacak öğretim süreçlerinin kesintisiz gelişmesi için, süreci örgütleyen kurum ve kuruluşların çeşitli önlemler alması gereklidir. Aynı zamanda uygulanan öğretim süreçlerinin, amaçların hedefe ulaşmasında ne derece etkili olduğuna öğretim süreçlerinin ve amaçların ne derece gerçekleştiğini anlamak için sürekli bir değerlendirmeye gereksinim duyulmaktadır. Yukarıda sözü edilen süreci şu şekilde şematize etmek mümkündür;

Tablo 3

Konuların Öğretilmesinde Uygulanacak Öğretim Süreci

Varış, programların düzenlenmesi ve geliştirilmesi için de şu yolun izlenmesi gerektiğini belirtmektedir;

Tablo 4

Programların Düzenlenmesi Ve Geliştirilmesi İçin İzlenecek Yol

Okulların ve diğer eğitim kurumlarının genel fonksiyonu, çağdaş kültürü tanıtmak yoluyla öğrencilerin uyumunu sağlamak ve onlara değişmekte olan dünya ve çağ koşullarına ayak uydurabilmeleri için (gelişen teknoloji ve bilime bağlı olarak) kültürü geliştirme yollarını öğrenmektir. Burada kültür kavramı ile insanların yaşama biçimleri kastedilmektedir.

Eğitim programları öğrencilerin okulda ya da okul dışındaki bütün öğrenim tecrübelerini içerisine alır.

Eğitim programlarının çeşitli tanımlarıyla karşılaşmak mümkündür. Örneğin Spears, eğitim programını somut olmaktan çok, soyut bir etken olarak görür. Etkili bir eğitim programının yapısal yönleri için, “*Programın, öğretmenin kafasında ve kalbinde olduğu unutulmamalıdır.*” demektedir. Christine'ler, programı öğrenci davranışlarını istenen yönde oluşturması için yapılan etraflı planlama süreci olarak tanımlamakta, Bachamp ise, okullarda ne öğretilmesi gereğine ilişkin organize kararları içeren bir döküman olarak belirtmektedir.

Programlar çeşitli boyutlarda olabilmektedir. Bunları eğitim programı, öğretim programı ve ders programı olarak sayabiliriz. Öyleyse;

Eğitim programı: Bir eğitim kurumunda, çocuklara, gençlere ve yetişkinlere yönelik olarak sağlanan, Milli Eğitim ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesi doğrultusunda yürütülen tüm faaliyetleri kapsar. Bunlar, en başta öğretim, eğitsel kol faaliyetleri, geziler (bilimsel ve rekreasyon), kutlamalar, rehberlik, sağlık vs. hizmetleri ve fonksiyonlarıdır. Bu programın içerisinde en fazla ağırlık taşıyanı öğretimdir.

Öğretim programı: Eğitim programı içerisinde genellikle, belli bilgi gruplarında oluşan ve bir kısım okullarda beceriye ve uygulamaya ağırlık veren, bilgi ve becerinin eğitim programının amaçları doğrultusunda ve planlı bir biçimde kazandırılmasına yönelik bir programdır.

Öğretim programlarının yürütülmesi için uygulamaya yönelik ve daha dar anlamda programa ihtiyaç vardır. Bu da ders programlarıdır.

Ders programı: Öğretim programlarında yer alan bilgi gruplarının ve faaliyet alanlarının, eğitim amaçlarıyla ilişkili olan özel amaçların gerçekleştirilmeleri için öğretim ilkeleri konularını, alt gruplarını ve değerlendirme koşullarını içeren ve eğitim, öğretim programlarındaki belirlenen ilkeleri davranışa dönüştüren programdır.

Bu durumda eğitim programı, öğretim programlarına, öğretim programları, ders programlarına bağlı olarak gelişir. Yani bu üç programda zincirleme bir düzen söz konusudur. Programlardan birinin aksaması diğerlerini etkileyecektir. Bizim burada değineceğimiz coğrafya öğretim programlarıdır.

Ayrıca, hizmet içi eğitimde olsun, halk eğitim merkezlerinde olsun düzenlenen kurs programları da bulunmaktadır. Bunlardan hizmet içi eğitim programlarına “coğrafya öğretmenlerinin yetiştirilmesi” konusuna da değinilecektir.

2.1.2. Program Geliştirme

Program geliştirme, programın kapsadığı amaçların sağlıklı ve etkin bir şekilde belirlenmesi ve bu amaçlara ulaşılması için faydalanan kuram ve uygulamaları işlevsel anlamda ele alan bir çalışmadır.

Program geliştirme, okul ve okul çevresindeki yaşamın ve öğrenme koşullarının geliştirilmesini amaç edinir. Bunun için, toplum koşulları, sorunlar ve bireyin gelişim gereksinimi göz önünde bulundurulur. Bu durumda program geliştirmenin günümüzde MEB'in merkezinden yürütüldüğü şekliyle kabul görmesi mümkün değildir. Çünkü her bölgenin her yörenin ve her özgün çevrenin kendine göre özellikleri ve insanların da buna göre beklentileri vardır. Bu açıdan bakıldığında zaman eğitim, öğretim ve ders programlarının geliştirilmesi sırasında genel hedeflere bağlı kalınarak özel hedeflerin gözetilmesi gerekmektedir.

2.1.3. Program Geliştirmeye Duyulan Gereksinim

Toplumu, gelişen koşullara uyarlamak ve çağdaş insan profilini oluşturmak için eğitim, öğretim ve ders programlarının sürekli olarak yeniliklerle donatılması gerekmektedir. Yani toplumsal dinamizm eğitim programlarının da dinamik olmasını gerektirmektedir. Eğitim programlarının dinamizmini uygun süreçlerle yönlendirmek yoluyla insan gücünü toplumun isteklerine uygun nitelikte yetiştirmek mümkün olacaktır. Eğitim programları yalnızca okulda düzenli çalışmayı değil fakat aynı zamanda örgün olmayan ortamda bulunan fertler üzerinde de yaşama ve öğrenme koşullarını geliştirmeyi amaçlar. Bu nedenlere dayalı olarak, eğitim programları, gelişen koşullarda hem toplumun sorunları ve ihtiyaçları, hem de örgün eğitim sürecindeki öğrencilerin sorunları, ilgileri, gelişim özellikleri ve güncel gereksinimleri temel alınarak geliştirilmelidir.

Bilimsel ve teknolojik gelişmelere her gün bir yenisi eklenmektedir. Bu gelişmelerin sonuçlarının insanlara

aktarılması, daha önceden var olan bilgilerin bazılarının yenileriyle yerlerinin değiştirilmesi gerekmektedir. Eğitim programlarının uygulanabilirliğini sağlayan, öğretim programları ve öğretim programlarının yaşama geçirilmesinde rol oynayan ders programlarının geliştirilmesi bilimsel ve teknolojik yeniliklerin insanlara aktarılmasını sağlayacak dizisidir. Bu dizinin içerisinde geliştirilmesi gereken etkenler bulunmaktadır. Bunlar canlı ve cansız etkenler olarak;

Canlı etkenler:

1. Uzman,
2. Öğretmen,
3. Öğrenci,
4. Veli,
5. Eğitim Yöneticisi

Cansız Etkenler:

1. Ders kitapları,
2. Araç ve gereçler,
3. Çevre koşullarıdır.

2.1.4. Programlarda Amaç (Hedef)

Öğrencilere eğitim yoluyla kazandırılması gereken pek çok davranış olabilir. Bu davranışların hemen hepsinin sınırlı olan zaman sürecinde verilmeleri imkânsızdır. Çünkü planlı eğitim faaliyetleri için ayrılan zaman sınırlıdır. Buna bağlı olarak öğrencilere kazandırılması istenen davranış değişikliklerinin en önemlileri seçilir. Bu seçilmiş önemli istendik davranış değişiklikleri hedefler (amaçlar) adıyla anılır.

İstendik davranış değişiklikleri bilgiler, yetenekler, beceriler, tutumlar, ilgiler, alışkanlıklar vb. olabilir. Buna örnek verecek olursak;

1. Örnek hedef: Coğrafyadaki temel kavramların bilgi olarak kazandırılması,

2. Belli yetenekler için örnek hedef: Coğrafya bilim ilkelerini yeni durumlara uygulama yeteneği,

3. Belli beceriler için örnek hedef: Çizim araç-gereçlerinin belli bir haritalama ya da diyagram çizme esnasında gerektiği gibi kullanma becerisi,

4. Belli tutumlar için örnek hedef: Daha önceden edindiği inançların yeni deliller ışığında yeniden gözden geçirmeye hazır olması,

5. Belli alışkanlıklar için örnek hedef: Düzenli çalışma alışkanlığı kazandırmak, gibi sıralanabilir.

Ertürk'e göre, hedef; bir öğrencinin planlanmış ve tertiplenmiş yaşantılar sayesinde kazanması kararlaştırılan ve davranış değişikliği veya davranış olarak ifade edilmeye elverişli olan bir özelliktir.

2.1.5. Coğrafya Alanı ve Hedefler

Öğrencinin eğitimde, kültürde var olan en önemli değerler ve idealler, en kullanışlı bilgi ve beceriler, yani kültürün tercih edilen yanları yoğunlaştırılarak işe koşulmaktadır. Bu arada disiplinler de çok önemli bir yer işgal eder. Her disiplin içeriği yöntemi ve ön şart olarak gerektirdiği tutumlar ile bireyin yetişmesine katkıda bulunabilecek ve onu toplum içerisinde daha yeterli ve verimli yaşama bakımından güçlü kılacak aletlerdir.

Coğrafya alanının, bireyin yetişmesine yapacağı katkı iki türdür. Bunlardan birisi coğrafya alanında uzmanlaşacak kişilerin ilerideki çalışmalarına temel teşkil edecek nitelikte olmasıdır. İkincisi ise, coğrafya bilgilerinin alınması sonucu bireylerde oluşabilecek istendik davranışlardır. Örneğin, bir yerleşmenin yakınında kurulacak olan fabrikaların bacalarından çıkacak partiküllerin yerleşmenin bulunduğu alanı olumsuz etkilememesi için, nereye kurulması gerektiğini coğrafi bilgiler ışığında daha iyi değerlendirebilecektir.

Coğrafya açısından, saptanacak hedefler, coğrafya ile ilgili en önemli davranışları ve konuları kapsamalıdır. Burada coğrafya uzmanlarının belirlemesine göre, coğrafya alanına giren ana düşünceler ve kavramlar esas tutulmalıdır. Alet hükmündeki kavramlar ile coğrafya için mantıki bakımdan temel teşkil eden esaslara ağırlık verilmelidir. Ayrıca coğrafyada yer alan değişmeye karşı dayanıklı kısımlar öncelikle ele alınmalıdır. Örneğin, pamuk üretim miktarını süreç olarak pamuğun yetişme ortam koşullarına göre daha çok değişmeye uğradığı düşünülürse, pamuk üretim miktarı yerine yetişme ortamı özelliklerine önem vermek yerinde olacaktır. Bu durum doğal ortamı dikkate alarak öğrenmede ağırlık noktasının yeni gelişmeler ile sürecin çalışmasına ve araştırmacılığa kaydırılmasını sağlayacaktır.

Coğrafya bakımından hedeflerin biçimlendirilmesine esas alınacak önerileri yapabilmek için, coğrafya alanında iyi bir uzman olma zorunluluğu vardır, öyleyse hedeflerin biçimlendirilmesinde esas alınmak veya hesaba katılmak üzere, coğrafya uzmanları kendi alanlarından gelebilecek katkı ve yardımlara işaret edebilirler. Bu işi yapmalarında program geliştirme bakımından mutlaka büyük fayda vardır. Fakat unutulmaması gereken şudur ki, coğrafya uzmanı, kendi alanının uzmanıdır; program geliştirme uzmanı değildir. Ancak programı geliştirmeye dolaylı da olsa katkı sağlayacaktır.

Coğrafyanın neden ve nasıl öğretileceğinin kararlaştırılması ve öğretilmesi coğrafyanın bilinmesi yanında daha bir çok konunun bilinmesine ihtiyaç gösterir. Bu nedenle, coğrafya uzmanlarının raporlarını inceleyerek, belki de hedefleri teşhis etmek, eğitim felsefesinin ve psikolojisinin süzgecinden geçirildikten sonra elde kalanlarını özgül bir şekilde yeniden biçimlendirmek işleri, program geliştirmecilere düşer. Daha uygunu, coğrafya alanı ile ilgili hedefler saptanırken, coğrafya uzmanı, coğrafya öğretmeni, program geliştirmeci ve değerlendirmeciyi de içine alan çalışma grubu içinde daha fazla katkıda bulunabilir. Coğrafya alanında telkin edilecek hedeflerin biçimlendirilmesinde bilim eğitimcisi (coğrafya eğitimcisi) de yararlı olabilir. Çeşitli alanların uzmanlarının ortak çalışmalarında verimi düşüren olumsuzluğu, kişilik çatışması engelini giderebilmek için, hem coğrafya hem de eğitim alanındaki gerekli bilgi ve becerilerin aynı kişiye kazandırılmasıyla meydana gelen coğrafya bilim eğitimcilerinin önce yetiştirilmesi, sonra da işe koşulması, program geliştirme maliyetlerini daha verimli hale getirebilir.

2.1.6. Coğrafya Öğretim Programı Geliştirme Çabaları

Sözü edilen öğretim programları “müfredat programları” adı ile anılırlar. Bunun yanı sıra diğer öğretim programları gibi coğrafya programında aynen adlandırılmıştır. Bunlar genel olarak konuların başlıklar altında, çeşitli sınıflara göre sıralanması esasına dayandırılmıştır. Günümüze kadar kredili sistem için oluşturulan son coğrafya programıyla birlikte dokuz öğretim programı geliştirmiştir. Merkezci eğitim sisteminde, bu ders listelerinin merkez örgütü tarafından saptanmış olması doğaldır. Ancak, eğitim amaçlarının içerik ve çabalarının, öğretim süreçlerinin, geliştirme yöntem ve tekniklerinin, objektif bir araştırma yaklaşımı ile ele alınmasına ilişkin teorik ve uygulamalı çalışmalara 1946 yılı öncesine kadar rastlanmamaktadır. Bu eğitim tarihimizde programların aynı kaldığı anlamına gelmez. Belli bir takım değişmeler yaşanmıştır. Fakat her değişme gelişme anlamını taşımaz. Bu sürece katılan bütün canlı ve cansız etkenlerin dinamik bir biçimde ve istenen yönde farklılaşması, olgunlaşması söz konusudur. Bu itibarla Milli Eğitim Bakanlığı Merkezî Örgütünün uygulamadan uzak kurallarda araştırmalara dayanmadan verdiği programa ilişkin kararların, okullara genelgeler aracılığı ile duyurması bir

değişiklik hareketidir. Buna karşılık, sistemin bütün boyutlarına sürekli bir şekilde geliştirilmesi için belli koşullar içinde harcanan sistemli çabalar ise gelişmeye dönük çabalardır.

Program geliştirme sürecinin daha etkili olması için program geliştirme kuramcılarının, araştırmacılarının ve özellikle uygulama ile ilgilenenlerin sürece katılması gerekmektedir. Yani en başta öğretmenlerin, öğrencilerin, eğitim yöneticilerinin ve süreçle ilgili olanların tümünün program geliştirme ile ilgilenmeleri ve katılmaları anlamını taşımaktadır. Program geliştirmede ülkemizde teorileri oluşturmak ve düzenlemek merkez örgütünün görev ve sorumlulukları uygulamaya dönüştürmek ise yerel okulun görev ve sorumlulukları içerisinde ele alınmaktadır.

Ülkemizde program geliştirme, genellikle derslere göre yapılmaktadır. Derslere göre düzenlenen programların geliştirme çalışmaları için bazı ön koşullara ihtiyaç vardır.

Nitelikler: Derslere göre düzenlenen programlar önceleri konu uzmanı öğretmenlerden oluşan öğretmenler tarafından hazırlanmaktaydı. Bu durum öğrencide Milli Eğitimin amaçları doğrultusunda davranış değişikliği yaratacak programlardan çok, ders konularının daha ön planda olduğu programlar yaratır.

Derslere göre düzenlenen programların ikinci özelliği içeriğin konu açısından en iyi anlaşılabilir biçimde düzenlenmesidir. Fakat yükleme öğrencinin konuyu ezberlemesine yol açar. Ezber ise öğrencinin öğrendiklerini davranışa dönüştürmesini engeller. Oysa öğretimde esas olan öğrencinin kazandığı bilgileri yaşama geçirmesidir. Çünkü örgün eğitimin amacı da budur. Ancak, bu şekilde girişimci eleştirci yaratıcı ve özgür düşünme yetisini kazanmış öğrenciler yetiştirme olanağı ortaya çıkabilir.

2.1.7. Program Tiplerine İlişkin İnceleme Kategorileri

Coğrafya eğitim programları disipline bağlı belli bilgi kategorisinde program geliştirme amacıyla yapılan araştırmalarla gerçekleştirilmektedir. Burada disiplinin içerdiği konular önemli bir yer işgal eder. Bu konuların öğrenciye verilmesi gerekenlerinin veriliş sırasında önemi bulunmaktadır. Fakat asıl önem taşıyanı ise coğrafya programının eğitimin amaçları doğrultusunda geliştirilmesidir. Çünkü program geliştirmede amaç, eğitim uygulamalarının geliştirilmesidir. Bu coğrafya konularının geliştirilmemesi ya da coğrafya alanındaki yeniliklerin araştırılıp programa dâhil edilmemesi amacını taşımamaktadır. Fakat eğitim anlayışı içerisinde disiplinler -ki coğrafya da bunlardan birisidir- eğitimin malzemesidir. Bu zamana kadar uygulanan biçimiyle coğrafya alanında bilgi sahibi olmak ve bu konuda üretim yapmak tercih edilmiştir. Fakat coğrafyanın öğrenci davranışları üzerinde etkileri tartışılmamıştır. Oysa birinci derecede önemli olan coğrafya bilgilerinin öğrenci davranışları üzerinde değişiklik meydana getirmesidir. Meydana gelecek olan bu davranış değişiklikleri de Milli Eğitim Temel Kanununda yer alan Milli Eğitimin Genel Amaçlarında belirlenmiştir. Bu durumda coğrafya disiplinin oluşturan konular verilirken bu genel amaçlar göz önünde bulundurulacaktır.

Eğitim programlarının hazırlanmasında esas alınacak program modeli ve program hazırlanırken göz önünde bulundurulacak esaslar, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) tarafından 26.5.1983 tarih ve 86 sayılı TTK. kararı ile belirlenmiştir.

MEB TTKB tarafından hazırlanmış olan Coğrafya Öğretim Programları geçmişten günümüze doğru incelenecektir.

2.2. TÜRKİYE'DE GELİŞTİRİLMİŞ ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA

ÖĞRETİM PROGRAMLARI

2.2.1. 1942 Yılı Coğrafya Öğretim Programı

1941 yılında düzenlenen Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda oluşturulan bu programın günümüz öğretim programı anlayışından hayli uzak olduğu görülür. Lise I ve II'de, ikişer, lise III. sınıfta bir saat üzerinden okutulması önerilen programın konuların sıralanmasından ibaret olduğu görülmektedir. Lise I. sınıfta okutulması önerilen Genel Coğrafya'nın konuları, yerin keşfinin tarihçesi, coğrafya nedir? şeklinde başlamakta ve Yer hakkında toplu bilgilerle devam etmektedir. Daha sonra atmosfer, denizler, karalar, biyocoğrafya, yeryüzünde insan, yeryüzünde coğrafi bölgeler ve ekonomik çalışmalar ünite başlıkları ile konular sıralanmaktadır. Program içerisinde işlenen üniteler ilk önce dünyayı uzaydaki yeri dünyanın genel özellikleri açısından ele almakta ve daha sonra, gaz kütle (atmosfer), sıvı kütle (denizler) ve katı kütle (karalar) şeklinde incelemektedir. İnsan ve insan etkinliklerine ise doğal ortam ile ilişki kurularak açıklama getirilmeye çalışılmaktadır.

Genel Coğrafya konularının öğrencilerin anlayabileceği şekilde ve coğrafyanın mantığı içerisinde verildiği söylenebilir. Bu Genel Coğrafya programı ile öğrencilerin çevresini ve çevresinde meydana gelen olayları algılaması sağlanabilir. Fakat bu bilgilerin verilmesi sonucunda yaratılacak davranış değişikliklerine değinilmemiştir. Yani program bir öğretim programı olmaktan çok coğrafya konularını içeren bir liste niteliği taşımaktadır.

Lise II. ve III. sınıf programları da benzer durumları içermektedir.

Lise II. sınıf programında ilk başta komşu ülkeler, daha sonra dünyanın en güçlü devletleri incelenmiştir.

Lise III. sınıf programında ise, ilk önce Türkiye'nin yedi bölgesi ve ardından da Türkiye'nin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası işlenmiştir.

Coğrafya öğretim programlarının düzenlenmesi 1942'den 1957 yılına kadar ele alınmamıştır. Bilimdeki gelişme ve değişimlerin hızı çok yüksektir. 1942 yılında dünya savaşı sürmektedir. 1945 yılında II. Dünya Savaşı bittikten sonra dünya üzerinde pek çok değişimler olmuştur. Özellikle beşeri ve iktisadi coğrafya açısından değişikliklerin ve gelişmelerin süreci Türkiye'de coğrafya öğretim programlarının her yıl geliştirilmesi gerektirmektedir. Bunun yanı sıra 1946 seçimleriyle Türkiye'de çok partili yaşama geçilmiştir. Bir ülke ki sosyal, ekonomik ve siyasal yaşamında bir dizi köklü değişiklik oluyor. Fakat bu olayları en iyi saptayıp, insanlara aktaracak bir dersin programı değiştirilmemiştir. Bu durum çağdaş coğrafyayı izlememek, coğrafya öğretimi esaslarını kavramamak ve algılamamaktan ileri gelebilir. 1950 yılındaki siyasi değişimler de coğrafya programlarının yeniden ele alınmasını sağlayamamıştır. Varış'a göre, program geliştirmeye duyulan gereksinim için; bir kuşağın eğitim yoluyla içinde yaşadığı topluma belli bir alanda yararlı olması, genel olarak 25 yılı almaktadır. Bu nedenle eğitimciler 25 yıl eğitimde bir yaş birimi olarak kabul etmektedirler.

Bu birim içinde dünyada ve memleketimizde çeşitli alanlarda hızlı bir değişim yer almaktadır. Bu süre içerisinde memleketimizde, sosyal, kültürel, politik ve ekonomik alanlarda yer alan değişikliklerle eğitim programlarında kaydedilen gelişmeler dikkate alındığı takdirde sonucun olumlu olduğunu söylemek çok güçtür.

Nitekim diğer sektörlerdeki gelişmeler, özellikle de genel eğitim programlarının çok ilerisinde yer almaktadır. Çünkü toplumsal dinamizm eğitim programlarının dinamik olmasını gerektirmektedir.

2.2. 2. 1957 Yılı Coğrafya Öğretim Programı

1957 yılında coğrafya öğretim programı diğer programlarla birlikte ele alınıp düzenlenmiştir. 1957 yılında özellikle lise 3. sınıf coğrafya konularının içerikleri edebiyat ve fen kolları için ayrı ayrı düzenlenmesi istenmiştir. Lise 1. sınıf coğrafya konuları onbeş ana başlık altında ele alınmıştır. 1942 yılı programında harita bilgisi dâhilinde yalnızca topografya haritalarına değinilmiştir. 1957 yılında hazırlanan programda ise plan ve harita bilgisi adlı bir ünite açılmış ve haritaların genel tanıtımının yanı sıra uygulamalara da yer verilmesi düşünülmüştür.

1957 yılı programının lise 1. sınıf programı açısından 1942 yılı programından en büyük farkı konuların dünya üzerindeki birimlere göre ele alınmayıp karmaşık bir şekilde işlenmesidir. 1942 yılı programının bu açıdan 1957 yılı programına göre bir üstünlüğü bulunmaktadır. Örneğin, “IX- Yer Şekillerine Etkileri Bakımından Kayalar” başlığı altında “İç Etmenler, Dış Etmenler, Akarsular, Yeraltı Suları ve Kaynaklar, Göller, Buzulların Aşındırması, Rüzgârların Aşındırma ve Biriktirmesi, Kıyılarda Aşınma ve Birikme, Kıyı Şekilleri, Başlıca Yer Şekilleri” konularına değinilmesi önerilmiştir. Kayalar başlığı altında yer alan bu konuların pek çoğu farklı başlıklar altında incelenmesi gereken konulardır. Örneğin Akarsular, Yeraltı Suları ve Göller, "Sular" başlığı altında denizlerle birlikte incelenmelidir.

1957 yılı programında ayrıca “Yeryüzünde Toprak” adlı bir bölüm yer almıştır ki bu konuda 1942 yılı programında olmayan bir başlıktır.

Öyleyse, 1957 programı “Plan ve Harita” ile “Toprak” tan oluşan iki yeni konunun programa dâhil edilmesi yönünden bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Fakat konuların incelenmesinde ve işleniş sırası yönünden 1942 yılı programına göre yöntem yanlışlıkları içermektedir. Konu başlıkları iyi seçilememiştir. Bunun yanı sıra bu konuların ayrı konu başlıkları altında ele alınması gereklidir.

Lise 2. sınıf coğrafya programı içerik olarak yine ülkeler coğrafyasını kapsamakla birlikte, 1957 yılı programında metot olarak değişiklik bulunmaktadır. 1942 yılı programında devletler tek tek ele alınırken, 1957'de kıta boyutunda ana çizgileri işlenip, daha sonra kıtada yer alan önemli devletlerin tanıtılması şeklinde bir metot izlenmiştir. Fakat Afrika kıtasına ve ülkelere Akdeniz Memleketleri başlığı altında yalnızca Kuzey Afrika'ya değinilmiştir. Bu programın Edebiyat ve Fen Kolları tarafından birlikte okunması önerilmiştir.

Lise 3. sınıf coğrafya programı Edebiyat ve Fen Kolları için ayrı ayrı önerilmiştir. Ana başlıkları aynı olmakla birlikte içeriğin kitap hazırlanması sırasında Edebiyat Kolunda biraz daha ağırlıklı ele alınması önerilmiştir.

Garip olan şu ki Fen Kolu için önerilen programda (Fiziki Coğrafya bölümündeki konular hakkında ancak genel bilgiler verilecek, ayrıntılara girilmeyecektir) notu düşülmüştür. Yine bölgeler anlatılırken (her coğrafi bölgenin fiziki coğrafyasına ancak genel olarak temas edilecek, fakat beşeri ve ekonomik coğrafya üzerinde daha fazla durulacaktır) notu düşülmüştür. Fen Kolunda Türkiye Coğrafyası bir saat olarak okutulmaktadır.

Coğrafyanın Fen Kolunda ders saatinin azaltılmasını anlamamanın imkânı bulunmamaktadır. Çünkü coğrafya hem fen hem de sosyal konuları kucaklamakta ve her iki bilim alanında temel teşkil etmektedir. Ayrıca coğrafyanın fiziki coğrafya kolu fen bilimlerine yakın olan bölümüdür. Programda belirtilmiş olan notun öğretim ve coğrafya açısından mantığı bulunmamaktadır. Oysa fen kolunda ağırlıklı olarak fiziki coğrafya, sosyal kollarında da ağırlıklı olarak beşeri ve ekonomik coğrafya konuları işlenmelidir. Bu tabi ki coğrafya konularının birbirlerinden ayrı işlenmesi gerekiyorsa gündeme gelebilir. Oysa coğrafya bir bütündür. Doğayı ve insanı ayrı ayrı ya da aynı anda ele alır. Bu açıdan fen kolunda coğrafya ders

saatlerinin azaltılması rasgele alınmış bir karar olarak değerlendirilebilir.

Türkiye Coğrafyası içerisinde hem bölgelerin hem de Türkiye bütününe coğrafi özelliklerinin verilmesi iyi düzenlenmiş bir yöntemdir. Bu açıdan, hem Türkiye'nin bütünü ele alınmakta, hem de Türkiye'nin bölgelerinin taşıdığı özelliklerin karşılaştırılması fırsatı yaratılmış olmaktadır.

1957 yılından 1971 yılına kadar geçen 14 yıllık sürede coğrafya programları yine herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. Oysa dünyada pek çok değişik sosyal siyasal ve ekonomik olaylar cereyan etmiştir. Bunun yanı sıra doğal ortam açısından çok farklı bilgiler de dünya literatüründe yerini almıştır. Buna rağmen 1971 yılına kadar program geliştirme çabaları olmamıştır.

2.2.3. 1971 Yılı Coğrafya Öğretim Programı

1971 yılında coğrafya öğretim programı içinde yer alan lise 1. sınıf programı değiştirilmiş ve bir taslak program ortaya konmuştur. 2203. 1971/ 110 kurul kararı ile lise 1. sınıf coğrafya programı, ardından 04.05. 1971/ 173 kurul kararı ile de lise 2. sınıf coğrafya programı ele alınıp değiştirilmiştir.

Birinci sınıf coğrafya programının yeniden ele alınış gerekçesi olarak şunlar belirtilmiştir:

VIII. Milli Eğitim Şurası kararı gereğince, orta öğretim sistemimizin kuruluşu ile yüksek öğretime geçişin yeniden düzenlenmesi konusunda yapılan çalışmalar arasında orta dereceli okulların ikinci devrelerinin birinci sınıfları için düzenlenen Genel Coğrafya taslak programı hazırlanmış bulunmaktadır.

Bu taslak programa uygun ders kitaplarının da yazılması program geliştirmenin ayrılmaz bir unsuru olduğundan orta dereceli okulların ikinci devre birinci sınıf coğrafya kitabının, bir örneği ekli taslak programa göre ve 1971-1972 öğretim yılında yapılacak denemelere yetiştirilecek şekilde, bakanlığımızca kurulan komisyon tarafından hazırlanması ve ayrıca serbest yazarlar tarafından yazılarak herhangi bir tarihte bakanlığımıza gönderilecek müsvede halindeki eserlerin incelenmesi; halen, eski programa göre yazılmış ve sözü edilen sınıf için kabul edilmiş bulunan coğrafya kitaplarının bundan böyle okutulma süresinin uzatılmaması bu çalışmaların, müteakip yıllarda aynı esaslara göre ve kademeli olarak ikinci devre ikinci ve üçüncü sınıflara da teşmil edilmesi uygun görülerek, bu hususun bakanlık makamının tasviplerine arzı kararlaştı.

Coğrafya programının lise birinci sınıflara uygulanan kısmının değiştirilmesi esnasında öğretim programının hedefleri de Genel Coğrafya öğretiminin amaçları adı altında konmuştur. Bu hedefler (amaçlar) başlığı altında TD'de programla birlikte yayınlanmıştır. Amaçlar şu şekilde belirtilmiştir:

Amaçlar:

Genel Coğrafya öğrenimini yapmış bir öğrenci;

1. İnsanlığın yaşama alanı olarak yeryüzünün koşullarını ve olanaklarını tanıır; bu olanakların sınırsız olmadığını bilir; bu nedenle onların israfından kaçınmak gerektiğini kavrar ve bunu alışkanlık haline getirir. Tabiatı sever ve onu korur.

2. Bir yandan doğal çevrenin insan hayatını ve kültürünü biçimlendirdiğini öte yandan dünyanın varlıklarından yararlanabilmek için insanın doğal çevreyi nasıl etkileyip değiştirebildiğini kavrar, söz konusu yararlanmanın kültür düzeyi ile ölçülü bulunduğu görüşünü kazanır. Böylece her işte ilme ve tekniğe değer vermek gereğinin coğrafya belirtileri arasında sıkı sebep ve sonuç bağıntısı ile ahenk ve beraberlik bulunduğunu görür. Bu ahenk ve beraberliğin bozulmamasına özen gösterme alışkanlığını kazanır. Söz konusu ahenk ve beraberlik bakımından yeryüzünün bir takım özelliklere sahip bölümlere (ülkeler,

bölgeler ve yöreler) ayrıldığı kavrayarak farklı bölümlerin koşullarının ve olanaklarının farklı olduğunu buna göre her bölümde aynı sorunlarla karşılaşmadığını ya da aynı sorunların çözümlerinin aynı olmadığını ve olamayacağını anlar. İçinde bulunduğu koşulları ve sahip bulunduğu olanakları iyi görüp hayatını buna göre düzenleme alışkanlığını edinir.

3. Hayati önemde olan yurt ve dünya sorunlarını tanır; bu sorunların çözümlenmesinde ortak bir görüşe ve çabaya ihtiyaç bulunduğunu kavrar. Kültürel ve ekonomik kalkınmada bütün milletlerin ve bir milletin bütün bireylerinin ve bu arada kendisinin ağır sorumluluklar yüklendiğinin ve yükleneceğinin bilincine varır.

4. Dünyanın, zamanımızdaki politik sosyal ve ekonomik sorunları, olayları ve gelişmeleri bu arada milletler arası gruplaşmaları hakkında doğru bir görüş ve kavrayış kazanır. Milletler arası yardım ve anlayışın kendi varlığımızın korunması ve refahımız için zorunlu ve gerekli bulunduğunu, her işte çıkar yolun barış ve anlayış yolu olduğunu kavrar.

5. Başka milletlerin ülke koşullarını yaşayışlarını çeşitli sorunlarını ve bu sorunları çözümleme yolundaki çabaları ile sonuçlarını görerek yüksek kültürün ve bilimsel çalışmanın her türlü koşullar içinde başarılı bir hayata olarak hazırladığını kavrar, böylece bu doğrultuda devamlı ilerleme alışkanlığı kazanır.

Görüldüğü gibi amaçlar birer sonuç olarak sunulmuştur. Yani Genel Coğrafya öğretiminin ne gibi sonuçlara yol açacağını belirtmesi şeklinde bir yöntem izlenmiştir. Bu da öğretim programlarında kastedilen hedefleri tam anlamıyla yansıtmamaktadır.

Ayrıca aynı programın açıklamalar ve tavsiyeler bölümü oluşturulmuştur. Bu bölümde coğrafyanın içeriği ve mantığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Buna göre doğal ortamla insanın ve faaliyetlerinin birlikte ele alınmaları ve bunların birbirlerini etkilemelerinin ön plana çıkarılması önerilmiştir.

Açıklama ve tavsiyelerden sonra lise 1. sınıf coğrafya programı ayrıntılı bir biçimde sunulmuştur. Dört bölüm halinde incelenen konuların ilki “İnsanlığın Vatanı Olmak Bakımından Dünya Ve Fiziki Coğrafya Etmenlerinin İnsan Hayatı ve Faaliyetleri Üzerindeki Etkileri,” ikincisi, “Beşeri Coğrafya Etmenleri”, üçüncüsü, “Nüfus”, dördüncüsü, “Yerleşme” olarak ele alınmıştır.

Bu programın bir diğer özelliği birinci bölümde yer alan “Yeryüzünde İnsanın Türeyişi İlk Vatan ve Gelişmesi” konusudur. Bu konunun insanın türeyişi daha sonraki yıllarda biyoloji, insanın ilk vatanı ve gelişmesi ise tarih konuları içerisinde yerlerini almışlardır. Bu konu başlığının altına “bu konular coğrafya açısından ele alınacaktır” notu düşülmüştür.

Ele alınan bütün konular insan ve insan faaliyetleri ile doğal ortamın karşılıklı etkileşimi esasına dayanılarak belirlenmiştir.

Çok doğal olarak bu gibi bir coğrafya öğretim programı bu döneme kadar hazırlananların (1942 ve 1957) kat kat üzerinde bir mükemmelliğe sahiptir. Fakat bunun yanı sıra haritalar (kartografya) konusuna değinilmemiştir. Bunun da öğrenciler tarafından hayli eksikliğinin çekileceği düşünülmektedir.

04.05.1971 tarihli, TTK kararı ile coğrafya programında, diğer bazı programlarla birlikte değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklik ile daha önceden lise ikinci sınıfta okutulan ülkeler coğrafyası ikiye ayrılarak; yarısı üçüncü sınıfta okutulması planlanmıştır. Ayrıca haftalık ders saati de gerek lise ikide gerekse lise üçte birer saate indirilmiştir.

Yukarıda sözü edilen değişiklik yapılmış olmasına rağmen derse ilişkin hedefler ve açıklamalar yer almamıştır. Oysa ki 22 Mart 1971 tarihli kurul kararı ile oluşturulan lise birinci sınıf coğrafya programı gerek hedeflerin belirtilmesi gerekse

açıklamalar ile Türk Milli Eğitimi tarihinde en iyi hazırlanmış coğrafya programıdır. Aynı yıl içerisinde lise II. ve III. sınıflarda okutulacak coğrafya konularının belirlenmesi sırasında niçin bu titizliğin ve olumlu anlayışın korunmadığı şaşılacak bir durumdur.

2.2.4. 1973 Yılı Coğrafya Öğretim Programı

Milli Eğitim Bakanlığı TTK'nın 29.12.1973 tarihli kararı ile yeniden ele alınan coğrafya öğretim programı 1971 yılında düzenlenen programın daha geliştirilmiş halidir. Özellikle öğretim programının hedefleri “Coğrafya Öğretiminin Genel Amaçları” başlığı altında sıralandıktan sonra, ayrı ayrı her sınıfta (1. 2. ve 3. sınıfta) okutulacak coğrafya konularının öğretim amaçları ele alınmıştır.

Bunlar:

- “-Genel Coğrafya Öğretiminin Amaçları,
- Ülkeler Coğrafyası Öğretiminin Amaçları,
- Türkiye Coğrafyası Öğretiminin Amaçları.”

şeklinde programda yerini almıştır. Bu amaçların belirtilmesi sırasında kullanılan üslup hedefleri yansıtmaktadır. Fakat bazı amaçlar istendik davranış oluşturmaktan ziyade bilgilendirmek şeklinde yer almıştır. Bu da bu alandaki eğitimin hedeflenmemesi anlamını taşımaktadır. Örneğin bunlardan birisi “Hayati önemde olan yurt ve dünya sorunlarının çözümlenmesinde ortak bir görüşe ve çabaya ihtiyaç bulunduğunu kavratmak, kültürel ve ekonomik kalkınmada bütün milletlerin ve bir milletin bütün bireylerinin ve bu arada kendisinin ağır sorumluluklar yükleneceği bilincini vermekte.” şeklinde yer almıştır.

1973 yılı Aralık ayında oluşturulan bu programın taslağında 1971 yılında düzenlenmiş olan lise birinci sınıf programında eksik olan “Harita Bilgisi” ünitesi de ilave edilerek diğer kısımlarına dokunulmamıştır. Bu suretle lise birinci sınıfta verilmesi gereken Genel Coğrafya konuları tam anlamıyla ele alınmış olup, bu tarihe kadar hazırlanan programların eksiklikleri tamamıyla giderilmiştir.

Lise I. sınıf coğrafya programı oldukça ayrıntılı olarak verilmiştir. Buna karşın lise ikinci sınıf coğrafya programı birinci sınıfa göre daha sadedir. Ülkeler Coğrafyası olarak verilen programda en başta ülkelerin hangi kriterler içerisinde inceleneceği ele alınmıştır. Bunun yanı sıra ilk defa bu kriterler içerisinde, “Türklerin yaşadığı ülkelerdeki durumlarına yeterince değinilecektir” ibaresi konmuştur. Bu Türkiye dışındaki ülkelerde yaşayan Türklere ilişkin, coğrafya konuları arasında ilk defa yer verilmesi anlamını taşımaktadır.

Ülkeler Coğrafyası programına birinci bölümde ülkeler coğrafyasının tanımı, metodu ve amacı ile başlanmaktadır. Dünyanın jeopolitik ve ekonomik gruplaşmalar açısından görünümü adıyla anılan konu başlığı ile devam edilmekte ve uluslararası örgütlere yer verilmektedir.

Birinci bölümün ardından kıtalar tek tek ele alınarak, bu kıtalar üzerinde yer alan önemli devletlere değinilmektedir. Fakat hemen hemen dünya üzerindeki "Ekümen" in sınırları dahilinde yer alan bütün alanlar ülkeler coğrafyası dersi içerisinde yerini almıştır.

1971 yılındaki programdan çok iyi bir şekilde hazırlanmış programın yalnızca konuların çokluğu açısından eleştirilebilir. Bu eleştiriyi lise birinci sınıf programı için de yapmak mümkündür.

Konuların çok olması eksiksiz verilmesi eğitim açısından en mükemmel olanı anlamını taşımamaktadır. Önemli olan orta öğretim seviyesindeki öğrencilere nelerin verilebileceğinin tespit edilmesidir. Ancak bu şekilde öğrencilere belirlenen amaçlar doğrultusunda istendik davranışlar kazandırılabilir. Bir öğretim programını eğitim programından kopuk düşünmemek

gerekmektedir. Eğitim programı, kapsamlı, çok boyutlu tanımlanmak durumundadır. Bu tanımlı, içerdiği kategorilerden yalnız birine, ya da ikisine indirgemek, program geliştirme kavramını, ders ya da faaliyet listesine konu eklemek ya da çıkarmak gibi basit ve dar bir çerçeveye sokmak anlamına gelmektedir.

1973 yılı programında Türkiye Coğrafyası konuları da hayli ayrıntılı ele alınmıştır. En başta coğrafi bölgeleri oluşturan şartlar yer almıştır. Daha sonra tek tek bölgeler, bölümler ele alınarak her bölgenin Türkiye Ekonomisindeki yerine yer verilmiştir. Bu her bölge için belli bir sistematik halinde uygulanmıştır.

Üçüncü bölümde Türkiye'nin nüfus ve yerleşmeleri kısa bir bölüm halinde ve dördüncü bölümde ise Türkiye'nin ekonomik sorunlarına yer verilmiştir. Ayrıca ekonomik sorunlar bölümünde yeni bir başlık olarak turizm yer almıştır ki turizm faaliyetlerinin 1970'li yıllar itibarıyla Türkiye'de gelişimiyle doğru orantılı olarak uygun bir değişikliktir.

Öğretim programının sonunda dersin işlenmesinde gerekli araç-gereç ve tesisler adı altında bilgiler verilmiştir. Bu bölüm ilk olarak 1971 yılında lise bir coğrafya öğretim programıyla birlikte verilmiş, aynen bu programda da yerini almıştır. Bu araç ve gereçler şöyle sıralanmıştır:

- Yerküre;
- Plan ve haritalar (duvar haritaları, kabartma haritalar, atlaslar, yazısız haritalar)
- Çeşitli resimler ve levhalar;
- Film, slayt, projeksiyon ve sinema makinesi
- Radyo ve televizyon,
- Grafikler,
- Ders kitabı, kaynak kitaplar, dergiler, günlük gazeteler, istatistik bilgileri,
- Eşya ve ürün koleksiyonları,
- Kum masası ve kum havuzu,
- Pusula, termometre, barometre, yağmur ölçeği,
- Yeryüzü şekillerine ait üç boyutlu modeller,
- Makaralı harita askıları,
- Karatma tertibatı olan coğrafya dershanesi.”

Ayrıca coğrafya programına göre hazırlanacak ders kitaplarının özel şartnamesi de belirtilmiştir. 1942 yılı programı dışında diğer programlarda yer almayan bu şartnameler 1973 programından sonraki programlarda da yer almamıştır.

1973 yılından sonra coğrafya öğretim programlarının geliştirilmesi kesintiye uğramıştır. Burada daha önceki coğrafya programlarının geliştirilmesindeki gecikmelere yol açan nedenler etkilidir. Programların hazırlanmasında görev alan ve ders kitaplarının hazırlanmasını üstlenen kişilerin aynı anlayışı temsil etmeleri ve program geliştirmenin konuların başlıklarının değiştirilmesi olarak algılanması program geliştirmedeki gecikmenin en büyük nedenidir.

2.2.5. 1982 Yılı Coğrafya Öğretim Programı

1982 yılı içerisinde (19.11. 1982) 156 sayılı kurul kararı ile kabul edilen coğrafya öğretim programı

oluşturulmuştur. Programın amaçları 1973 yılı programına göre kısırlaştırılmış ve her sınıfa hitab eden konu bütünlükleri alt üst edilerek dejenere edilmiştir. Programın amaçları dokuz madde halinde sunulmuştur. Amaçların sunumunda bir hiyerarşi bulunmamaktadır. En başta Genel Coğrafya'nın, sonra Ülkeler Coğrafyası ve Türkiye Coğrafyası'nın amaçları verilmeliydi. Fakat amaçları okuyan bir kişinin neyin hedeflendiğini görmesi mümkün değildir.

1973 yılı programı değiştirilirken geliştirilmesi gerekiyordu. Fakat her hangi bir geliştirme yapılmamıştır. Çünkü biçimsel ve içerik olarak değişimin her zaman gelişme anlamını taşımadığı bilinmektedir. Buna göre tekrar edilmelidir ki 1982 yılı coğrafya öğretim programı 1973 yılı programının çok gerisindedir. Konuların öğretimindeki amaçların yanı sıra açıklamalarda da kısaltmalara gidilmiştir.

Lise I. sınıfta öğretilmesi düşünülen konular büyük ölçüde değiştirilmiştir. Genel coğrafyanın konuları kısaltılarak verilmiş ve her genel coğrafya konusunun ardından ilgili konuların Türkiye açısından ele alınması tasarlanmıştır. Bu da doğal olarak 1973 programında Lise III. sınıf konuları içerisinde yer almış konuların da Lise I konularına dahil edilmesine yol açmıştır.

1973 yılı program düzenlemesinde lise ikinci sınıfta öğretilen Ülkeler Coğrafyası konuları 1982 programı düzenlemesinde lise ikinci ve üçüncü sınıfta okutulacak konuların ikinci bölümlerini oluşturacak şekilde düzenlenmiştir.

Eğitimde, öğretimde ve bu olayları organize eden programlarda belli bir metot esastır. Bu metot konuların sunumunda bütünden parçaya (tumdengelim), parçadan bütüne (tümevarım) metotlarıdır. 1973 yılı coğrafya programı düzenlemesinde bu metotlardan tumdengelim uygulanmıştır. Oysa 1982 geçici öğretim programında bu gibi bir metottan söz etmek mümkün değildir. Konular öyle karışık verilmiştir ki öğrencinin kafasında olayları ve boyutlarını şekillendirmesi zorlaşmıştır.

1982 program düzenlemesinde lise birinci sınıf coğrafya programında insan ve insan faaliyetlerine de yer ayrılmamıştır. Bu oranlama ders kitabına şöyle yansımıştır. Fiziki Coğrafya % 91.3, Beşeri ve İktisadi Coğrafya % 8. 71 dir.

Görüldüğü gibi 1982 coğrafya programı düzenlemesi 1973 program düzenlemesine göre gerek öğretim programcılığının kurallarına uyulması yönünden, gerekse coğrafya konularının dengeli verilmesi açısından çok çok gerilerde kalmıştır.

Lise II. sınıfta okutulması düşünülen program düzenlemesinde, daha önceden lise üçüncü sınıfın konularının bir kısmını oluşturan Türkiye'nin Bölgesel Coğrafyası oluşturmuştur. Bölgesel coğrafyanın yanı sıra ülkelerin bir kısmının da ikinci sınıfta okutulması programda yer almıştır. Üçüncü sınıf programında ise Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası ve Ülkeler Coğrafyası yer almıştır.

Şimdi bu durumda tümünden gelim metodu ortadan kalktığı gibi öğrencinin coğrafya olaylarını ve olgularını anlamaları da zorlaşacaktır.

İkinci sınıfta yer alan ülkeler coğrafyası bölümü içerisinde ele alınan ülkeler, Türkiye'nin komşularını oluşturmaktadır. Üçüncü sınıfta okutulacak olanlar ise "Başlıca Dünya ülkeleri" adlı bölümde sunulmuştur.

Yukarıda eleştirilen bu yöntem (yöntemsizlik) ne coğrafya konuları iç içe karmaşık bir şekilde programlaştırılmıştır. Programsızlaştırma süreci sonunda ortaya çıkan bu durumun eğitim programı, öğretim programı dışında bir adı olmalı. Çünkü

bu düzenlemeye program adını vermek, program sözcüğünün tartışmalı hale gelmesine neden olur. Bu program düzenlemesinin mantıklı bir savunusu hiç bir zaman yapılamamıştır.

2.2.6. 1983 Yılı Coğrafya öğretim programı

1982 yılında geçici program düzenlemesinin ardından 08.07.1983/107 nolu kararı ile TTK programı yeniden ele alarak düzenlemiştir. Bu program düzenlemesini göre programın amaçları, açıklamaları ve içeriği yeniden düzenlenmiştir. Pek çok konu değiştirilmiştir. Bu düzenleme mutlaka 1982'deki geçici düzenlemeden iyi olmuştur. Fakat yine de 1973 yılı programının tutarlılığını yakalayamamıştır.

Yapılan inceleme sonucunda amaçlarla konuların verilişi arasında pek paralellik bulunmamaktadır. Bunlardan bazılarını inceleyecek olursak; “1-Yakın çevrelerinden başlayarak yurdumuzu ve dünyayı tanımak; onlarda vatan, millet ve insanlık sevgisini daha bilinçli daha köklü kılmak.” Burada sözü edilen amaca göre coğrafya olaylarının yerel unsurlara dayalı olarak anlatılmaya başlanıp, daha sonra dünya genelindeki coğrafi olaylara doğru anlatımın genişletilmesi söz konusudur. Oysa, coğrafya öğretimi genelden özele, büyükten küçüğe, ya da tümünden gelimle anlatılır.

Gözden geçirdiğimiz diğer amaçların hemen hepsi zorlamayla oluşturulmuş amaçlar gibidir. Örneğin, hepsi Türkiye'yi sevmeyi ve iyi vatandaşlar olmayı sağlayacak amaçlar olarak düzenlenmeye çalışılmıştır. Oysa, yurt sevgisi doğal ortamla insan arasındaki ilişkiler layıkıyla incelenirse, doğanın insanlara sunduğu değerler anlatılırsa, tabiat-doğa sevilir, korunur, ardından da yurt sevgisi gelir.

Coğrafya program düzenlemesinde yer alan amaçlar 1973 yılı programındaki gibi ayrıntılı ve net verilmemiştir. Bu netliğin olmaması bir ölçüde sınıflarda verilmesi düşünülen konuların da karmakarışık bir hale getirilmesinden kaynaklanmaktadır.

Açıklamalar bölümü 1982 geçici programı düzenlemesine göre farklılık kazanmıştır. Coğrafyanın ne olduğunu açıklayan birinci madde hiç bir değişikliğe uğratılmadan aynen korunmuştur. İkinci maddeye ise insanın bitki ve hayvan topluluklarıyla ilişkilerine yer verildiği eklenmiştir. Üçüncü madde özde aynen korunmuştur. Yeni programın dördüncü maddesinde Genel Coğrafya ile ülkeler Coğrafyasının birbirini tamamladığı vurgulanarak, coğrafya disiplininin bir bütün olduğu belirtilmektedir. Bu madde de eski programdaki beşinci maddeye denk düşer.

Programda yeni olan açıklamalar Türkiye Coğrafyasını içeren konuların işlenişi ile ilgili olanlardır. Burada her bölgenin anlatımı sırasında Milli mücadele ile ilgili olaylara değinilmesi önerilmektedir. Diğer Türkiye Coğrafyası konularıyla ilgili olarak da Atatürk'ün özdeyiş ve sözlerine yer verilmesi ekonomik olayların anlatılmasında Cumhuriyetin ilk yıllarındaki gelişmelere yer verilmesi önerilmektedir. Ülkeler Coğrafyası konuları için de benzer önerilere değinilmektedir.

1982 yılında düzenlenen geçici programdaki anlayış aynen korunmakta birlikte, konuların sıralanışları değiştirilmiştir. Örneğin Türkiye ile ilgili konular Genel Coğrafya konularının içerisinde ayrı üniteler halinde değil, ünitenin içerisinde konu başlığı olarak verilmiştir. Fakat Genel Coğrafya konuları ile Türkiye Coğrafyası konuları iç içe karmaşık olarak verilmiştir. Bunun bu şekilde verilmesi yerine açıklamalar bölümünde belirtilerek Genel Coğrafya konularının anlatımı sırasında ders kitabında örneklerin Türkiye'den ve hatta derste öğretmen anlatırken, okulun bulunduğu ortamdan seçilmesi önerilebilir. Türkiye Coğrafyası konularının Genel Coğrafya içerisinde ayrı konular halinde verilmesi öğrencinin kafasının karışmasına neden olmaktadır. Öğrenci bu konuları birbirinden bağımsız algılamaktadır. Burada da bir tümünden gelim olmakla birlikte Genel Coğrafya konularının verilebilmesi için zamanın azalmasına yol açılmaktadır.

Programdaki fiziki ve beşeri konuların ağırlığı yönünden dengesizlik aynen korunmuştur.

Lise I. sınıf programındaki değişiklikler ile bazı konular lise üçüncü sınıf programında yer almıştır. Bunlar Türkiye'nin yer altı zenginlikleri ünitesi içerisinde yer alan konulardır. Ayrıca coğrafi olayların açıklanmasında başvuru bazı kuramlar ve düşüncelerin de programdan çıkarıldığı görülmüştür. 1982 programında, 1973 ve 1971 programlarında Genel Coğrafya programlarında yer almış olan Wegener teorisi (kıta kayması) 1983 programında yer almamıştır. Doğal olarak levha tektoniğine göre açıklanması gereken iç kuvvetlerin izahı da bu noktada güçleşmektedir. Bu durumda bu olayların yalnızca nasıl olduğu verilerek, nedenleri üzerinde durulamaz. Bu da, bilimsel gelişmenin takip edilmediğinin bir örneğini oluşturmaktadır.

Lise II. sınıf programında bölgelerin tek tek incelenmesi yine aynen mantığını korumakla birlikte, 1983 programında ayrıca, bölgelerin Türkiye Ekonomisindeki yeri ve Türkiye Turizmindeki yeri de ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Bu sistematik aynen bütün bölgelerde uygulanmıştır.

Lise II. sınıf programının ikinci bölümünde, 1982 programının da yalnızca komşu ülkelerle sınırlanan ülkeler coğrafyası 1983 programında biraz daha genişletilmiştir. Böylece;

- “-Orta doğunun Başlıca ülkeleri,
- Balkan ülkeleri
- Sovyetler Birliği,
- Afrika'nın Başlıca ülkeleri,
- Asya'nın Başlıca ülkeleri” olarak yer almıştır.

Bu durumda ikinci sınıfla işlenen ülkelerin verilen coğrafi özelliklerinde azalmalar olmuştur. Çünkü 1982 programında komşu ülkeler:

- "- Tabiat Şartları
-Nüfus ve Şehirler
-Ekonomik Hayat
-Coğrafi yönünden Yurdumuzla ilişkileri” açısından ele alınmıştır.

1983 programında ise böyle bir ayrıştırma görülmemektedir. Yalnızca bölümün başından “*Tabiat şartlarına, beşeri ve ekonomik hayat üzerindeki etkileri oranında değinilecektir*” uyarısı yapılmıştır.

Lise üçüncü sınıfta okutulması düşünülen program değiştirilerek sunulmuştur. Bunlardan en önemlisi programın en başında yer alan “Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyasını Etkileyen Şartlar” olarak yer alan “Giriş” konusudur. Bunun dışında pek çok yeni konu yer almıştır.

Bütün ünitelerde ekonomik faaliyetin Türkiye Ekonomisindeki yeri verilmiştir. Diğer yandan ekonomik faaliyeti etkileyen şartlar gözden geçirildikten sonra faaliyet ele alınmıştır. Bütün ekonomik coğrafya konularına yer verilmeye çalışılmıştır. Fakat bazı konu başlıkları vardır ki coğrafyanın dışında yer almaktadır. Yani coğrafyanın olayları açıklayış yöntemine terstir. Örneğin Türkiye'de tarımı etkileyen şartlar adı altında;

- "a. Toprak ve bakımı,
b. Sulama
c Gübreleme,
d Tohum ıslahı,
e. Makineleşme,

f. Pazarlama,

g. Tarımla ilgili kuruluşlar.” gibi coğrafya ile ilgisi olmayan konular hikaye edilerek işlenmiştir.

Hem coğrafyanın doğal ortam ile insan ve insan faaliyetleri arasındaki ilişkiler açısından olayları incelediğini belirten iddialı açıklamalarda bulunup “ 2- Coğrafya, yeryüzü olaylarının her birini ayrı ayrı değil, bu olayların dağılışını, yeryüzü ve birbiriyle olan ilişkilerini ve çevre şartlarına uyumlarını araştırıp inceler. Bu sebeple, doğrudan doğruya bu olayların her birini inceleyen diğer bilimlerden farklıdır. Örneğin, coğrafyada sürekli değişebilen hava basıncı rüzgar, yağmur, yıldırım, vb. meteorolojik olaylar ile bunların bağlı olduğu konular incelenmez; bunlarla ilgili ölçmeler yapılmaz ve bu ölçmelere dayanılarak hava tahminleriyle uğraşılmaz. Bütün bunlar meteorolojinin amacı ve görevidir.

Coğrafya, meteorolojinin eriştiği sonuçlardan yararlanarak iklim tiplerini iklim tiplerinin yeryüzüne dağılışlarını iklim şartlarının, yeryüzü şekilleri, akarsuların rejimleri bitki ve hayvan toplulukları ve nihayet bütün bu tabiat faktörlerinin nüfus dağılışı, yerleşme, konut, yaşayış ve ekonomi üzerindeki etkilerini araştırır. Yine coğrafya, belli iklim ve toprak şartlarına bağlı bulunan doğal bitki ve hayvan topluluklarını ve insanı, insanların bu bitki topluluklarından hangi amaçlarla nasıl yararlandıklarını ve yararlanabileceklerini doğal çevrenin değiştirilmesi sonucunda tabiattaki dengenin nasıl bozulacağını ve bütün bunların yaratacağı ekonomik sonuçları araştırır. Bu itibarla coğrafyanın konusu insan ile tabiat arasındaki karşılıklı ilişkilerdir”. Oysa, tarımı etkileyen şartlar iki grupta incelenebilir:

a. Doğal ortam Şartları

- Yüzey şekilleri (eğim, parçalılık, bakı, yükselti gibi)
- İklim (sıcaklık, yağış, basınç gibi)
- Hidrografiya (yerüstü ve yeraltı su kaynakları)
- Doğal bitki örtüsü
- Doğal hayvan toplulukları

b. Beşeri ve Ekonomik Şartlar

- Nüfus (iş gücü vb)
- Yerleşme (arazi kaybı)
- Sanayi (ürün deseninin değişmesine etkisi)
- Ticaret (ticari tarımın gelişmesi yönünden)
- Ulaşım (pazara sunum açısından)
- Teknolojik ve bilimsel gelişme.

Diğer konuların (ekonomik faaliyetlerin) programda yer alma biçiminde de aynı sorunlar kendisini göstermektedir. Özellikle bunun programda eksik olduğu gözlenmiştir. Tarım ve hayvancılık konularına ne bir coğrafyacı ne de başka bir bilim dalı açısından bakılmamış, bu konuda verilen bilgiler “hayat bilgisi” felsefesi açısından incelenmiştir.

Lise üçüncü sınıf programının ikinci bölümünde yine ikinci sınıfta olduğu gibi ülkeler coğrafyası konuları yer almıştır. Burada “Avrupa’nın Başlıca ülkeleri”, “Yeni Dünya Karaları” ve “Milletlerarası Kuruluşlar ve Türkiye” konuları incelenmiştir.

2.2. 7. 1992 ve 1993 Yılı Coğrafya öğretim Programları

Kredili sistem dışında kalan lise coğrafya programının sonuncusu ise 27.03.1992/79 TTK kararı ile hazırlanan programdır. Programın amaç ve açıklamaları hiç değiştirilmeden korunmuştur. Yani 1983 programının aynısıdır. Fakat konu içerikleri yönünden bir takım değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

Lise birinci sınıf programında “Yer Yuvarlağı ve Evren” ünitesindeki “Türkiye’nin Coğrafi Konumu” program dışı bırakılmıştır. Yine “Harita Bilgisi” ünitesindeki “Türkiye’nin Yüzölçümü ve Boyutları” ile “Türkiye’nin Kara Sınırları ve Kıyıları” konuları çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra: “Yeryüzünün Biçimlenmesi” ünitesinden, “Türkiye’nin Başlıca Akarsuları ve Havzaları”, “Türkiye’de Akarsu Rejimleri”, “Türkiye’de Baraj Gölleri”, “İnsan ve Tabii Çevre” ünitesinden de “Yeryüzünde Nüfus Hareketleri ve Sonuçları” konuları çıkarılmıştır. Bu düzenlemenin mantığını çözmek mümkün değildir. Çünkü bir takım Türkiye Coğrafyasına ait konuların programdan çıkarılması doğru, fakat son üniteden "Yeryüzünde Nüfus Hareketleri ve Sonuçları" gibi Genel Coğrafya konusunun çıkarılması anlaşılmalıdır. Bunun yanı sıra program dışı bırakılan Türkiye Coğrafyası konuları da diğer sınıfların programları içerisine sokulmamaktadır.

Lise II. sınıf programında ise, Bölgesel Türkiye Coğrafyası bölümünde programda bir değişiklik söz konusu değildir. Fakat Ülkeler Coğrafyası bölümünde bazı ülkeler program dışı bırakılmıştır. Bunlardan ilişkilerimizin yoğun olduğu Mısır program dışı bırakılan ülkelerdendir. Bunun yanı sıra G. Afrika, Bangladeş ve Malezya da bunlardandır.

Lise II. sınıf programında yer alan "Ortadoğu’nun Başlıca Ülkeleri” başlığı 1982 programıyla birlikte kullanılmaya başlanmıştır.1973 programında “Ön Asya” olarak geçen bu alan 1982 programında Mısır, Suudi Arabistan ve İsrail gibi

lkeler ele alınırken, Libya, Tunus, Cezayir, Fas gibi K Afrika lkeleri de Akdeniz lkeleri olarak ele alınmıştır. 1983 ve 1992 programlarında ise ‘‘Akdeniz lkeleri’’ başlığı yer almamıştır. Libya ise Ortadoğu lkesi sayılmıştır. Burada siyasi bir niteleme olan ‘‘Ortadoğu’’nun coğrafi bir ifadeymiş gibi kullanılmasınn bazı sakıncaları bulunmaktadır. Bunun sakıncalarının en başında ülkelerin coğrafi özelliklerinden siyasi kimliklerinin ön plana çıkması gelir.

1992 programında S.S.C.B. olarak anlatılan ülke, 1983 programında ‘‘Sovyetler Birliği Açıklık ve Yeniden Yapılanma Dönemi’’ olarak ele alınmıştır. Oysa ki S.S.C.B diye bir ülke kalmamıştır.

S.S.C.B bir ülke olarak kendisini 1990 tarihinde ortadan kaldırıp yeni bir örgütlenmenin doğmasına neden olmuştur. Günümüzde pek çok bağımsız devlet ortaya ıkırmıştır. Bu devletlerin kimlikleri 27/3/1992 'den önce T.C. tarafından tanınmıştır. Buna rağmen bu programın bu şekilde uygulanması dünyadaki siyasi ve idari gelişmelerden haberi olmamanın rneği olarak değerlendirilebilir.

Lise III. sınıf programının ilk bölümü aynen korunmakla birlikte ikinci bölümü oluşturan ülkeler coğrafyası değişmiştir. Avrupa lkeleri topluca verilirken, Almanya bütün ele alınmış ve Norveç ise program dış bırakılmıştır. Yeni Dünya Karaları nitesinde "Kanada" programdan çıkarılmıştır.

Ayrıca, lise programına Atatürkçülük ile ilgili konular da dahil edilmiş ve programlarda yer alması istenmiştir. Bunlardan ‘‘Tehdit’’ Lise birinci sınıfta, ‘‘Yurt Sevgisi’’ ikinci sınıfta, "Atatürkçü Düşüncede zellik Taşıyan nemli Yaklaşımlar" nc sınıfta okutulmak üzere yerini almıştır.

15/3/ 1993 tarih ve 78 nolu karar ile TTK Başkanlığı 27/3/ 1992 tarih ve 79 sayılı kararı ile kabul edilen sınıf geçme sistemini uygulayan liselerin coğrafya (I, II, III) Dersi ğretim Programı’nda 1993-1994 ğretim yılından itibaren geçerli olmak üzere bazı değişiklikler yapılmıştır.

Değişikliklerin en başında ‘‘endüstri’’ szcğnn ‘‘sanayi’’ ile değiştirilmesi olmuştur. Lise I. sınıf programında giriş blmnn adı ‘‘Coğrafyanın Konusu ve Bölümleri’’ olarak değiştirilmiş, üçüncü ünite (karalar ve denizler) kaldırılarak ondan sonra gelen ünitelerin konuları kaydırılmıştır.

Lise I. sınıf programında yer alan ikinci bölüm ikinci nite ‘‘Sovyetler Birliğinin Dağılması ile Oluşan Başlıca Cumhuriyetler’’ olarak değiştirilmiştir. Sırasıyla Rusya Federasyonu, Kafkas Cumhuriyetleri ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri alt başlıklarıyla incelenmesi önerilmiştir.

2.2. 8. Ders Geçme ve Kredili Sistem İçerisinde Yer Alan Coğrafya Öğretim Programı

MEB bünyesinde öğrenci ilgi istek ve yeteneklerine, bireysel farklılıklarına ve yönelecekleri alanların özelliklerine göre bir eğitim ve öğretim ortamı oluşturulması düşünülmüştür. Dönemin Milli Eğitim Bakanı tarafından bu düşünce ortaya atılmış ve üzerinde tartışma başlatılmıştır.

Bu tartışma ve hemen ardından gelen düzenlemeler sonucunda 02/09/1991 tarih ve 20979 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “Orta öğretim Kurumlarında Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliği” ortaya çıkmıştır.

Buna göre bütün öğrencilerin alması gereken ortak dersleri ve birinci sınıftan itibaren öğrencinin seçeceği alana ilişkin alacağı seçmeli dersler tespit edilmiştir. Coğrafya dersleri hem ortak zorunlu hem de seçmeli dersler içerisinde yer almıştır.

Ortak dersler bir öğrencinin okulu bitirinceye kadar almakla yükümlü olduğu derslerdir. Bu derslerle gerçekleştirilmek istenen amaç, öğrenciye asgari düzeyde bir genel kültür vermek, onun kendisini tanımasını sağlamak, ilgi istek ve yetenekleri doğrultusunda ileriki dönemlerde yöneleceği alanları daha doğru bir şekilde seçmesini kolaylaştırmaktır. Bir kısım derslerin öğretim yılının birinci döneminde alınması zorunlu hale getirilmiştir. Coğrafya ise diğer bazı derslerle birlikte (2+2) dört kredi saati olmak üzere altı dönemlik sürede istenildiği zaman alınacak ortak ders haline getirilmiştir.

Seçmeli dersler, ortak dersler dışında belirlenen derslerdir. Bu derslerle gerçekleştirilmek istenen amaç, öğrencinin, ilgi istek ve yetenekleri doğrultusunda yönelecekleri alanlarla ilgili programlarda ilerlemelerini sağlamaktır. Seçmeli dersler yedi alanda toplanmıştır. Bunlar;

- 1- Fen Bilimleri
- 2- Sosyal Bilimler
- 3- Sanat
- 4- Spor
- 5- Türkçe- Matematik
- 6- Yabancı Dil
- 7- Genel Kültür

Coğrafyanın ortak zorunlu dersler içerisinde kalan derslerinden olan Coğrafya I ve Coğrafya II için, TTK'nın 08/07/1983 tarih ve 107 sayılı kararı ile kabul edilip 29/09/ 1983 tarih ve 2146 sayılı TD'de yayımlanan “Orta öğretim Kurumları Coğrafya Programı”nın amaç ve açıklamaları esas alınmıştır. Coğrafya I için kaynak olarak güncelliğini kaybeden Prof. Dr. Reşat İzbirak'ın “Coğrafya I” kitabı gösterilmiştir.

Coğrafya I için hazırlanan programın düzenlenmesinde sınıf geçme sisteminde kullanılan programdan birkaç konu çıkarılarak oluşturulmuştur. Çıkarılan konular;

- Türkiye'nin coğrafi konumu
- Türkiye'de başlıca iklim tipleri ve tabii bitki örtüsü,

Bunun yanı sıra son ünite olan Türkiye'de nüfus ve yerleşme ünitesi tümünden çıkarılmış ve iç kuvvetler ayrı bir ünite halinde incelenmiştir.

Coğrafya II olarak ortak dersler içinde yer alan program için ise yine yukarıda sözü edilen tarih ve sayılı karar

geçerli kabul edilmiş, kaynak olarak Prof. Dr. Reşat İzbrak'ın Coğrafya II 'si gösterilmiştir. Program olarak 1992 yılında sınıf geçme sisteminde hazırlanmış Lise II. sınıf programı esas alınmıştır. Bu programın ikinci bölümü ortadan kaldırılarak “Bölgesel Türkiye Coğrafyası” bölümü esas alınmıştır .

Seçmeli dersler kapsamında kalan coğrafya dersleri üç tane olup,

- 1 -Türkiye Coğrafyası (Fiziki)
- 2- Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası
- 3-Ülkeler Coğrafyası'ndan oluşmaktadır.

Bu derslerin içerikleri oluşturulurken; TTK'nın 08/07/1983 tarih ve 107 sayılı kararı ile kabul edilip, 29/08/1983 tarih ve 2146 sayılı TD'de yayınlanan Orta öğretim Kurumları Coğrafya Programı'nın amaç ve açıklamaları esas alınmıştır.

Türkiye Coğrafyası I (Fiziki) seçmeli dersi için kaynak olarak Prof. Dr. Reşat İzbrak'ın “Türkiye” adlı kitabı gösterilmiştir. Programı oluşturan ünite başlıkları fiziki coğrafyanın alt dallarından oluşmuştur. Sırasıyla Türkiye'nin yeryüzü şekilleri, hidroğrafyası, iklimi, bitki örtüsü ve toprakları ele alınmıştır. Ünitelerin konu başlıkları gelişi güzel ve gruplanmadan sunulmuştur.

Örneğin I. Ünite;

- A- Türkiye'nin Dağları
- B- Türkiye'nin Platoları
- C- Türkiye'nin Ovaları
- Ç- Türkiye'de Akarsularının Oluşturduğu Şekiller
- D- Türkiye'de Karstik Şekiller
- E- Türkiye'de Buzulların Oluşturduğu Şekiller
- F- Türkiye'de Rüzgarların Oluşturduğu Şekiller
- G-Türkiye'de Dalga ve Akıntıların Oluşturduğu Şekiller

Aynı programda beşinci üniteye topraklar ele alınmaktadır.

A-Toprakların oluşumu

B- Toprak Tipleri

1-Yerli Topraklar

2- Taşınmış Topraklar

Toprak tiplerinin bu sınıflandırmasına dünya literatüründe rastlanamamıştır.

Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası I adlı dersin birinci bölümü Türkiye'de Nüfus, ikinci bölümü ise Türkiye'de Yerleşme konularından oluşmaktadır.

Nüfus konuları bir coğrafyacının çok demografin konuyu ele alış tarzını yansıtmaktadır. Birinci üniteye Türkiye'nin Nüfusu başlığı altında beş konu incelenirken, ikinci üniteye Türkiye'de Nüfus Hareketleri başlığı altında iki konu yer almıştır. Burada birinci üniteye yer almış bir konu tekrarlanmıştır. “Nüfus Artışı ve Sonuçları” konusu birinci üniteye yer alırken, ikinci üniteye “Nüfus Artışı ve Nüfus Artışını Etkileyen Faktörler” konusu yer almıştır. Bu da bir nevi tekrarın gerçekleşmesi anlamını taşır.

İkinci bölümde yer alan Türkiye'de Yerleşme ise bir üniteden oluşmuştur. Burada bir yöntem hatası vardır. Bir bölüm en az iki üniteden oluşmak durumundadır. Burada Türkiye'de Yerleşmenin Tarihçesi “Giriş” olarak verilip, Kır

Yerleşmeleri birinci ünite, Şehir Yerleşmeleri ikinci ünite olarak verilebilirdi. Ayrıca girişe yerleşmelerin ortaya çıkışında etkili olan faktörler de verilebilirdi.

Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası II programında yer alan konu içerikleri genel hatlarıyla aynen sınıf öğretimi için hazırlanmış “Coğrafya III” programından alınmıştır. Bazı alt başlıkların yerleri değiştirilmiştir. Bunun yanı sıra bazı yeni konular da eklenmiştir. Tarım konusuna “Seracılık” ve “Baklagiller”, Su ürünleri konusuna “Kültür Balıkçılığı”, Madenlere “Zımpara Taşı”, “Barit” ve “Tuz” eklenmiştir. Enerji kaynaklarından güneş enerjisi çıkarılmış, endüstri konusuna “Endüstrinin Kurulması için Gerekli Şartlar” eklenmiştir. Turizm konusunda da bazı değişiklikler yapılarak yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler ile oluşturulan program belli başlı konuların alt alta sıralanması şeklinde karşımıza çıkmıştır.

Programın konuları ele alış biçimi coğrafya biliminden uzaktır. Coğrafyanın temel objesini oluşturan doğal ortam-insan ilişkisine değinilmemektedir. Ekonomik etkinliklerden doğal ortamın etkisi soyutlanamaz. Çünkü ekonomik etkinliklerin kökeninde çoğunlukla doğal kaynaklar önemli yer tutar. Fakat ne doğal kaynakların, ne de insan faaliyetlerinin ayrı ayrı ele alınması coğrafyayı tam anlamıyla amaca ulaştırmaz. Bu iki alanın ahenk içerisinde ele alınması şarttır.

Kredili sistem içerisinde yer alan bir diğer öğretim programı ise “Ülkeler Coğrafyası I”’dir. Bu program için de kaynak olarak Reşat İzbirak'ın "Coğrafya II-III" adlı ders kitapları gösterilmiştir. Fakat yapmış olduğumuz inceleme sonucunda bu kaynaklarda yer alan bilgilerin programı tam anlamıyla karşılamadığı görülmüştür. Örneğin programa dahil edilen Komşularımız ünitesi içerisinde yer alan Kafkas ülkeleri (Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan), Afrika ülkeleri içerisinde G. Afrika Cumhuriyeti ve Kuzey Amerika ülkelerinden Meksika yeni ele alınan ülkelerdir. Bunun yanı sıra IX. üniteye yer alan Milletlerarası Kuruluşlara EFTA, KEİB dahil edilmemiştir. Diğer taraftan Türkiye'nin içerisinde yer aldığı İKÖ (İslam Konferansı örgütü) de yer almayan örgütler arasındadır. Bu çok büyük bir eksikliktir. Çünkü bu örgütler yeni dünya düzeni içerisinde önemli yeri olan örgütlerdir.

Kredili sistem uygulayan okullarda altı dönem boyunca herhangi bir dönemde zorunlu olarak alınacak Coğrafya I ve II'nin öğretim programları 09.09. 1992/277 nolu karar ile TTKB tarafından onaylanmıştır. Programların daha önce Şubat 1992'de yayınlanan (Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuz) taslağının bazı yerleri değiştirilmiştir. Kılavuzda Amaçlar ve Açıklamalar için 1983 yılı programında yer alan amaç ve açıklamaların aynısı olduğu belirtilmekle birlikte, program düzenlemelerinde 1983 yılı programındaki amaçların 7., 8. ve 9. maddeleri çıkarılmıştır. Açıklamalar kısmında ise ilk dört madde aynen bırakılmıştır. Beşinci ve altıncı maddeler çıkarılmış, bölgelerin işleniş sırasında okulun bulunduğu bölgeden başlanması tavsiye edilmiştir. Daha sonra bölgelerin işleniş sırasında değinilecek konular açıklanmaya çalışılmıştır. Programın içeriği ise belli sıralamalar dışında değiştirilmemiştir.

Kredili sistemi uygulayan okullarda seçmeli ders olarak okutulacak "Türkiye Coğrafyası I (Fiziki)", "Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası I, II" ve "Ülkeler Coğrafyası I" derslerinin öğretim programları ise TTKB'nın 08.07.1992 yılı 190 sayılı kararı ile kabul edilmiştir. Programın amaçları 08.07.1983 tarih ve 107 sayılı kararı ne kabul edilen amaçlardan aynen alınmıştır. Programın açıklamaları ise aynı TT. Kurullarındaki açıklamaların bir bölümünün çıkarılması ile oluşturulmuştur. İlk dört açıklama aynen korunmuştur. Beşinci madde çıkarılırken, 12. maddenin de a, g, h, ı ve i alt maddeleri alınmıştır. Toplam 15 maddede toparlanan açıklamalara yeni bir katkı yapılmamıştır.

Günümüzde halen 1992 yılında yapılan öğretim programları uygulanmaktadır. Bazı değişiklikler yapılmıştır. Örneğin Genel Coğrafya dersi Lise 1. sınıfta tek kitapta toplanmıştır. Bölgeler coğrafyası ayrı bir kitapta değildir. Lise 1 Coğrafyadan aşırı derecede şikayetler vardır. Ders saatinin az olması, müfredatın yoğun olması öğretmenleri sıkıntıya sokmaktadır. Genelde

bölgeler yarım kalmaktadır.Okulların coğrafya zümre defterleri incelendiğinde bu durum göze çarpacaktır.Ayrıca her yıl ders kesim raporlarında bu duruma dikkat çekilmektedir.Lise 2 de ise Türkiye Coğrafyası (Fiziki) dersi ve Ülkeler Coğrafyası Dersi okutulmaktadır.Tabi ki bunlar tüm branşlara okutulmamaktadır.Sadece TM sınıflarında Türkiye Coğrafyası dersi,sosyal sınıflarında ise iki ders birlikte okutulmaktadır.Lise 3. sınıfların TM ve Sosyal alanlarına ise Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğr. dersi okutulmaktadır. Günümüzde uygulanan öğretim programına bazı eleştiriler getirilmektedir. Aşağıda bu eleştiriler verilmiştir.

2.2.9.2003–2004 Eğt. Öğrt. Yılı Bitiminde Ümraniye İlçesi Genelinde Coğrafya Öğretmenlerinin Yaptığı Zümre Toplantısında Alınan Kararlar

1-Lise 1. sınıf Genel Coğrafya müfredatı ağır ve ders saati az olduğu için konuların yetiştirilmesi mümkün olmamaktadır. Önceki yıllarda çift kitap olarak okutulan bu dersin 2. kitabını oluşturan “Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri” ünitesinin çıkarılması,

—Ders saatinin 3 saate çıkarılması

—Müfredattan çıkarılacak kısımlar Lise II. sınıfta tüm alanlara konulmalıdır. Çünkü tüm yurttaşların yurdunu en iyi bir şekilde tanınması gerekmektedir.

2-Lise 2. sınıflarda Sosyal alanda 3 saat TM alanında 2 saat olarak okutulan Türkiye Coğrafyası (Fiziki) dersinin TM alanında da 3 saate çıkartılması,

3-Lise 2. sınıflarda Sosyal alanda okutulan Ülkeler Coğrafyası dersinin içeriğinde çok fazla ayrıntıya yer verilmektedir. Müfredat ülkemizin jeopolitik konum özellikleri de göz önüne alınarak çevresindeki ülkelerle sınırlı tutulmalıdır. Çevremizdeki ülkelerin sosyal, politik, stratejik özellikleri müfredatta ağırlık kazanmalıdır.

-Öğrencinin gelecek meslek yaşamında ülkesini ve çevresini iyi tanınması, kültürel anlamda kendini tanımlayabilmesi lisede aldığı temel bilgiye büyük ölçüde bağlıdır.Bunun da yolu ülkesini ve çevresindeki ülkeleri ve ülkemiz ile olan ilişkilerini her yönüyle öğrenmesidir.

4-Meslek liselerinde sadece Lise 1. sınıfta okutulan Genel coğrafyanın içerisinde Bölge Coğrafyası konusu ayrı tutularak Lise 2. sınıfta tüm sınıflara Türkiye Bölgeler Coğrafyası olarak konulmalıdır.

5-Meslek liselerinde meslek elemanı olarak yetiştirilen birey Türkiye ekonomisi ve doğal kaynakları konusunda bilgisiz yetişmektedir. Ülkesini seven, ülke ekonomisi hakkında fikir yürütebilen, projeler geliştirebilen bireyler yetiştirebilmemiz için Coğrafya dersinin müfredatta ağırlık kazanması gerekmektedir.

III. BÖLÜM
COĞRAFYA ÖĞRETİM TEKNİKLERİ
ve
ARAÇ - GEREÇ KULLANIMI

3.1. ÖĞRETİM TEKNİKLERİ VE COĞRAFYA

Coğrafyanın orta öğretim kurumlarında öğrencilere eğitim programlarında, öğretim programlarında belirtilen amaçlar ve program içeriğinin öğretilmesi sırasında dikkate alınacak iki önemli kriter bulunmaktadır: Bunların ilki öğrencinin istemleri ve öğrencinin düşündüğü, algıladığı güncelliktir. Bu, özellikle konuların öğretilmesi sırasındaki örneklendirmelerde dikkat edilmesi gereken bir unsurdur.

İkinci kriter ise, coğrafyanın olaylara bilimsel yaklaşımıdır. Bu da ancak öğretmenin coğrafya bilimindeki gelişmeleri iyi bir şekilde izlemesi kendisine sunulan hizmet-içi kursları değerlendirmesi ile mümkündür. Kriterlerin öğrenci ve öğretmen ile ilgili olmasının nedene bu iki unsurun öğretimin temel taşlarını oluşturmasıdır. Bu nedenle tezimizin dayanağını oluşturan anket çalışmaları da öğrenci ve öğretmenlere uygulanmıştır.

Orta öğretim coğrafya öğretim programlarında coğrafyanın amaçları tam olarak belirtilmemiştir. 1973 yılı programı dışında ise, ayrıntılı olarak amaçlar vurgulanmamıştır. Bunun yanı sıra coğrafyanın öğretimi sırasında kullanılacak araç-gereçler ise 1971 Geçici Programı ile 1973 Coğrafya Öğretim Programında yerini almıştır. Fakat coğrafya öğretiminin gerçekleştirilmesinde öğretmenin kullanacağı öğretim tekniklerine ise hiç değinilmemiştir. Özellikle öğretim tekniklerinin konularla örneklendirilerek belirtilmesi gerekirdi. Hatta çağdaş normları temsil ettiği iddiasında bulunan ders geçme ve kredili sistemin bünyesinde yer alan coğrafya öğretim programlarında da bu önemli unsur yer almamıştır.

Orta öğretim coğrafya öğretim programlarında, coğrafya öğretim tekniklerinin yer almamasına rağmen bazı coğrafya bilim adamları tarafından bu konuda bazı öneriler yapılmıştır.

Atalay, coğrafya öğretimi için şu teknikleri önermektedir:

1. Direkt yöntem,

2. Endirekt yöntem.

Bunlardan, direkt yöntemin alan araştırmaları, endirekt yöntemin ise sınıf içi öğretim olduğu belirtilmektedir. Diğer taraftan coğrafyanın öğretiminde;

- 1- Düz anlatım yöntemi,
- 2- Soru cevap yöntemi,
- 3- Tartışma yöntemi,
- 4- Gösteri yöntemi,
- 5- Ders gezileri yöntemi, gibi yöntemlerden söz edilmektedir.

Burada şunu vurgulamak gerekir ki, yöntem ve teknik bazı yazarlar tarafından farklı tanımlanmaktadır. Örneğin, Clark ve Starr'a göre yöntem öğrenme ünitesinin hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla teknikleri içeriği, araç-gereç ve kaynakları ilişkili bir biçimde hizmete sunan bir öğretme yoludur. Yani, yöntem en genel anlamda bir şey yapma yoludur.

Öğretme yöntemini seçerken, hedefe, öğrencinin özelliklerine, öğretmenin gücü ve yeteneklerine, öğretme ortamının fiziksel koşullarına uygun olmasına dikkat edilmelidir.

Teknik ise, öğretim materyallerini sunmada ve öğretim etkinliklerini yapılandırmada izlenene özel bir yoldur. Aynı hedefi gerçekleştirmek üzere birçok tekniğin bütünlük oluşturacak şekilde sunulması yöntemi oluşturur. Örneğin, soru-cevap bir tekniktir.

Soru-cevap, anlatım, küçük grup tartışma tekniklerinin ve çeşitli araç-gereçlerin kullanılması ise yöntemi oluşturur.

Oğuzkan, yöntemi bir sorunu çözmek, bir deneyi sonuçlandırmak, bir konuyu öğrenmek ya da öğretmek gibi amaçlara ulaşmak için bilinçli olarak seçilen ve izlenen düzenli yol ya da yeni gerçekleri bulmak, bilinen gerçekleri yorumlamak ve açıklamak için uyulan mantıklı düşünme yolu olarak tanımlamaktadır.

Coğrafya öğretim teknikleri Doğanay tarafından da ilk önce öğretim ilkeleri ve coğrafya diye adlandırdığı bölümden sonra coğrafya öğretiminin metotları başlığı altında sıralamaktadır.

Coğrafya öğretim tekniklerinin belirlenmesi için coğrafyanın öğretiminde uyulması gereken bazı ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeler aşağıda maddeler

halinde sıralanmıştır:

- 1- Öğrenciye görelilik ilkesi
- 2- Yakından uzağa ilkesi-uzaktan yakına ilkesi
- 3- Bilinenden bilinmeyene ilkesi
- 4- Somuttan soyuta ilkesi-soyuttan somuta ilkesi
- 5- Açıklık ilkesi
- 6- Aktivite ilkesi
- 7 - Bütünlük ilkesi
- 8- Güncellik ilkesi.

3.2.ÖĞRETİM TEKNİKLERİNİN SEÇİMİNDE ETKİLİ OLAN

FAKTÖRLER

Öğretim tekniklerin bazı şartların bir araya gelmesiyle uygulanabilirlik kazandığını unutmamak gerekir. Öğretmenin öğretim tekniklerinin seçiminde etkili olan etkenler bulunmaktadır. Bunları gözden geçirecek olursak;

3.2.1. Öğretmenin Tekniğe Yatkınlığı

Öğretmenlerin yaşamsal alışkanlıkları öğretim tekniği seçiminde de etkili olabilir. Öğretmen, öğretim teknikleri konusunda kendisini uzmanlaştırmak, sınıfa ve konulara göre gerekli davranış tipleri sergilemeli öğrencinin konulara dikkatini çekmek için güncel olaylara bağlantı kurmalıdır.

3.2.2. Zaman ve Fiziksel Olanaklar

Yeni tekniklerin kullanımı için daha fazla ayırmak gerektiği bir gerçektir. Çünkü yeni tekniklerin hepsi öğrenciyi merkez alan tekniklerdir. Ayrıca yeni tekniklerin araç-gereç kullanımına da yer vermesi zaman açısından öğretmenin işini zorlaştırmaktadır.

Aynı şekilde fiziki ortamına da yeni teknikler açısından düzenlenmesi şarttır. Örneğin, projeksiyonlarla gösterilerin rahatça yapılabilmesi karartma odalarının oluşturulması bunlardan bazılarıdır.

3.2.3. Maliye

Okullarda öğrencilerin öğretim etkinliklerine ayrılacak ödeneklerin ülkemizde yeterli olmadığı bilinmektedir. Okulların pek çoğu bu harcamaları velilerden sağladıkları maddi destekle yapmaktadırlar. Pek çok okulun arazi gezilerinin giderlerini karşılama imkânı bulunmamaktadır.

3.2.4. Sınıflardaki Öğrenci Sayıları

Öğrenci merkezli yeni öğretim tekniklerinin kullanılabilmesi için öğrenci sayısının az olması gerekir. Örneğin, bir grup tartışması yaptırılacağı zaman 60 kişilik bir sınıfta öğrencilerin hepsinin söz alması mümkün değildir. Bugün özellikle büyük kentlerde bulunan orta öğretim kurumlarının hemen hepsinde sınıfların öğrenci sayıları 50'nin üzerindedir.

3.2.5. Konunun Özelliği

Coğrafyada işlenen konularının pek çoğu araç-gereç kullanımını da beraberinde getirmektedir. Bunun yanı sıra pek çok konu da gezi-gözlem ile öğretilir. Bu durumda coğrafya öğretmenin öğretim tekniklerini konulara göre önceden belirlemesi şarttır.

3.2.6. Öğretim Sonucunda Öğrencide Geliştirmek İstenilen Nitelikler

Burada söz konusu olan coğrafya derslerinin, coğrafya öğretim programlarında belirlenmiş olan hedeflerdir. Öğretmenin bu hedefleri iyi bir şekilde gözden geçirip, teknikleri ona göre belirlemesi gerekmektedir. Öğretim tekniklerinin seçiminde etkili olan etkenlerin yanı sıra tekniklerin seçiminde bazı ilkelerinde göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Bir öğretmen kullandığı tekniklerle öğrencilerin ne kadar fazla duyusuna seslenirse o derece öğretimin hedefine ulaşmada yol almış olur. Duyuların öğrenmedeki etkinlikleri oransal olarak şöyle sıralanmaktadır.

<u>Duyu</u>	<u>Öğrenmedeki etki oranı</u>
-------------	-------------------------------

Görme duyusu	%75
İşitme duyusu	% 13
Dokunma duyusu	% 6
Koklama duyusu	% 3
Tat alma duyusu	% 3

Bunlardan görme duyusuna hitap etmenin en basit yolu yazı tahtasının kullanımıdır. Bunun yanı sıra çizelge, şekil, harita, üç boyutlu modeller, projeksiyon araçlarıyla uygulanan öğretim tekniklerinde görme duyusuna hitap eder ve bunların coğrafya etaminde çok büyük önemi bulunmaktadır. Gezi ve gözlemlerde görme duyusuna hitap eden ve öğrenmeyi artırıcı en önemli unsurdur.

İşitme duyusu öğretim etkinlerinde günümüz Türk eğitim sisteminde en fazla kullanılan duyudur. Bunun için bu duyuya hitap eden öğretim etkinliklerinde ses tonunun ayarlanması esastır. Öğretmenlerin ses tonlarının monoton, çok az veya çok yüksek olmaması istenir. Ayrıca öğretmenin ses tonundaki vurguların, iniş ve çıkışların yerinde olması da gerekir.

Dokunma duyusu,koklama ve tat alma duyusu coğrafya öğretiminde çok sık başvuru alan duyular değildir.

3.3. COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN TEKNİKLER

Coğrafyanın öğretimi esnasında öğretmenin kullanacağı teknikler, ebettteki diğer bilimlerin öğretilmesinde de kullanılırlar. Fakat bizim burada yapmak istediğimiz coğrafyanın öğretimi sırasında kullanılan bu genel öğretim tekniklerinin coğrafya konularıyla sunulmasıdır. Coğrafya öğretimi esnasında günümüzde yeni öğretim tekniklerinin en fazla kullanılan anlatım (takrir) tekniğidir. Diğer teknikler de olanaklar ve öğretmenin eğilimi doğrultusunda kullanılmaktadır. Buna göre coğrafya öğretimi esnasında kullanılan öğretim teknikleri şu şekilde incelenebilir:

3.3. 1. Takrir (Anlatım) Tekniği

Bir konuşmacıdan çok sayıda dinleyicinin yararlanmasını sağlayan tekniktir. Uzun bir tarihi geçmişe sahip olan bu öğretme tekniği iki bin yıl kadar bir süre varlığını başarıyla sürdürmüştür.

Uzun ve başarılı geçmişi olan bu tekniğin eğitim ortamından silinip atılması uygun bir yaklaşım değildir. Aslında tekniğin kendisinden çok, yanlış ve uzun süreli kullanımı eleştirilerin ağırlık noktasını oluşturmaktadır.

Takrir tekniğinin başarıyla uygulanabilmesi için öğrencinin öğrenme hızı tekniğin uygulanışı sırasında dikkate alınmalıdır. Takririn kullanıldığı yerler:

- a- Etkinliklerin sunuluşunda.
- b- Öğrencinin güdülenmesinde,
- c- Ünite ve konuların özetlenmesinde,
- ç- Anlaşılması güç olan bölümlerin anlaşılır duruma getirilmesi konusunda.
- d- Derinlemesine çalışılan konular arasındaki boşlukların doldurulmasında.
- e- Öğrencinin bulmakta güçlük çektiği konuların sınıfa verilmesi sırasında.

Anlatım tekniğinin her bilimde kullanımının olmasına karşın diğer bilimlerde de olduğu gibi bazı farklılıkları bulunmaktadır. Coğrafyanın anlatım tekniği ile öğretilmesi sırasında mutlaka coğrafi terimlerin kullanılması ve anlatımın araç-gereç ile desteklenmesi gerekmektedir.

Şunu da belirtmek gerekir ki anlatım, tüm tekniklerin içerisinde yerini koruyan bir tekniktir. Anlatım tekniği ile, öğrencilerin tümünün aynı anda bilgilenmeleri ve konunun içeriği üzerinde sistemli bir görüş kazanmaları sağlanır. Yalnızca öğretmen konuşacağı için zaman yetersizliği sorunu önemli ölçüde - ortadan kalkar, uygulanması konunun bilinmesi kolay ve ekonomik olur.

Bununla birlikte, anlatım sıkıcı olabilir ve öğrencinin anlatım üzerine tepkilerini ölçmek zordur. Öğrencinin öğretmenle kuracağı iletişimi azaltır ve geri dönüşü engeller. Ayrıca öğrencinin hayal gücü anlatılan ayrıntıları yakalamasını engeller. Öğrencilerin pasif olması, öğretmenin öğrencileri tanımasını zorlaştırır.

Bunun yanı sıra duygusal tutumlar ve psikomotor öğrenme çok az gerçekleşir.

Öğrenci aktif olmadığı için de yüksek seviyeli bilinçsel öğrenme olmaz.

Anlatım tekniğinin coğrafya öğretiminde kullanılması için bazı ilkelerin oluşturulması şarttır ;

- a- Anlatılacak konunun özel ve genel amaçları mutlaka belirlenmelidir.
- b- Öğrencilerin iyi tanınması, ilgi ve eğilimlerinin bilinmesi öğrencilerin durumlarına göre özel ve genel amaçların şekillendirilmesi gerekmektedir.
- e- Ders saati iyi planlanmalıdır.
- ç- Anlatım sırasında kullanılacak araç-gereçler önceden hazır edilmelidir.
- d- Anlatımın gerekirse bir provasının yapılması ve öğrencilere yöneltilecek sorular belirlenmelidir. Bunun yanı sıra öğrencilerin de sorular sorabileceği düşünülerek zaman ayrılmalı ve öğrenci soru için teşvik edilmelidir.
- e- Anlatım esnasında öğrencinin ders kitabından ya da değişik kaynaklardan konuyu izlemesi sağlanmalıdır.
- f- Gerekirse dersin sonunda öğretmen öğrencilerin konuyu kendi aralarında tartışmalarını sağlamalıdır.

3.3.2. Soru-Cevap Tekniği

Soru - cevap tekniği Eğitim Bilimciler tarafından ilkökul ve ortaokul düzeyinde uygulanacak bir teknik olarak belirtilmektedir. Bunun yanı sıra Doğanay ise, bu tekniği coğrafya öğretiminde sadece sınavlarda kullanılacak bir teknik olarak nitelemektedir. Soru-cevap tekniği öğretmenin önceden formüle ettiği öğrencilerin sözlü olarak yanıtlamalarına dayanan bir öğretim tekniğidir. Sorular öğrencilerin ezberledikleri bilgileri hatırlamalarını değil, düşünmelerini sağlayıcı nitelikte olmalıdır.

Soru cevap tekniğinin sınıfı içi öğretimdeki yararları şöyle sıralanabilir:

- 1- Öğrenci bilmek istediği hususları öğrenirken, başkalarının belirli konularda neler bildiğini saptar.
- 2- Öğrencinin düşünme yeteneğini geliştirir ve öğrenmeyi güdüler.
- 3- Öğrenciye öğrendiklerini uygulama olanağı verir, belirli verileri örgütlemeye yardımcı olur ve verileri yorumlama olanağı sağlar.
- 4- Önemli noktaların belirginleşmesini sağlar ve sebep-sonuç ilişkisini ortaya çıkarır.
- 5- Öğrencinin ilgi duyduğu konuların keşfedilmesini sağlar ve takdir etme gücünü geliştirir.
- 6- Konuların tekrarını sağlayarak, anlatım gücünü geliştirmek için pratik yapma olanağı hazırlar.
- 7 - Zihinsel gelişmeyi hızlandırır.
- 8- Öğretmen-öğrenci iletişimini kurar.
- 9- Öğretimin üstün ve eksik yönlerini saptamayı sağlar.
- 10- Eğitimin verimliliğini değerlendirmeye olanak sağlar. Soru-cevap tekniği anlatım tekniğine göre daha yavaş işler ve öğrencilerin sorulara yanlış yanıtlar vermeleri zaman kaybını artırabilir. Ayrıca, öğretmenin belirli tip öğrenmeyi ölçmek için soru hazırlaması çok güçtür. Bunun yanı sıra öğrencilerin sorulara verdikleri yanlış ya da yarım yanıtların öğrencinin kendine güvenini azaltabilir.

Soru-cevap tekniğini kullanan bir öğretmenin soru hazırlama ve sorma tekniklerini bilmesi gerekir.

3.3. 3. Problem Çözme Tekniği

Problem çözme insanın yaşam şeklidir. Çünkü insan dünya üzerinde yaşamaya başladığından beri çevresinde (doğal ya da kültürel) ortaya çıkan problemleri çözmek için çabalamıştır. Bu yüzden eğitim ve öğretimde problem çözme tekniğinin kullanılması eğitim-öğretimi yaşamın içinde tutmak anlamını da taşır. Oğuzkan; “Kişinin- yaşam boyunca içinde yaşadığı toplumun şartlarına uyma çabası da aslında bir sorun çözme etkinliğinden başka bir şey değildir.” demektedir.

Bu durumda öğretmen öğrencileri belirli sorunlara yönelterek onları bu sorunları çözmeye teşvik etmek için her imkânı kullanmalıdır. Bu aynı zamanda öğrencide çözüme yönelik bir akıl yürütmeyi geliştirecek ve sorunlar karşısında kendine güven duygusunu oluşturacaktır.

Problem çözme tekniğinde zihnin analiz etme, genelleme ve sentez etme gibi en yüksek bilinçsel fonksiyonları kullanılmaktadır.

Bilen, problem çözme tekniğini yaparak-uygulayarak öğretme teknikleri içerisinde saymakta ve şöyle tanımlamaktadır. Bir problem ya da durumun bilimsel yaklaşımla çözümünü sağlayan, uygulayan kişinin sayısına göre ya bireysel ya da grup öğretim tekniği olarak tanımlanan bir tekniktir.

Doğanay, tekniğin uygulanması, tümevarım, tümdengelim, analiz (çözümleme) ve sentez (birleştirme) gibi akıl yürütme tekniklerinin, birlikte uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca bu teknikle aklın fonksiyonları, bir organizasyon şeklinde işletilmelidir demektedir.

Tekniği bir örnekle inceleyecek olursak; Akdeniz ikliminin pamuk, zeytin, incir gibi bazı tarımsal bitkilerin yetişmesi için uygun bir ortam oluşturduğu öğrenciye verilmiştir. Ardından öğrenciye Coliformia'da Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü belirtilerek öğrenciden burada yetişebilecek tarımsal ürünlerin neler olabileceğini düşünmesi istenir. Bu durumda öğrenci problem çözme tekniği ile sonuca ulaşacaktır.

Problem çözme tekniğinin bazı değişik yaklaşımları bulunmaktadır. Fakat problem çözme tekniği her konuda kullanılmaz. Özellikle öğretim programında hedeflenen zaman içerisinde konuların bitirilmesini engelleyecek zaman kaybına yol açmaması gerekir.

Öğrencilerin çözümüne sunulacak problemlerin seçimi için bazı ilkeler oluşturulmalıdır. Bunlar:

- 1- Seçilen problem öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılaması ve ilgilerini çekmesinin yanı sıra coğrafya öğretim programının amaçlarına uygun olmalı ve belirli eğitsel değerler taşımalıdır.
- 2- Seçilen sorun öğrencilerin toplumsal ve kültürel yaşamlarıyla ilgili ve seviyelerine uygun olmalıdır.
- 3- Seçilen sorunun öğrencinin kafasında şekillenmesi ve çözümü için okul ve yakın çevrede yeterli kaynağın, uygun araç ve gereçlerin bulunup bulunmadığı gözden geçirilmelidir.
- 4- Seçilen sorun çözümsüz olmamalı ve programın genel akışını bozmamalıdır.
- 5- Seçilen sorunun çözümü için harcanan zamanın ekonomik olması gerekmektedir.

Her şeyden önce problem çözme tekniğinin kullanılması için okulun fiziki şartlarının uygun olması gerekmektedir. Ayrıca, programların da buna göre uygun hale getirilmesi gerekir.

3.3.4. Gösteri (Demonstrasyon) Tekniği

Gösteri, öğretmenin ve öğrencilerin gözleri önünde bir şeyin nasıl yapılacağını uygulamalı olarak gösterilmesi ya da bir temel ilkeyi açıklamak için yapılan işlemdir. Gösteri tekniğinin spor, fen, müzik ve diğer sanat alanlarında kullanıldığı belirtilse de gösteri tekniğini yalnızca bedensel alanda bir hareketin nasıl yapılacağı veya bir çalgının nasıl çalınacağını gösterilmesi anlamını taşımamalıdır. Bu anlamı ile gösteri tekniği yalnızca kartografik araç-gereç kullanımı (harita çizmek, kesit almak, diyagram oluşturmak) ve arazi yön bulma, eğim ölçme, egemen rüzgar yönü saptama gibi uygulamalarda kullanılabilir. Fakat coğrafya ve diğer derslerin büyük bölümünde de kullanılmakta olan görsel araç- gereçle gerçekleştirilen (slayt, opal, fotoğraf, grafik, diyagram vs.) öğretimde gösteri tekniği ile adlandırılmaktadır. Bu sözü edilen teknik, okul içerisinde oluşturulacak coğrafya öğretim sınıfında uygulanmalıdır.

Coğrafya öğretim sınıf modeli üzerinde araç-gereç kullanımı konusundan sonra değinilmiş ve örnek bir model sınıf önerilmiştir. Gösteri sırasında öğrenciler genellikle dinleyici ve izleyici durumundadırlar. Fakat öğrenmede % 75 etkili olan görme duyusunun burada öğrenci pasif olmasına rağmen öğrenciye çok şey verdiği bilinmektedir.

Coğrafya öğretimi alanında gösteri (demonstrasyon) tekniği geliştirilebilir. Çünkü coğrafyanın bir kolu doğa bilimleri kapsamındadır. Bazı doğa olaylarının meydana gelişini gösteri şeklinde vermek mümkündür. Örneğin Güneş Sisteminin durumu bir model eşliğinde gösteri tekniği yardımıyla öğrencilere öğretilir. Fakat doğal olaylarının öğrenciye sınıf ortamında gösteri tekniği ile verilmesi yalnızca yaparak gösterme ile sınırlanırsa, amacına ulaşamaz. Çünkü doğa olaylarını sınıf ortamına taşımak imkânsızdır. Bunun yanı sıra doğa olaylarının fotoğraf, slâyt, opal, film, saydam ile sınıfta gösterimi yapılabilir. Bu yüzden coğrafyada daha çok görsel aletlere dayalı gösteri tekniği yaygın olarak kullanılır. Gösteri tekniğinin üstün yönleri şöyle sıralanabilir:

- 1- Göze ve kulağa hitap ettiği için ilgiyi artırır.
- 2- Konuşulanlar açık ve anlaşılır duruma gelir.
- 3- Diğer tekniklerde yapılabilecek hatalar burada kolay saptanır ve düzeltilir.
- 4- Beceriye artırır.
- 5- Toplumdaki insan kaynağından yararlanmayı kolaylaştırır.
- 6- Sözcüklerin anlatamadığı düşünceleri daha anlaşılır hale getirir.

Gösteri tekniği uygulanmadan önce bazı hazırlıkların yerine getirilmesi gerekir. Hazırlık ne derece iyi olursa gösterinin aksaması ve zaman kaybı engellenmiş olur.

3.3.5. Gezi- gözlem Tekniği

Gezi-gözlem hayli masraflı ve zaman alıcı bir tekniktir. Bundan dolayı orta öğretim kurumlarında pek yerini alamamıştır. Ülkemiz okullarının mali portreleri de gezi-gözlem için kaynak oluşturulmasını engelleyici bir yapı arz etmektedir. Fakat yine de okulun bulunduğu alanda da olsa gezi-gözlem tekniğinden coğrafya öğretmenleri vazgeçememelidirler. Sanayi tesisleri, maden ocakları, müzeler, turizm alanları öğrencilere gezdirilerek almış oldukları temel bilgiler dâhilinde gözlemlerde bulunmaları sağlanmalıdır.

Gezi-gözleme katılan öğrenci coğrafyanın ana temasını ve diğer bilimlerin pek çoğunda uğraş alanı olan doğal ortam-insan ilişkileri konusunda daha sağlıklı bilgilere sahip olur. Belki her gün gördüğü, fakat algılayamadığı ya da dikkatli inceleyemediği nedenini niçinini sormadığı bir olayı öğretmen eşliğinde gözlediği zaman bu konuda aydınlatılmış olacaktır.

Gezi-gözlem coğrafyada genellikle bir arada kullanılan iki teknik olarak da değerlendirilmektedir. Bilen, bu iki tekniği ayrı ayrı ele almaktadır.

Gezi-gözlem tekniği hem doğal hem de beşeri olayların öğrenilmesi için yapılabilir. Örneğin volkanik bir bölgeye düzenlenen gezi ve yapılan gözlemin yanı sıra, bir sanayi kuruluşu da gezilip, gözlenebilir.

Gezi-gözlem gerçekleştirilmeden önce yapılması gereken bazı hazırlıklar vardır:

- 1- Gezinin yapılacağı alan ya da tesis hakkında temel bilgiler edinilir.
- 2- Temel bilgiler ışığında araçlar saptanır.
- 3- Gezi alanı ile ilişki kurulur ve gezinin alt yapısı oluşturulur.
- 4- Gezinin süresi öğrenci sayısı, kalacak yer ve gezi programı yani gözlem noktaları tespit edilir.
- 5- Geziden öğrencilerin en üst düzeyde edineceği bilgiler saptanır.
- 6- Olanak varsa gezi alanı hakkında öğrencilere fotoğraf, slâyt ya da film aracılığıyla ön bilgiler aktarılmalıdır.

Gezi-gözlemin pek çok üstün yanları bulunmaktadır:

- 1- Sınıf dışında olduğu için öğrencilerin ilgisini çekebilir.
- 2- Öğrenciler bütün duyularıyla olayları yaşayarak öğrenirler.
- 3- Soyut öğrenimler somutlaştırılır.
- 4- Okul-çevre ilişkisini geliştirir, öğrenmeyi yaşantının içerisine taşır.
- 5- Diğer öğrenmelere temel oluşturur.

Bunun yanı sıra bazı sıkıntıları da bulunmaktadır. Bunların bazıları şöyledir:

- 1- Öğretmene yasal sorumluluk yükler.
- 2- Disiplin oluşturmak zor olur.
- 3- Hafta içi yapıldığı zaman diğer dersleri aksatır.
- 4- Düzenlenen gezinin organizasyonu karışıktır.
- 5- Araçlar iyi saptanmazsa öğretim gerçekleşmeyebilir.
- 6- Süre ayırmak güç ve pahalıdır.

3.3.6.Deney Tekniği (Yaparak ve yaşayarak öğrenme)

Deney tekniği coğrafyada pek kullanılan bir teknik değildir. Çünkü doğal ve sosyal olayların laboratuvar ortamına getirilmesi imkânsızdır. Ancak bazı doğa olaylarını laboratuvar ortamında benzetim yoluyla deneyebiliriz. Örneğin yağışın oluşumu bir deneyle gösterilebilir. Bunun için bir ocak, kapaklı bir su kabı ve su gereklidir. Buharlaşan suyun su kabının üzerinde tuttuğumuz kapakta nasıl yoğuştuğu öğrenciler tarafından denenerek görülür.

Doğanay, doğanın (yeryüzünün) coğrafyacının laboratuvarı olduğunu, bu yüzden deney tekniğinin coğrafya için kullanıldığını ifade etmektedir. Deney bir olayın laboratuvar ortamında yapay olarak oluşturularak, neden-sonuçlarının araştırılıp, saptanması esasına dayanır. Oysa coğrafyacının laboratuvarı olduğu iddia edilen doğal ortamda olayların şartları deney tekniğinde olduğu gibi insanlar tarafından özel olarak oluşturulmamaktadır. Bu yüzden doğal ortamdaki olayların gözlenmesi deney değil gezi-gözlem tekniği bünyesindedir. Yani deney tekniğinin coğrafyada doğada oluşturulduğunun söylenmesi bir abartma ve zorlamadır.

3.3.7.Okuma Tekniği

Okuma bir yöntem midir? Öğrenci ve dinleyicinin gerek konuyu gerekse konuyla ilgili okuma parçasını anlaması için okuması gerekir. Okuma da bir yöntemdir.

Öğretmen dersinde yeri geldikçe öğrencilerin konuyla ilgili olarak kitapları veya bir okuma parçasını okumalarını ister. O halde okuma aslında uygulanmakta olan bir etkinlik veya yöntemdir.

Farklı şekilde uygulanan okuma metotları vardır. Yönlendirilmiş okuma dersi bunlardan bir tanesidir.

"Yönlendirilmiş Okuma Dersi"

Öğrenmeyi daha etkili kılabilmek için öğrencilerin okutularak yönlendirilmesi gerekmektedir. Buna yönlendirilmiş okuma dersi denir.

3.3.7.1.Okuma Öncesi Etkinlikler:

Bu safhada öğrenci okuma yönünde motive edilir. Konu ile ilgili olarak öğrencinin önceki bilgileri hatırlatılır. Bu konuyu niçin öğreniyor gibi sorularla konunun önemi vurgulanır. Konu ile ilgili açıklaması gereken kelime varsa tahtaya yazılarak açıklanır.

Okuma Parçası: Çölleşme

Bugün dünyamızın 1/3'ü kurak bölgelerden oluşmaktadır. Bu kurak bölgelerin büyük kısmını çöller oluşturmaktadır. Dünya'da 750-800 milyon insan çöl ve çöl benzeri yerlerde yaşamaktadır. Çöl ve çölleşmenin doğrudan veya dolaylı etkileri ile karşı karşıya bulunan bu nüfusun büyük bir kısmı, çok ağır kuraklık şartlarının etkileri altında bulunmaktadır. Genellikle 100 mm'nin altında yağış olan yerler çöl, 100–300 mm'nin arasında yağış olan yerler ise yarı çöl olarak tanımlanmaktadır. Bazı çöllerin yıllarca yağış almadığı görülmüştür. Örneğin: Şili'de Atacama Çölünün bir bölümüne 29 yıl tek bir damla yağış düşmemiştir.

Ülkemizde gerçek anlamda çöl yoktur. Ancak İç ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinde bir takım yöreler (Konya-Karapınar) çevresi, bazı yıllar 250 mm hatta Konya-Ayrancı çevresi 200 mm civarında yağış alabilmektedir. Bu nedenle bu yöreler, yarı çöl koşullarına oldukça yakın bulunmaktadır.

Çöller ve çölleşmeye meyilli alanlar tıpkı bir kanser gibi sinsice yayılma eğilimindedir. Afrika'da Sahra Çölü son yarım asırda Güney'e doğru ilerleyerek 7 ülkede toplam 650 bin km²'lik alandaki verimli tarım arazisini işgal etmiş ve çöle çevirmiştir. Dünyanın çölleşmeye duyarlı birçok kesiminde de orman ve otlak gibi doğal kaynak ve örtülerin aşırı ve yanlış kullanımları sonucu çevre ve yaşam ortamı bozulmaları olmuş ve sonuçta çölleşme meydana gelmiştir. Erozyon sonucu verimli üst toprakların kaybedilmesi alttan ana kayaların çıkması da bir çölleşmedir. Aşırı sulamalar sonucu verimli tarım topraklarının çoraklaşarak elden çıkması da bir nevi çölleşmesidir.

Çölleşme ile hayvanlar için otlatma kapasitelerinde, insanlar içinde üretimde ve sonuçta refahta gerilemeler meydana gelmektedir. Kısaca çölleşme yaşam dünyasının tipik bir bozulması ve gerilemesi olayıdır. Buna göre ormansızlaşma ve erozyon olaylarının da sonuçta bir çölleşme olduğu kolayca anlaşılmaktadır. Ülkemiz bir çöl kuşağının hemen üstünde bir geçiş noktasında bulunduğu için oldukça duyarlı bir konumdadır. Bu bakımdan doğaya yaklaşımlarımızda Türkiye'nin bu hassas konumu daima dikkate alınması gerekmektedir.

Turhan GÜNEY (Erozyon TEMA Vakfı Yayınları)

Ölçme soruları;

Çöl deyince aklınıza ne gelir?

Ülkemizde İç Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerimizi gösterebilir misiniz?

Ülkemizde çöle benzer yerler var mıdır?

Afrika'da Sahra Çölünü gösterebilir misiniz?

3.3.7.2.Okuma Parçası İle Etkileşim

Bu safhada okuma parçası dikkatlice okunur. Bunun için okuma parçasının daha net bir şekilde anlaşılması için

kelime ve ifadeler yazılarak anlamları açıklanır.

Çöl: Yıllık yağış tutarı 250 mm'den az; yağış zamanı belirsiz sıcaklık oynamaları çok yüksek olan bölgeler, alanlar.

Yağmur: Bulut içinde asılı bulunan su buharının birbirleri ile birleşerek yer çekiminin etkisiyle sıvı halde düşmesi olayıdır.

Orman: Ağaç formasyonundan oluşan ve bir alan kaplayan bitki topluluğuna denir.

Toprak: Yerli ana kayanın fiziksel ufalanma ve kimyasal ayrışması ile meydana getirdiği, içinde canlıların bulunduğu örtüye denir.

Erozyon: Çeşitli dış kuvvetlerin (Rüzgar, su vb.) etkisi sonucu ana kaya üzerinde toprak katmanının sürüklenmesi olayıdır.

3.3.7.3.Okuma Parçası İle Konsantrasyon

Bu safhada öğrencilerin okuduklarından ne anladıklarını değerlendirilmesi yapılır.

Bunun için yazılı veya sözlü sorular sorularak öğrencilerin okuma parçasından ne hatırladıklarını (hatırlama seviyesi) ne anlam çıkardıkları (anlama seviyesi) ve öğrendiklerini nasıl değerlendirdiklerini (öğrenme seviyesi) ile ölçme yapılır. Dolayısıyla bu kısım üç safhadan oluşur.

3.3.7.3.1.Hatırlama Seviyesi:

Çöl nedir?

Türkiye’de çölleşmeye yakın bölgeler nelerdir?

3.3.7.3.2.Anlam Çıkarma Seviyesi:

Ağaç ve ot topluluklarının bulunduğu sahalarda tüketilmesi veya tahribi ile çölleşme arasında ne gibi ilişkiler vardır?

Çölleşme, ülkelerin refah düzeyinde niçin gerilemesine sebep olabilir.

3.3.8.Örnek Olay Tekniği

Coğrafya öğretiminde örnek olay çalışmasının önemli bir yeri vardır. Bu yöntem coğrafyanın güncellik ilkesinden gelmektedir. Coğrafya öğretiminde güncellik ilkesi; bazı coğrafi olaylar vardır ki; bu konular: belirli bir yerde ve zamanda olduğu görülür. O olayı anlatırken, bu olayın görüldüğü yer ve zamanı konu ile ilişki kurulmalı ve açıklanmalıdır.

Günlük yaşantımızda her gün beklenmedik şekilde karşılaşabileceğimiz tabiat olayları, özellikle fiziki coğrafya konularının açıklanmasında çok büyük fırsat verir. Mesela; don, sis, yağmur, şimşek, heyelan, ay ve güneş tutulması, orman yangını, örnek olay çalışmalarına göre güncellik ilkesinin açıklanmasına fırsat veren tabiat olaylarının bazılarındandır.

Coğrafyada güncellik ilkesi ve örnek olay yöntemini beşeri ve ekonomik coğrafya ile ülkeler coğrafyası konularında görebiliriz. Mesela; ülkeler arası savaş durumları, festival, fuar vb. toplantılar örnek olay yönteminin uygulanması için birer vesile olabilir.

Bazı tabiat olayları görüldüğünde öğrencinin dikkatini çekerek öğrenciyi bu olay üzerinde düşünmeye ve bu olayın sebebini öğrenmeye çalışmalıyız. Bu konuda öğretmene soru sorarak öğretmenin olayı açıklaması sağlanmalıdır.

Örnek: Yıldırım düşmesi ve gök gürültüsü konusu işlenirken; şimşek nasıl çakar? Gök gürültüsü nasıl oluşur? Sorularına açıklama getirilmelidir. Bu olaylar olurken, öğretmen anında öğrencilerin genel bilgisini yoklayacak bir takım sorular yönelmeli:

Gökyüzü neden aydınlandı?

Şimşek nedir?

Neden şimşek çaktıktan ve gök gürledikten sonra yağmur yağmaya başladı? vb. Öğretmen bu şekildeki genel sorularla öğrencileri bu konu hakkında düşünmeye zorlar. Bu şekilde, sorular öğrencilerin konuları kavrama, anlama ve problem çözme yeteneklerini geliştirir. Bu soruları sorarken sınıftaki bütün öğrencileri tartışmaya katılmaları için teşvik edilmelidir. Çünkü olayın heyecanını ve merakını bütün öğrencileri duyar. Farklı yorumlar olayın daha iyi kavranmasına yardımcı olur. Öğretmen öğrencilerin yorumlarını aldıktan sonra bazı kavramları (şimşek, yağmur) açıklamalı aralarındaki

bağlantıları kurmalıdır. Olayı oluş sırasına göre açıklamalıdır.

Gök gürültüsü: Elektrik akımı geçince hava kütleini ayırır. İş bitince hava kütlesi kapanır ve gürültü meydana gelir.

Gökyüzü: Şimşek'in çakmasından sonra aydınlanmıştır.

Şimşek: Bulutlar arasındaki elektrik boşalmasıdır.

Yağmur: Havadaki su buharının birleşmesiyle daha büyük damlacıklar halinde yeryüzüne düşmesi olayına denir.

Bu soruyu da açıklamak için mutlak nem, maksimum nem, bağıl (nisbi) nem gibi terimlerin cevaplandırılması gerekir.

Mutlak Nem: 1 m³ havanın içindeki nemin gram cinsinden değeridir.

Maksimum Nem: 1 m³ havanın belli sıcaklıktaki taşıyabileceği en fazla nem miktarıdır.

Bağıl Nem: 1 m³ havada bulunan nemin aynı hava kütleinin taşıyabileceği en fazla nem miktarına oranıdır.

Şimşek çakmasıyla bulutlarda elektrik akımı ortaya çıkmaktadır. Bu da o anda mevcut hava içinde sıcaklığın düşmesine ve havadaki var olan nemin maksimum noktaya ulaşmasını sağlar. Mevcut havanın sıcaklığının düşmesi ve hava içindeki nem miktarının da doyma noktasına ulaşmasıyla; hava maksimum noktaya ulaşan nem miktarının taşıyamamakta ve fazla olan nem miktarı yeryüzüne yağış olarak düşer denebilir. Bu durumu örneklerle açıklamak konunun net ve sade bir şekilde öğrenciler tarafından algılanmasını sağlar.

3.3.9.Grup Tartışması Tekniği

Grup tartışması öğrencilerin bir konu veya problem hakkında düşüncelerini karşılaştırarak açıklaması şeklinde olur. Öğrencilerin önceden hazırlık yapmalarını sağlayarak konularını grup tartışması yöntemiyle işleme fırsatı bulur. Ancak grup tartışmaları sonunda bir düşüncenin doğruluğu ağırlık kazanmalıdır.

Öğretmen veya öğretici grup tartışmasının sınıf içinde uygularken aşağıdaki hususlara dikkat etmelidir.

a- Konu seçimine özen gösterilmelidir. Konu her şeyden önce öğrencinin seviyesine, öğrencinin ilgisini çeken ve toplumu ilgilendiren, müfredat programlarına uygun özellikte olmalıdır.

Örnek: Derste nüfus ve nüfus hareketlerini konusunu işledikten sonra;

Türkiye’de nüfus artışı faydalı mıdır?

Türkiye’de nüfus artışı zararlı mıdır?

şeklinde tartışma ortamı oluşturduktan sonra, bu konuda öğrencilerin düşünceleri alınarak konu işlenebilir.

b- Öğretmen bu yöntemi uygularken hemen hemen sınıftaki bütün öğrencilerin tartışmaya katılmalarını sağlamalıdır.

c- Tartışma grubunun oluşturulmasına özen gösterilmelidir. Tartışma 50-60 kişilik büyük sınıflarda büyük zaman kaybına yol açar, sonuca ulaşmak zorlaşır. Bu nedenle 20-25 kişiden oluşan tartışma grupları idealdir.

Grup Tartışma Yönteminin Öğrenciye Kazandıracak Beceriler, Kazançlar Grup tartışması yöntemi; öğrencilerin fikirlerini açıkça ortaya koymalarına fırsat verir. Bu yüzden öğrenciler tartışarak öğrenirler

Öğrenciler soru sormada dinleme ve cevap verme alışkanlıklarını kazanırlar.

Öğrencilerin bu durumda demokratik davranışlar kazanır.

Arkadaşlarla ile olan münasebetlerini kuvvetlendirir.

Öğrenci kendi düşüncesinden başka düşüncelerin de doğru olabileceğini kabul eder.

3.3.9.1.Grup Tartışma Şekilleri

3.3.9.1.1.Büyük Grup Tartışması

Sınıftaki tüm öğrencilerin katılabileceği bir tartışma şeklidir. Öğretmen, konuyu öğrencilerin bilgi ve düşüncelerinin yardımıyla işleyebilmek için birçok öğrenciye söz hakkı vererek tartışmayı yönlendirir. Zaman zaman ileri sürülen, doğruluğundan emin olunan düşünceleri toplar ve özetleyerek tekrar sınıfa sunar.

Örnek: Sanayi nedir? Sanayi tesislerinin kurulması için gerekli şartlar, başlıca sanayi kolları nelerdir? Soruları tartışmaya açılacak olursa;

Çevremizde ve Ankara ilinde hangi sanayi tesisleri vardır?

Çocuklardan alınan cevaba göre: Bu sanayi tesislerinin iç bölgesinde yoğun bir şekilde Ankara ilinde bulunmasının nelerdir?

Anadolu sebepleri

Bu sanayi tesislerinden hangilerini gördünüz?

Bu sanayi tesislerinden hangileri hammaddesini Ankara ve çevrelerinden temin etmektedirler?

Yukarıdaki sorular öğrencilerden alınan cevaplarla açıklığa kavuşturulduktan sonra, tartışmayı ülke geneline yönlendirmelidir.

Ankara ve çevresinde yoğun olarak bulunan sanayi tesisleri yurdumuzun niçin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde yoğun değildir?

3.3.9.1.2.Münazara

Münazarada, bir konuyla ilgili olarak bir tez, buna karşılık bir de antitez bulunur. Birbirinden farklı bu iki görüş, iki ayrı grup tarafından savunulur. Amaç, öğrencilerin bildiklerini en iyi şekilde aktarıp topluma hitap etmek, dolayısıyla konuşma yeteneğini geliştirmektedir. Bu nedenle bilimsel yönü zayıftır. Münazarada iyi ve doğru konuşan grubu belirleyebilmek için bir de jüri kurulur. Münazaralar, sınıflar veya okullar arasında yapılırsa taraftarların şiddetli desteğini alacağı için daha etkili olur. Tezlerden birinin kuvvetli diğerinin ise zayıf olması tartışmanın zevksiz geçmesini sağlar.

Türkiye'de münazara konusu olabilecek örnekler:

- 1- Türkiye'nin kalkınmasında sanayinin gelişmesine mi öncelik verilmelidir?
- 2- Türkiye'nin kalkınmasında tarımın gelişmesine mi öncelik verilmelidir?
- 3- Türkiye'de nüfus planlaması yapılmalı mıdır?
- 4- Türkiye'de nüfus planlaması yapılmamalı mıdır?

3.3.9.1.3.Panel

Bir grup konuşmacının bir konuyu ayrıntılı olarak aktarması şeklinde uygulanır. Bunun için konu önceden belirlenir ve

konu paneli yönetecek grup başkanı hariç diğer üyelerin sayısı kadar bölümlere ayrılır. Her üye, kendi bölümüyle ilgili hazırlık yapar. Panelin konusu, nerede ve hangi tarihte yapılacağı, kimler tarafından sunulacağı ilan edilir. Panelde; panel başkanı her konuşmacıya eşit ölçüde süre verir. Başkan, söylenenleri özetleyerek paneli bitirir.

Panel Konularına Örnekler

GAP ve Türkiye'de sağlayacağı faydalar.

Türkiye'de tarım ve problemleri.

Türkiye'de erozyon ve alınması gereken önlemler.

Büyük şehirlerde gecekondu problemi nasıl çözülebilir.

3.3.9.1.4.Forum

Forum, panele benzetmekle beraber panelden farkı, dinleyicilere de söz hakkı verilmesidir. Forum üyeleri sözlerini bitirdikten sonra dinleyicilere de söz hakkı verilir. Dinleyiciler iyi anlayamadıkları vs. hususlarla ilgili olarak forum üyelerine soru yöneltir. Soru hangi forum üyesinin konusu içerisine giriyorsa, en yetkili kişi olarak, açıklamayı o kişi yapar.

3.4. COGRAFYADA ARAÇ GEREÇ KULLANIMI

Eğitim-öğretimde araç-gereç kullanımı eğitim içerisinde ayrı bir alan olarak ortaya çıkan "eğitim teknolojisi" içerisinde incelenmektedir. Eğitim teknolojisinin pek çok tanımı yapılmakla birlikte, bunlardan bazıları burada gözden geçirilecektir.

Alkan, eğitim teknolojisini eğitim alanında kuram ile uygulama arasındaki boşluğu dolduran bir uğraşı alanı olarak nitelirmektedir. Yine Alkan, eğitim teknolojisini öğretme ve öğrenmeyi teşvik etmek, kolaylaştırmak ve öğrenciyi güdülemek amacıyla hedefleyen araç-gereçler ile belirli öğretme-öğrenme sistemlerine göre hazırlanmış programların denenmesi ve geliştirilmesine ilişkin tüm süreç tasarım ve yöntemleri kapsar, diye tanımlamaktadır.

Çilenti ise, eğitim teknolojisini davranış bilimlerinin iletişim ve öğrenme ile ilgili verilerine dayalı olarak, eğitimle ilgili ulaşılabilir insan-gücünü ve insan gücü-dışı kaynakları, uygun yöntem ve tekniklerle akılcıca ve ustaca kullanıp, sonuçları değerlendirerek, bireyleri eğitimin özel amaçlarına ulaştırma yollarını inceleyen bilim dalı şeklinde tanımlamaktadır.

Hızal, eğitim teknolojisinin tanımını ikiye indirgemektedir. Bunlardan ilki sınırlı anlamıdır; teknoloji ve iletişim bilimleri alanındaki gelişmeler sonucu ortaya çıkmış araç-gereçlerin ciddi bir planlama yapılmadan öğretme-öğrenme etkinliklerinde ya tek başlarına ya da öğretmen, ders kitabı veya yazı tahtasıyla birlikte zaman zaman kullanılması olarak tanımlamaktadır.

Günümüzde bu anlayış uzmanlar tarafından eleştirilmektedir. Çünkü eğitimin diğer alanlarının ihmal edildiği ve olayın yalnızca araç-gereç kaynaklarına indirgeniği vurgulanmaktadır. Yani en gelişmiş araç-gereçlerin eğitimde kullanıma sokulmasıyla, çoğu eğitim sorununun çözüleceği umulmuştur. Bu da beklenen verimi ortaya çıkarmamıştır.

Hızal, bu eğitim teknolojisi anlayışıyla ortaya çıkan eksiklikleri şöyle sıralamıştır:

- 1- Araç-gereç kaynaklarının gelişigüzel kullanıldığı ortaya çıkmış ve doğal olarak öğrenme-öğretme süreçlerinde verim artışı gerçekleşmemiştir.
- 2- İletişim bilimleri teknolojik kaynaklar her sokulmuştur.
- 3- Öğretmenlerin teknolojinin olanaklarından nerede, ne zaman, hangi içeriğin sunusunda, nasıl yararlanacağını bilen elamanlar olarak geliştirilmesine gereken özen gösterilmediği ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı eğitim teknolojisi araç-gereçleri atıl olarak kullanılamaz durumda kalmaktadır.
- 4- Öğretme-öğrenme sistemleri algılanmamaktadır.

Burada eğitim teknolojisi biliminin gereklerine uyularak coğrafya öğretiminin gerçekleştirilmesi sırasında nasıl bir fiziki ortamın yaratılması ve bu ortam içerisinde hangi araç-gereçlerin kullanılması gerektiği konusu üzerinde durulacaktır.

3.4. 1. Coğrafya öğretiminin gerçekleştirileceği fiziki ortam nasıl olmalıdır?

Coğrafya öğretiminin yapılabilmesi için aslında çok değişik ortamlara gereksinim bulunmaktadır. Bunun nedeni coğrafi olayların geçtiği coğrafi mekânın genişliğidir. Öğrencilerin coğrafi olayları öğrenebilmeleri için bu olayları gerçekleştikleri ortamlarda gözlemeleri gerekir. Ancak, böyle bir imkânın akademik coğrafya öğretiminde bile oluşturulamaması, olayın zorluğunu anlatmaktadır. Bu yüzden coğrafya öğretiminin en iyi şekilde gerçekleştirileceği bir sınıf (dershane) ortamının oluşturulması (fiziki ortam koşulları) gereklidir. Araştırma bulguları dikkate alınmadan türlü içeriğin sunusunda kullanıma bir bütün olarak coğrafya dersi konusu gereği çoğunlukla görsel aletlerin kullanılmasını gerektirir.

Zaman zaman, öğrencinin, öğretmenin anlattıklarını duvar haritasından, atlastan ve diğer görsel araç gereçlerden izlemesi öğrenmeyi kolaylaştırıcı ve zaman kazandırıcı bir aktivitedir.

Coğrafya dersinin işlendiği dershanenin özel olarak coğrafya öğretimi için düzenlenemeyeceği düşünülerek, diğer yandan bu konuda fazla iddialı bir dershane modelini dayatmamak için bir model önerisinde bulunulmayacaktır. Bunun yanı sıra, bazı önerilerde bulunulması faydalı olabilir.

Dershane sıralarının sınıf içerisinde yapılacak çeşitli oturma düzenlerinin kolayca oluşturulabilmesi için uygun seçilmesi ve öğrenci oturaklarının arkalı ve tek kişilik olmasının büyük yararı olacaktır. Diğer yandan görsel aletlerin (televizyon, tepegöz, slâyt makinesi, video, film makinesi) hepsinin yerleştirilebildiği hareket ettirilebilir bir özel araca ihtiyaç vardır.

Dershane de mutlaka sabit ya da taşınabilir bir gösteri perdesinin bulundurulması gerekmektedir.

3.4.2. Coğrafya Öğretiminde Araç- Gereçlerin Önemi

Coğrafya biliminin çok boyutluluğu kullanılacak araç ve gereçlere de çeşitlilik kazandırmaktadır. Bu çeşitli araç-gereçlerin kullanımı sırasında öğretmenin çok iyi bir plan yapması gerekmektedir. Plansız bir öğretime kalkışıldığı takdirde zaman kaybı çoğalacaktır. Bunun yanı sıra araç-gereçlerin önceden hazırlanması ve ders sırasında öğrencinin ilgisinin dağılmasına yol açmayacak şekilde kullanımının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Coğrafya öğretim araç-gereçlerinin bazıları dersin anlatımı sırasında yardımcı araçlar olarak kullanılırken (harita, atlas, küre, vs.), bazıları da başlı başına öğretmenin rehberliğinde öğretimi gerçekleştiren araçlardır (televizyon, video, film, vs.). Coğrafya öğretiminde kullanılan araç ve gereçleri şöyle sıralamak mümkündür:

1. Coğrafya ders kitapları,
2. Harita ve atlaslar,
3. Maketler,
4. Slâyt, slâyt makinesi ve film şeritleri
5. Tepegöz ve saydamlar,
6. Televizyon (kapalı devre de olabilir),
7. Video,
8. Bilgisayar,
9. Grafik, diyagram, kesit ve tablolar,
10. Koleksiyonlar,
11. Diğer kaynak kitaplar vb.

Gelişen eğitim teknolojisi biliminin önerisi şudur ki öğretimin gerçekleştirilmesi sırasında eğer araç ve gereçler gerektiği şekilde kullanılmaz ve her öğretim faaliyeti araç ve gereçlerle yapılacak bir etkinlik olarak ele alınırsa öğretim faaliyeti zarar görebilir. Bundan dolayı araç- gereçlerin kullanımı konusunda her coğrafya öğretmenin belirli bir eğitime ihtiyacı vardır. Bunun için MEB bünyesinde oluşturulmuş eğitim Araçları ve Donatım Merkezlerinden yararlanılabilir. Bu merkezlerde ayrı ayrı gruplandırılmış (fen bilimleri, sosyal bilimler vs.) ders öğretmenlerine araç-gereç kullanımı konusunda eğitim hizmetleri verilmektedir. Coğrafyada kullanılan araç-gereçlerin en başında ders kitabı gelir. Tezin konusu gereği ders kitaplarının dışında, araç-gereçlere burada yer verilmesi düşünülmektedir.

3.4.3. Coğrafya Ders Kitapları

Ders kitapları, öğretim araç-gereçlerinin en önemlilerinden birisini oluşturmaktadır. Ders kitaplarının bazı özellikleri vardır ki bütün ders kitaplarının bu özellikleri göstermesi gerekir. Bunların başında kitapların dilbilgisi ve imla kurallarına uygun yazılması, diğeri ise baskı kalitesidir. Fakat bazı özellikler de vardır ki bunlar büyük oranda coğrafya ders kitaplarında aranılan özelliklerdir. Örneğin haritalarla ifade etme, şekil ve fotogratların konulara uygun seçilmesi vb. gibi. Buna göre Doğanay, şu özelliklerin ders kitaplarında aranması gerektiğini belirtmektedir:

a- Dil bilgisi ve üslup

1- Cümleler kısa olmalı, özne ve yüklem yerli yerinde kullanılmalıdır.

2- Coğrafi terimlerin imlasında, kullanım sıklığında ve somutlaştırılmasında, ders kitaplarını anlaşılmaz olmaktan kurtarmak gerekir.

b- Kapsam: Ders kitaplarının kapsamı bazı nedenlerden dolayı sınırlandırılır. Konular bu sınırlandırmalar içerisinde bütünüyle dengeli verilmelidir.

c- Yardımcı şekiller: Coğrafya ders kitaplarının öğretim bilgisi ilkelerine uygun olması, görsel nitelikler taşıması ile ölçülmelidir. Bunlar haritalar, grafikler, kesitler, fotoğraflar vb.

IV. BÖLÜM

COĞRAFYA ÖĞRETİMİNİN COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİ VE ÖĞRENCİLERE UYGULANAN ANKET SONUÇLARINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

COĞRAFYA ÖĞRETİMİNİN COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİ VE ÖĞRENCİLERE UYGULANAN ANKET SONUÇLARINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölüm içerisinde, İstanbul İli Üsküdar ve Ümraniye İlçelerindeki lise ve dengi okullarda görev yapan 13 Coğrafya öğretmenine ve yine İstanbul İli bünyesindeki seçilmiş yedi lise ve dengi okulda toplam 350 öğrenciye uygulanan anketlerin sonuçlarından yararlanılarak, ortaöğretim kurumlarındaki coğrafya öğretiminin sorunları belirlenmeye çalışılacaktır. Bu amaçla öğretmen ve öğrencilere önermeler yöneltilmiştir. Bu önermelere alınan cevapların tüm eğitim sistemine genellenmesinin bir noktaya kadar olabileceği unutulmamalıdır. Uygulanan anket sonuçlarına göre, ortaöğretimde coğrafya öğretiminin ortaya konması için oluşturulan altı ayrı başlık bulunmaktadır. Oluşturulan başlıklar için öğretmen ve öğrenci anketlerinin aynı adlı bölümleri birleştirilerek, öğretmen ve öğrenci anketlerinin değerlendirilmesi şeklinde alt başlıklar oluşturulmuştur. Ayrıca ele alınan her ana başlığın konusunun bitiminde sonuçlar çıkartılmıştır.

4.1. COĞRAFYANIN TANIMI VE İÇERİĞİNİN ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ ANKETLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

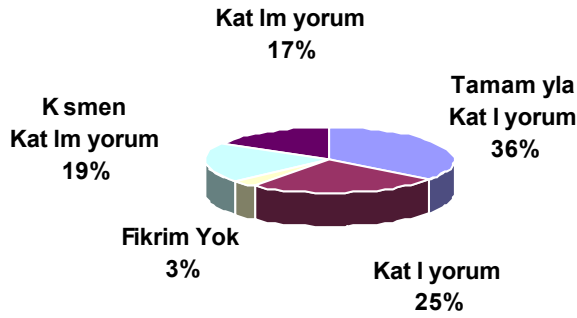
4.1.1. Öğretmen Anketlerinin Değerlendirilmesi

Coğrafya öğretmenlerinin coğrafya alanı konusunda sahip oldukları bilginin yanı sıra, bir bilim olarak coğrafyayı tanımlayıp, tanımlayamadıkları ve içeriği ve sınırlılıkları konusundaki bilgilerinin de önemi büyüktür. Çünkü öğretmenin öğretme işlemini yerine getirirken öğreteceği konuları tanımlaması ve sınırlandırması gerekir. Bu nedenle, öğretmenlere coğrafya biliminin tanımı ve içeriği ile ilgili bir dizi önermede bulunulmuştur. Buna göre önermeler ve alınan cevaplar aşağıda incelenecektir.

Şekil 1-Coğrafya öğretmenlerinin “Coğrafya doğal olaylar ile insan topluluklarını ve faaliyetlerini, bunların yeryüzüne dağılışlarını nedensel olarak inceleyen; doğal ortam ile insan arasında ilişki kuran bir bilim dalıdır.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

“Coğrafya doğal olaylar ile insan topluluklarını ve faaliyetlerini bunların yer yüzüne dağılımlarını nedensel olarak inceleyen; doğal ortam ile insan arasında ilişki kuran bir bilim dalıdır.” şeklinde öğretmenlere yöneltilen coğrafyanın tanımına % 95,63 oranında olumlu yanıt alınmıştır. Bu sonuca göre coğrafya öğretmenlerinin, çağdaş coğrafyanın içeriğine ve tanımına ilişkin bilgilere sahip oldukları söylenebilir. Öğretmenlerin % 4,37’si tanıma biraz katılmadığını belirtmiştir. Olumlu yanıt verenlerin % 2,55’i ise katılıyorum yanıtını vererek yapılan tanımın bir bölümüne katılmadıklarını vurgulamışlardır. Geriye kalan % 94,08’lik bir öğretmen kitlesi tanıma tamamıyla katıldıklarını belirterek, bu konudaki diğer eğilimleri önemsiz hale getirmişlerdir. Öğretmenlerin bu eğiliminin önermiş olduğumuz diğer coğrafya tanımlarına verdikleri cevaplarla karşılaştırılması sonucunda; coğrafyanın içeriği ve tanımı konusunda net bir bilgi ve düşünceye sahip olup olmadıkları ortaya çıkacaktır.

Şekil 2- Coğrafya öğretmenlerinin “Coğrafya doğal ve beşeri olayların tasvirini yapan ve bunların dünya üzerindeki dağılımını inceleyen bir bilim dalıdır.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

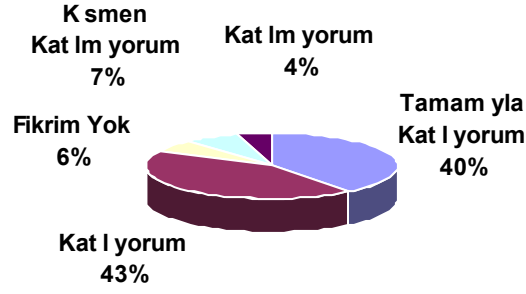
“Coğrafya doğal ve beşeri olayların tasvirini yapan ve bunların dünya üzerindeki dağılımını inceleyen bir bilim dalıdır.” şeklinde eksik olarak yapılan coğrafyanın tanımına öğretmenlerin % 60,38’i katıldıklarını belirtmişlerdir. Bunların % 35,64’ü tanımlamaya tamamıyla katıldıklarını vurgulamışlardır. Öte yandan, yapılan tanımlamaya öğretmenlerin yalnızca % 36,36’sı katılmadıklarını belirtirken. % 3,27’si ise fikrinin olmadığını söylemiştir.

Öğretmenlere sunduğumuz önermede, coğrafyanın neden - sonuç ilişkisi yoluyla çözümlemeler yapan bir bilim yerine, tasvir yapan ve tasvir edilmiş olayların dünya üzerindeki dağılımını inceleyen bir bilim olduğu önerilmiştir. Öğretmenlerin % 35,64’ünün bu önermeye tamamıyla katılması ve biraz katılıyorum diyenlerle birlikte % 60,38’lik olumlu bir eğilimin ortaya çıkması düşündürücü ve bu bilime bakış açısını ortaya koyar niteliktedir.

Bu durum bizim tarafımızdan beklenen bir sonuç olmasına karşın, yine de daha önceki önermeye verilen olumlu yanıtlara rağmen, bu önermede yer alan zıt bir tanıma yüksek oranda olumlu yanıt verilmesi coğrafya öğretmenlerinin coğrafyanın tasvir yapan ve alansal dağılımını inceleyen yönünü fazlaca ciddiye aldığını gösterir.

Şekil 3-Coğrafya öğretmenlerinin “Coğrafya bir insan bilimidir. Bundan dolayı coğrafya insan ve insan

faaliyetlerini neden ve sonuç ilişkisine göre sorgulayan bir bilim dalıdır.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

“Coğrafya bir insan bilimidir. Bundan dolayı coğrafya, insan ve insan faaliyetlerini neden ve sonuç ilişkisine göre sorgulayan bir bilim dalıdır.” Öğretmenlere yapılan bu önermeye, öğretmenlerin % 85,71'i olumlu bakmıştır. Fakat bu yüksek oranın % 44,45'i tanımlamaya biraz katıldıklarını belirterek, tanımın eksikliğini fark ettiklerini vurgulamışlardır. Bunun yanı sıra % 41,26'sı tanımlamaya tamamiyle katıldıklarını belirterek, coğrafyanın doğal ortamla olan ilgisini gözardı etmişlerdir. Öğretmenlerin % 6,45'i bu konuda fikirlerinin olmadığını beyan ederek konuya olan duyarsızlıklarını ortaya koymuşlardır. % 11,74 oranında öğretmen ise tanıma yanlış bulmuştur.

Burada öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlarla öğrencilerin verdiği yanıtlar arasında bir paralellik bulunmamaktadır. Çünkü öğrenciler coğrafyanın daha çok doğal ortamla ilgilendiğini vurgulamaktadırlar. Bu da bizi öğretmenlerin coğrafya konusunda sahip oldukları bilgi ve düşünceleri öğrencilere aktarmadıkları sonucuna götürmektedir.

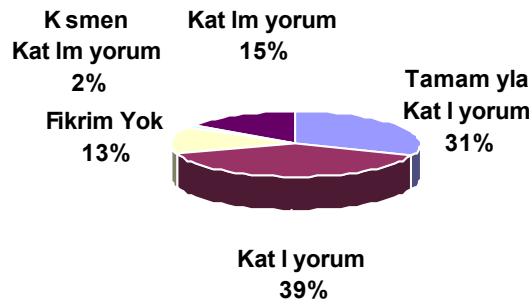
Şekil 4-Coğrafya öğretmenlerinin “Coğrafya daha çok fiziki ağırlıklı bir derstir. ” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Daha önce coğrafyanın bir insan bilimi olduğu yolunda önermemize karşın “Coğrafya daha çok fiziki ağırlıklı bir

derstir.” şeklinde coğrafyanın daha çok fiziki ağırlıklı bir ders olduğunu önerdiğimizde öğretmenlerin % 53.28’i tanımlamaya olumlu yanıt vermiştir. Yanıtların yalnızca %16.64’ünün tamamıyla katılıyorum şeklinde olmasına karşın, %36.64’ünün tanıma çekimser karşılayıp katılıyorum diyerek yanıtlamaları öğretmenlerin tanım ve içerik konusunda tam bir yanlışlık içerisinde olmadığını gösterir. % 42.45 oranında öğretmen tanıma katılmadığını belirtmiş, bunun % 24’ü ise tanıma tamamıyla katılmadığını vurgulamıştır. % 4.27 oranında ise fikrim yok yanıtı alınmıştır

Türkiye'deki coğrafya anlayışından ve ortaöğretim coğrafya kitaplarındaki fiziki ağırlıklı konulardan öğretmenlerin de etkilendiği ortadadır. Fakat coğrafyanın insan bilimi olduğunu öne sürdüğümüz önermeye de yüksek oranda olumlu yanıt verildiğini anımsarsak, ortaya ilginç bir durumun çıktığı görülür.

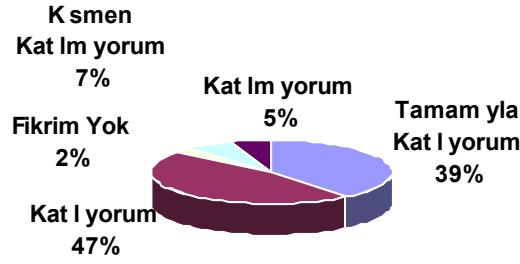
Şekil 5-Coğrafya öğretmenlerinin “Coğrafya bir sosyal bilimdir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğretmenlere “Coğrafya bir sosyal bilimdir.” önermesi sunulmuştur. Bu yaptığımız önermeye öğretmenlerin % 69,70’i coğrafyanın sosyal bilim olduğu yolunda görüş belirtmişlerdir. Bunların %30,81’i bu önermeye tamamıyla katıldıklarını belirtirken, %38,89’u ise katılıyorum diyerek coğrafyanın diğer yönünü de anımsatmışlardır. Öğretmenlerin %14,80’i önermeye tamamıyla katılmamış, %12,47’si ise biraz katılmıyorum şeklinde görüş belirtmiştir. Bu durumda tanıma önermeyi eksik bulanların oranı (katılıyorum+kısmen katılmıyorum) % 52,27 oranını bulmaktadır. Bu oran da öğretmenlerin önermemize ihtiyatlı yaklaştığını göstermektedir.

Günümüzde Türkiye’de ve bazı ülkelerde coğrafya bir sosyal bilim olarak yorumlanmaktadır. Ülkemizde ilk zamanlarda fen bilimleri arasında sayılan coğrafya, daha sonra sosyal bilim olarak değerlendirilmiştir. Fakat bizler coğrafyanın doğal ortamla ilgilenen yönüyle fen bilimlerine, insan ve faaliyetleriyle ilgilenen yönüyle sosyal bilimlere yakın olduğunu, bu yüzden coğrafyanın her iki alanı birleştiren, doğal ortam ile insan arasındaki ilişkiyi göz önünde bulunduran bir bilim olarak değerlendirilmesi gerektiğine inanıyoruz.

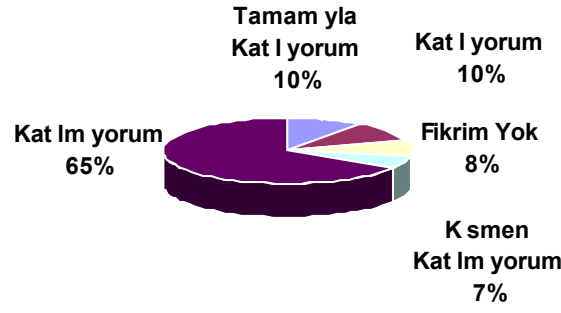
Şekil 6-Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya bir ortam ve doğa bilimidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

“Coğrafya bir ortam ve doğa bilimidir.” önermesine öğretmenlerin %39.80'i tamamıyla, % 46.56'sı katılıyorum diyerek % 86.36 oranında önermeye katıldıklarını vurgulamışlardır. Bu çok büyük bir orandır. Ancak %13.30'u önermeye olumsuz yaklaşım içerisinde olduklarını belirtmişler ve % 2.27 oranında öğretmen ise fikrinin olmadığını vurgulamıştır.

Coğrafya bir ortam bilimidir. Doğal ortam ile insanın kendi çabasıyla oluşturduğu kültür ortamını inceler ve bunların birbirlerini karşılıklı etkilemelerini kendisine konu edinir. Öğretmenlerin yalnızca % 39,80'inin bu önermeye net olarak tamamıyla katılıyorum yanıtını vermesi öğretmenlerin "ortam" tanımlamasına yabancı olduklarını gösterir.

Şekil 7-Coğrafya öğretmenlerinin “Coğrafya doğal ve beşeri olayları tek tek ve nasıl oluştuklarını anlatmalıdır. Olayların nedenleriyle ilgilenmek ve olaylar arasında bağlantı kurmak coğrafyanın amaçlarından değildir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Coğrafya biliminin içeriğine ilişkin olarak öğretmenlere önerilen “Coğrafya doğal ve beşeri olayları tek tek ve nasıl oluştuklarını anlatmalıdır. Olayların nedenleriyle ilgilenmek ve olaylar arasında bağlantı kurmak coğrafyanın amaçlarından değildir.” önermesine öğretmenlerin % 65,20’si tamamiyle katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin % 9,70’i bu önermeye tamamiyle katıldıklarını belirterek, coğrafya biliminin temellerini nasıl yadsıdıklarını ortaya koymuşlardır. Diğer yandan % 8,10 oranında öğretmen bu konuda fikirlerinin olmadığını vurgulayarak coğrafya bilimine ne kadar uzak olduklarını belirtmişlerdir. Önermeye katılıyorum diyenlerle birlikte olumlu bakış açısına sahip olanların oranı % 19,15’e yükselirken, önermeye olumsuz yanıt verenler ise % 72,65 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Önermemizde coğrafya bilimini ve bilimsel yöntemi yadsıyan bir içerik olmasına rağmen öğretmenlerin % 19,15 gibi bir oranda bu önermeye katılması düşündürücüdür. Bu da bize coğrafya alanında meslek içi eğitimin (üniversitelerle işbirliği şeklinde) gerekliliğini vurgular niteliktedir.

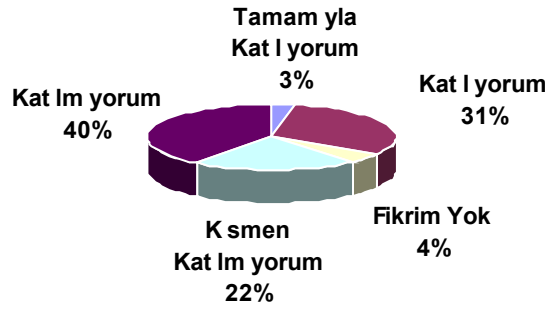
4.1.2. Öğrenci Anketlerinin Değerlendirilmesi

Öğretmenlerin olduğu kadar, öğrencilerin de, coğrafya biliminin tanımlanması ve içeriğinin bilinmesi konusunda sahip oldukları bilgiler önemlidir. Çünkü, coğrafya öğretiminin gerçekleşme derecesi ancak, öğrencilerin, coğrafya konusundaki bilgilerinin ölçülmesiyle mümkündür. Aşağıda bu konuda öğrencilere yöneltilen önermeler ve alınan cevaplar incelenecektir.

Şekil 8-Öğrencilerin “Coğrafya dağların, ovaların nerede olduklarını, akarsu uzunluklarını, başkentleri, para birimlerini din ve ırkları anlatan bir bilimdir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

“Coğrafya dağların, ovaların nerede olduklarını, akarsu uzunluklarını, başkentleri para birimlerini din ve ırkları anlatan bir bilimdir.” şeklinde öğrencilere yöneltilen önermede geçmişten bu yana coğrafya biliminin ansiklopedik bilgiler olarak anılmasına yol açan bir Coğrafya tanımı yapılmıştır. Bu öneriye öğrencilerin % 79,14’ü olumlu yanıt vermişlerdir. % 20,57’si öneriye tamamıyla, % 58,57’si biraz katıldığını vurgulamıştır. Önermedeki tanımlamaya tamamıyla katılmadığını belirtenlerin oranı ise % 5,11’dir. Anket yapılan tüm okullarda önermeyi doğru bulanların oranı % 70’in üzerindedir. Bu durumda hala coğrafyanın ansiklopedik konulardan oluştuğuna dair eğilimleri bulunmaktadır. Ortaöğretim kurumlarında öğrencilerin, coğrafya biliminin içeriği konusunda çarpık bilgiler edinmesinin nedenleri arasında, öğretmenlerin ders kitaplarındaki ezberci yaklaşımları ve medya araçlarının etkisi büyüktür.

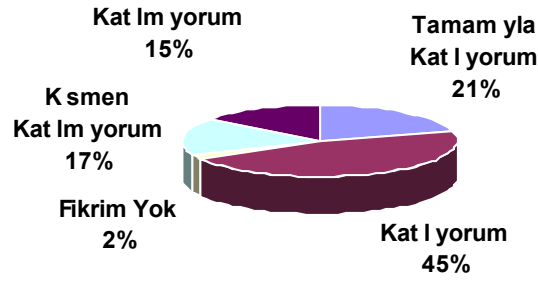
Şekil 9-Öğrencilerin “Coğrafya bir insan bilimidir. İnsanın kendisi ve faaliyetlerini araştırır.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğrencilere coğrafyanın tanımı ve içeriği konusunda ikinci önermemiz şöyledir: “Coğrafya bir insan bilimidir. İnsanın kendisi ve faaliyetlerini araştırır.” Önermeyi doğru bulanlar % 34,30’dur. % 4,40’ı fikrinin olmadığını belirtirken, öğrencilerin % 61,32’si ise önermeye katılmadıklarını belirtmişlerdir. Önermeye katılmadıklarını vurgulayanların % 39,80’i tamamıyla katılmadıklarını belirterek, özellikle lise I. sınıf “Genel Coğrafya” dersindeki fiziki coğrafya ağırlığının etkisi altında kaldıklarını yansıtmışlardır. Bunun yanı sıra öğrencilerin; bundan önceki önermede, coğrafyanın içeriği konusunda sıralanan, ansiklopedik anlayışa katıldıkları anımsandığında olayın öğrenciler açısından ne derece vahim olduğu ortaya çıkmaktadır. Coğrafya konuları içerisinde yer alan insan ve insan faaliyetlerinin göz ardı edilmesi öğrencilere, coğrafyanın alt dallarından olan beşeri coğrafya konularının iyi öğretilmediğinin göstergesidir.

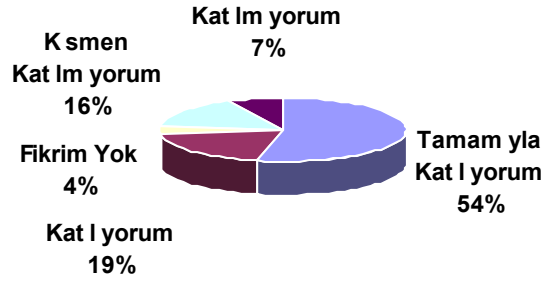
Şekil 10-Öğrencilerin “Coğrafya bir yer bilimidir. Yalnızca yeryüzündeki doğal olaylarla ilgilenir.”

şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Coğrafya bir insan bilimi olduğu kadar bir doğa bilimidir de. Fakat bunların birbirinden ayrı sunulması bazı aksak ve eksik noktaların oluşmasına yol açar. Öğrencilerin “Coğrafya bir yer bilimidir. Yalnızca yeryüzündeki doğal olaylarla ilgilenir.” şeklindeki önermemize % 20,74’ü tamamıyla, % 45.93’ü biraz katıldıklarını belirtmişlerdir. Önermeye biraz katıldığını belirten % 45.93 oranındaki öğrenci ile biraz katılmadığını belirten % 16.67 oranındaki öğrenciler birlikte ele alırsa önermenin eksik olduğunu belirtenlerin oranı % 62.6’ya ulaşır. Bu önermenin eksik olduğunu belirtmelerine rağmen tanımın büyük oranda doğru olduğunu düşünenlerin oranı çoğunluktadır. Bu da yine bize öğrencilere yönelik fiziki coğrafya ağırlıklı coğrafya öğretiminin kanıtıdır. Lise I Genel Coğrafyanın daha çok fiziki konulardan oluşması öğrencilerin bu yönde cevap vermesine neden olmuştur.

Şekil 11-Öğrencilerin “Coğrafya doğal ortamda meydana gelen olayları, oluş ve dağılışlarını, insan ve insan faaliyetlerini aynı zamanda insan faaliyetleriyle doğal ortam arasındaki ilişkileri neden sonuç ilişkisine göre araştıran bir bilimdir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğrencilere coğrafya bilim adamlarının üzerinde mutabık oldukları bir tanımlama olarak “Coğrafya doğal ortamda meydana gelen olayları, oluş ve dağılışlarını, insan ve insan faaliyetlerini aynı zamanda insan faaliyetleriyle doğal ortam arasındaki ilişkileri neden sonuç ilişkisine göre araştıran bir bilimdir.” şeklinde bir önerme sunulmuştur. Öğrencilerin % 53.33’ü bu önermeye tamamiyle katıldığını belirtirken, biraz katıldığını belirtenlerin oranı da %19.26 olmuştur. Önermeye % 15.56 oranında biraz, % 7.41 oranında katılmıyorum yanıtı verilmiştir. Bu durumda öğrencilerin bu tanımlamaya yabancı olmadıkları ve tanımlı mantıklı buldukları ortadadır. Fakat daha önceki önermelere verilen yanıtlarla çelişen bu son tanımın öğrencilerce kabul görmesi bizim için normal değildir. Diğer önermelere verilen yanıtların, son önermeden farkı, bu tanımlama en fazla katılmıyorum yanıtı verenlerin oranına sahip önermedir.

Bu verilere dayanarak, öğrencilerin coğrafyanın içeriğine ve tanımına yabancı olmadıkları, fakat kafalarında coğrafya bilimine ve içeriğine ilişkin bilgileri tam anlamıyla netleştiremedikleri sonucu çıkarılabilir. Bunun ortadan kaldırılabilmesi için coğrafya ders kitaplarında (özellikle genel coğrafyada) coğrafyanın içeriği tam olarak verilmeli, doğal ortam-insan arasındaki dengenin vurgulanması şarttır. Bu içeriğin daha sonraki yıllardaki okutulacak öğretim programlarında korunması gereklidir. Ortaöğretim coğrafya öğretim programlarının hazırlanması sırasında fiziki, beşeri ve iktisadi coğrafya bilim adamlarının dengeli olarak yer alacağı komisyonlardan yararlanılmalıdır. Ders kitaplarının yazımında da aynı yol izlenmelidir. Coğrafya biliminin ortaöğretim kurumlarında içeriğinin ve kapsamının tam anlamıyla vurgulanması ancak bu yolla olabilir.

1.3. Sonuç

Coğrafya'nın tanımı ve içeriği konusunda öğretmen ve öğrencilere uygulanan anketlerin değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır.

- 1- Coğrafya öğretmenlerinin coğrafyanın çağdaş tanımına yabancı oldukları görülmüştür.
- 2- Coğrafya öğretmenleri çağdaş coğrafyanın tanımına yabancı olmakla birlikte, hala coğrafyanın tasviri yönünün ağırlıklı olduğu eğilimindedirler.
- 3- Coğrafya öğretmenleri genelde var olan eğilim doğrultusunda coğrafyanın sosyal bilim olduğunu düşünmektedirler.
- 4- Coğrafya öğretmenleri aynı zamanda coğrafyanın bir doğa bilimi olduğunu da belirtmektedirler.
- 5- Coğrafya öğretmenleri coğrafyanın neden ve sonuç ilişkisi içerisinde ele alınması konusunda mutabıktırlar.
- 6- Öğrenciler coğrafyanın neden-sonuç ilişkisi konusunda tereddüt ortaya koymuşlar ve halk arasında coğrafyaya yüklenen anlamı onaylamışlardır.
- 7- Öğrenciler coğrafyanın insan bilimi (sosyal bilim) olmadığını düşünmektedirler.
- 8- Öğrenciler büyük oranda coğrafyanın doğa bilimi olduğu kanısındadırlar.
- 9- Öğrenciler, çağdaş coğrafyanın tanımına büyük oranda katılmışlardır.

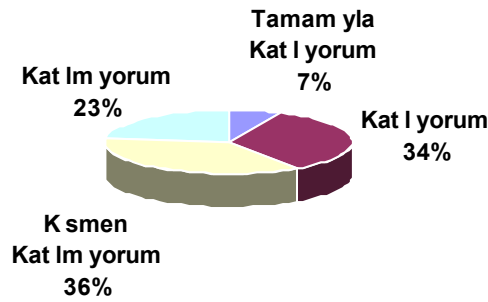
Bu sonuçlara göre, öğretmen ve öğrenciler coğrafyanın çağdaş tanımına ve içeriğine yabancı değildirler. Fakat coğrafya bilimi tanımlama konusunda hala bazı tereddütlerin, yanlış ve eksik bilgilerin bulunduğu ortadadır. Coğrafyanın bir doğa bilimi ya da sosyal bilim olup olmadığı konusunda ise öğretmenler ve öğrenciler arasında bir paralellik yoktur.

2.ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMLARININ ÖĞRETMEN ANKETİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Öğretmen Anketlerinin Değerlendirilmesi

Coğrafya öğretim programları, çalışmanın ikinci bölümünde işlendiği üzere, coğrafyanın ortaöğretim kurumlarında bir bilim olarak, öğrencilere özel hedeflerin gerçekleştirilmesi doğrultusunda hazırlanmalıdır. Coğrafya öğretim programlarının geliştirilmesi içeriği ve yeterliliği konusunda coğrafya öğretmenlerine bazı önermeler yöneltilmiştir. Önermeler ve öğretmenlerin verdikleri cevaplar aşağıda incelenmiştir.

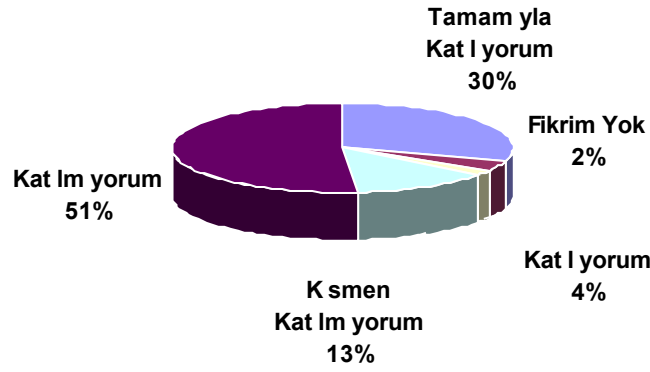
Şekil 12-Coğrafya öğretmenlerinin “Orta öğretim kurumlarında okutulan coğrafya müfredatı, coğrafya biliminin esaslarını öğrencilere yeteri kadar vermektedir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğretmenlere “Orta öğretim kurumlarında okutulan coğrafya müfredatı, coğrafya biliminin esaslarını öğrencilere yeteri kadar vermektedir.” şeklinde bir önerme sunulmuştur. Verilen önermeye öğretmenlerin % 36.36’sı tamamıyla katılmazken % 6.82’si ise tamamıyla katıldığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra katılıyorum diyenler % 34.09, kısmen katılmıyorum diyenler ise % 22.73 oranıyla önermeyi eksik bulanların oranını % 56.82’ye yükseltmiştir. Önermeyi destekleme açısından bakıldığında ise öğretmenlerin % 40.91’i katıldığını, % 59.09’u katılmadığını belirtmiştir.

Coğrafya öğretim programları bugüne kadar geçirdiği değişimlere rağmen istenileni bir türlü verememektedir. Hele günümüzde gerek kredili sistemin devamı niteliğindeki sistem, gerekse eski sistemde yer alan müfredatların pek çok eksikleri bulunmaktadır. Öğretim programlarındaki konuların sıralanışından taşıdığı ağırlığa kadar pek çok alanda ortaya çıkan dengesizlik, öğretmenlerin de düşüncelerini etkilemiştir.

Şekil 13-Coğrafya öğretmenlerinin “Ortaöğretim coğrafya müfredat programları her yıl ele alınıp, yeni bilgiler, kuram ve açıklamalarla zenginleştirilmektedir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

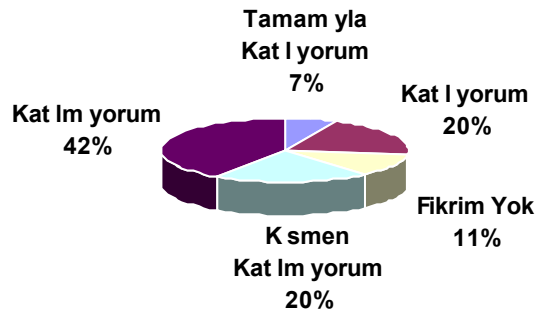

Öğretmenlere “Ortaöğretim coğrafya müfredat programları her yıl ele alınıp, yeni bilgiler, kuram ve açıklamalarla zenginleştirilmektedir.” şeklinde görüş bildirilmiştir. Öğretmenlerin % 59.09'u önermeye tamamiyle katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra % 38.64'ü önermemize katıldıklarını belirtirken, % 2.27'si fikrinin olmadığını vurgulamıştır.

Öğretim programları, her yıl toplanacak komisyonlarca yeniden ele alınıp düzenlenmelidir. Çünkü çağımız hız ve sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş çağıdır. Her gün, her ay, her yıl yeni düşünceler ve yönelimler, yeni kuram ve buluşlar ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmeler insanın günümüzde ulaştığı iletişim kolaylığı, teknoloji ve bilim ile mümkün olmaktadır. Bundan dolayı coğrafya alanında da değişme ve gelişmelerin olması kaçınılmazdır. Bu da, öğretim programlarının, her yıl gözden geçirilmesi ve güncelleştirilmesi için yeterli bir neden oluşturmaktadır.

Türkiye'de ortaöğretim coğrafya öğretim programları dokuz defa düzenlenmiştir. Bunun ilki 1942 yılındadır. İkincisi 15 yıl sonra 1957 yılında düzenlenmiştir. Bu, coğrafya öğretim programlarının düzenlenme aralığı açısından en uzun dönemdir. 1971 yılında coğrafya öğretim programları iki defa düzenlenmiş ve daha sonra 1983 ve 1992 yıllarında düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemenin güncelleştirilmesi gerekmektedir.

Şekil 14- Coğrafya öğretmenlerinin “Ortaöğretim coğrafya müfredat programları diğer derslerin müfredat programlarıyla paralel bir içeriğe sahiptir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

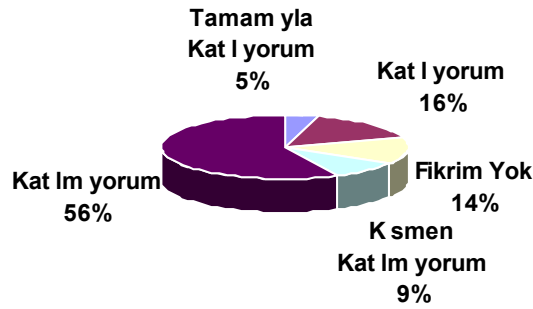
“Ortaöğretim coğrafya müfredat programları diğer derslerin müfredat programlarıyla paralel bir içeriğe sahiptir.” önermesine öğretmenlerin % 40.91'i tamamiyle katılmadıklarını belirtmişlerdir. % 20.41 oranında öğretmen de kısmen katılmıyorum diyerek bu önermemize % 61.36'lık bir olumsuz yanıt oluşturmuştur. Öğretmenlerin % 6.82'si önermeye tamamiyle katılırken, % 20.45'i katılıyorum diyerek bu konudaki önermeye % 27.27'lik olumlu yaklaşım oluşturmuşlardır.

% 11.36'sı ise fikirlerinin olmadığını vurgulamışlardır

Yapılan incelemeler göstermiştir ki coğrafya öğretim programları diğer derslerin öğretim programlarıyla paralellik göstermemektedir. Dolayısıyla öğrenci bir derste öğrendiği bilgiyi destekleyecek, pekiştirecek bilgileri diğer derste alamamaktadır. Bu da öğrenmeyi zorlaştırabilir ve öğrencinin konudan konuya bilgi transferini engelleyebilir.

Öğretmenlerin % 40.91 oranında katılmıyorum yanıtıyla önermemize karşı kesiminin dışında kalan % 59.09'luk bir kitle coğrafya öğretim programlarıyla diğer programlar hakkında bilgi sahibi almadıkları ortaya çıkmaktadır.

Şekil 15-Coğrafya öğretmenlerinin “Ortaöğretim coğrafya müfredat programları çağdaş dünya coğrafyasını ortaöğretim kurumlarında tam anlamıyla temsil etmektedir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

“Ortaöğretim coğrafya müfredat programları çağdaş dünya coğrafyasını ortaöğretim kurumlarında tam anlamıyla temsil etmektedir.” şeklinde bir önerme sunulmuştur. Alınan cevapların % 56.82’si katılmıyorum şeklinde olmuştur. Bunun yanı sıra % 9.09'luk kısmen katılmıyorum yanıtıyla birlikte olumsuz bakış açısına sahip olanların oranı % 65.91’dir. Öğretmenlerin % 4.55’i önermeye tamamiyle katılmış. % 15.91’i ise biraz katılmıştır. Diğer taraftan % 13.63 oranında öğretmen bu konuda fikrinin olmadığını belirtmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar daha önce verdikleri yanıtlarla paralellige sahiptir. Bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını vurgulamışlardır.

2. 2. Sonuç:

Coğrafya öğretim programları hakkında öğretmenlere yöneltilen dört önermeye verilen cevaplar ışığında yapılan değerlendirmenin sonuçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür.

1- Öğretmenler % 60 oranında coğrafya öğretim programlarını coğrafya bilimini öğrencilere ulaştırmada yetersiz olduğunu düşünmektedir.

2- Öğretmenlerin yine % 20'si coğrafya öğretim programlarının gerektiği gibi ve her türlü gelişmenin ışığında geliştirilmediği düşüncesindedir.

3- Öğretmenlerin coğrafya öğretim programlarının diğer öğretim programlarıyla paralel bir içeriğe sahip olmadığı kanaatindedir.

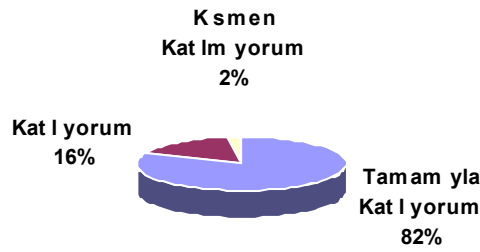
4-Coğrafya öğretmenlerinin % 66' sı coğrafya öğretim programlarının çağdaş coğrafyayı orta öğretim kurumlarında tam anlamıyla temsil etmediğini belirtmişlerdir. Buna göre coğrafya öğretmenlerinin yarıdan fazlası coğrafya öğretim programlarının yetersizliği, geliştirilmediği ve çağdaş coğrafyayı temsil etmediği konusunda mutabıktırlar.

3. ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA DERS KİTAPLARI KONUSUNDA ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ ANKETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Orta öğretim coğrafya ders kitapları hakkında daha önceki yıllarda bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Fakat bu konuda, coğrafya öğretmenleri ve coğrafya öğretimi almış öğrencilerin düşünceleri önem taşımaktadır, çünkü öğretmen ve öğrenci, öğretimin birincil öğeleridir. Aşağıda, öğretmenlere ve öğrencilere yöneltilen önermeler ve alınan cevaplar değerlendirilmektedir.

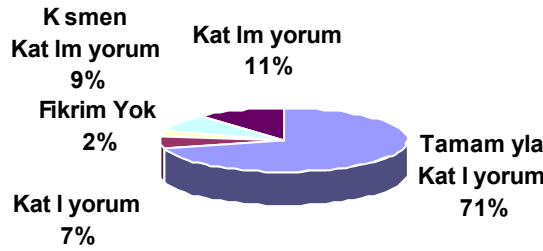
3.1.Öğretmen Anketlerinin Değerlendirilmesi

Şekil 16-Coğrafya öğretmenlerinin “Ortaöğretim coğrafya ders kitapları uzun yıllardan bu yana çoğunlukla aynı bilgileri kapsamaktadır.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğretmenlere sunulan “Ortaöğretim coğrafya ders kitapları uzun yıllardan bu yana çoğunlukla aynı bilgileri kapsamaktadır.” biçimindeki önermemize % 81.82 oranında tamamıyla katılıyorum yanıtı alınmıştır. Bunun yanı sıra öğretmenlerin % 15.91'i katılıyorum, % 2.27'si kısmen katılmıyorum diyerek bu konudaki düşüncelerini dile getirmişlerdir. Bu durumda ders kitapları konusunda sunduğumuz olumsuz önermeye öğretmenlerin % 97.73'ü katılmıştır. Öğretmenlerin, bu düşünceleri ders kitapları üzerinde yaptığımız incelemelerin sonuçları ile paralellik içerisinde.

Şekil 17-Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya ders kitapları öğrencinin ilgisini çekmemektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

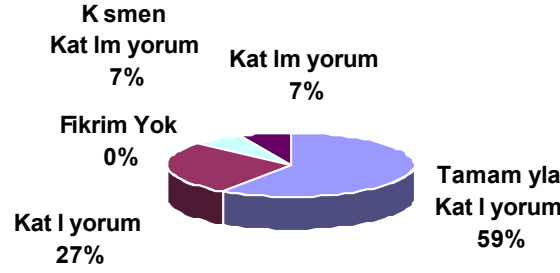

Ders kitaplarının bir diğer amacı, öğrencilerin ilgisini çekecek yapıda olması gereğidir. Bu doğrultuda öğretmenlere "Coğrafya ders kitapları öğrencinin ilgisini çekmemektedir." şeklindeki olumsuz önerme karşısında öğretmenlerin % 72.27'si önermeye katıldıklarını belirtmişlerdir. Bunun % 70.45'i önermeye tamamıyla katıldığını belirtirken, geri kalanı biraz katıldığını vurgulamıştır. % 20.45 oranında önermeye katılmadığını belirtmiş ve % 2.27 oranında öğretmen ise fikrim yok demiştir.

Öğrenci anketi sonuçlarıyla paralellik gösteren bu öğretmen eğilimi, tarafımızdan da bazı kriterler göz önünde tutularak değerlendirilmiştir. Buna göre ders kitaplarının, çekici olması için şunların gerektiği sonucuna ulaşılmıştır:

- 1 - Ders kitaplarında kullanılan kâğıtlar birinci hamur kâğıtlardan seçilmelidir,
- 2- Şekiller ve resimler renkli olmalı,
- 3- Ders kitaplarının yazım dili anlaşılır olmalı, diğer taraftan kitapta kullanılan sözcüklerin, yaşayan Türkçe olmasına dikkat edilmelidir,
- 4- Öğretim programına bağlı olarak konuların içerikleri güncel örnekler kullanılarak zenginleştirilmelidir.
- 5- Konu anlatılırken uzun uzun paragraflar kullanılmamalı. Konular maddeleştirilmeli.

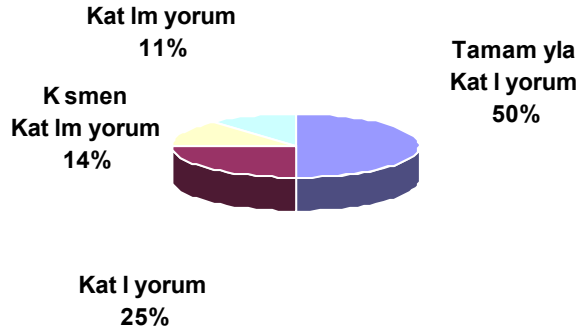
Şekil 18-Coğrafya öğretmenlerinin "Lise coğrafya ders kitapları içerik olarak yetersizdir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğretmenler, "Lise coğrafya ders kitapları içerik olarak yetersizdir." biçiminde sunulan önermemize % 59.09 oranında tamamıyla katılıyorum yanıtını vermişlerdir. Katılıyorum diyen % 27.27 oranındaki öğretmenle, önermemize katıldığını belirtenlerin oranı % 86.36'ya ulaşmaktadır. Önermemize olumsuz görüş belirtenlerin oranı ise % 13.64'te kalmıştır. Bu durumda, ortaöğretim coğrafya ders kitaplarının uzun yıllar aynı içerikle yayınlandığı düşünülürse, coğrafya öğretmenleri on yıl boyunca içerik açısından yetersiz olduğunu belirttikleri kitaplardan derslerini işlemişlerdir. Bu durum öğretmenin isteksiz ders anlatmasına, yaptığı işin yararına inanmamasına yol açabildiği gibi dersin daha başka kaynaklardan işlenmesine de yol açabilir. Söz konusu olan durum öğretimin merkezi sistemin tercihleri dışında oluşmasıdır. Bu da sistem açısından uygun bir durum değildir.

Son on yılda yayınlanmış coğrafya ders kitaplarında, özellikle doğal ortam-insan ve insan faaliyetleri arasındaki ilişkiler ihmal edilmiştir. Ayrıca, nedensellik ilkesine dayalı bilimsel yöntem, konuların aktarılmasında pek kullanılmamıştır. Bunun yanı sıra, özellikle bazı ürünlerin üretim değerleri gibi istatistikî veriler hayli eski tarihlere dayanılarak verilmektedir.

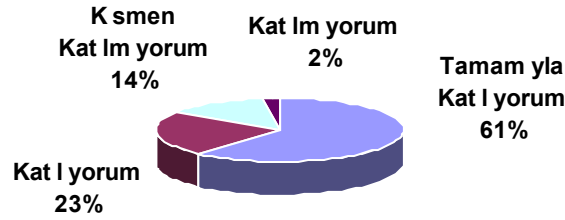
Şekil 19- Coğrafya öğretmenlerinin "Lise coğrafya ders kitapları konuları işleyiş düzeni açısından öğrencilerin konuları anlamalarını güçleştirmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Ders kitaplarında konular ne kadar mükemmel seçilirse seçilsin, eğer konuların işleniş düzeni coğrafi konuların öğrenilmesi açısından, coğrafya biliminin mantığına göre düzenlenmemişse, konuların öğrenci tarafından öğrenilmesi güçleşir, bazen de imkansız hale gelebilir. Bundan dolayı öğretmenlere, "Lise coğrafya ders kitapları konuları işleyiş düzeni açısından öğrencilerin konuları anlamalarını güçleştirmektedir." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Öğretmenlerin % 75'i bu konudaki önermemize olumlu yanıt vermişlerdir ki, bunun % 50'si önermeye tamamiyle katıldığını vurgulamıştır. Önermeye % 25'lik olumsuz yanıt veren öğretmenlerin ancak % 11. 36'sı tamamiyle katılmadığını belirtmiştir. Bu da çok az bir oran olup, bu konudaki eğilimi etkileyememektedir.

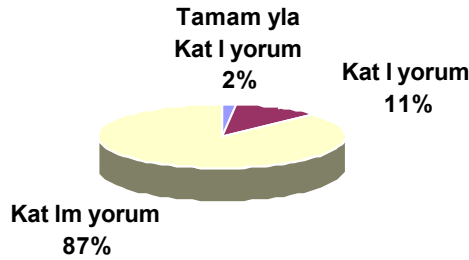
Ders kitaplarının bu durumu bir ölçüde öğretim programlarından kaynaklanmaktadır. Talim Terbiye Kurulu'nun coğrafya dersleri için öğretim programı oluşturmada kullandığı yöntemlerin ve çabaların yetersiz olduğu gayet açıktır. Bu durumun ortadan kaldırılması için öğretmenlerin okullarında oluşturacakları zümreler aracılığıyla düşünceleri alınıp yararlanılabilir. Bu zümrelerden çıkacak oluşumların sırasıyla ilçe ve illerde oluşturulacak zümrelerce tartışılıp, elenmesi sonucu merkeze her ilden bu konuda öğretmen düşünceleri iletilir. Bu zümre sonuçlarının, coğrafya bilim adamları ve öğretim programı uzmanlarınca biçimlendirilmesi ile ortaya çıkacak müfredat programları kanımızca en uygun olanıdır. Öğretim sürecini somut olarak yaşayan öğretmenlerin bu konuda katkılarının olmaması öğretmeni sürecin dışına itecektir. Bu durumda öğretmen, sadece kendisine verilen şablonu uygulamakla görevli olacaktır. Zaman zaman öğrencilere de uygulanacak anketlerle, öğretim sürecinin diğer üyesi ve birincil ögesi olan öğrenci kitlesinin de ilgi alanları ve derse olan yakınlıkları ölçülüp, öğretimin tamamiyle merkezi yapıdan belirlenmesi yöntemine son verilmelidir. Ders kitaplarının bu yolla hazırlanması durumunda gerek öğretmen gerekse öğrenci sorunların önüne geçilmiş olunacak ve merkezi yapının da yükü hafifleyecektir.

Şekil 20-Coğrafya öğretmenlerinin "Lise coğrafya ders kitaplarında konular arasında bağ kurulmamıştır, konular bağlantısız ve kopuk sunulmuştur." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

"Lise coğrafya ders kitaplarında konular arasında bağ kurulmamıştır, konular bağlantısız ve kopuk sunulmuştur." şeklinde sunduğumuz önermeye öğretmenlerin % 61.36'sı tamamıyla katıldığını belirtmiştir. % 22.73 oranında öğretmen katılıyorum diyerek, olumlu yaklaşımı % 84.09'a tırmandırmıştır. Öğretmenlerin %13.64'ü önermemize kısmen katılmıyorum derken, yalnızca. % 2.27'si tamamıyla katılmadığını vurgulamıştır. Bu konudaki yaklaşımların bir kısmı haklı gerekçelere dayanmaktadır. Ancak tamamıyla de yerden yere vurmamak gerekir.

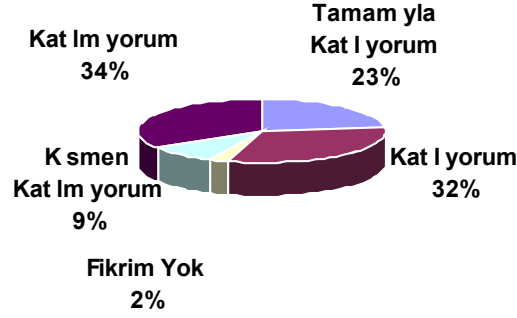
Şekil 21-Coğrafya öğretmenlerinin "Lise coğrafya ders kitaplarında yeni kuram ve bilgiler sürekli işlenmekte ve çağı bu açıdan izlemektedirler." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

"Lise coğrafya ders kitaplarında yeni kuram ve bilgiler sürekli işlenmekte ve çağı bu açıdan izlemektedirler." şeklinde, ders kitaplarının hakkında daha önce yapılmış önermelerin tersine olumlu bir önerme sunulmuştur. Önermeye öğretmenlerin % 86.36'sı buna tamamıyla katılmadıklarını belirterek, ders kitaplarının bu konudaki eksikliğini dile getirmişlerdir. Önermeye olumlu yanıt verenlerin (% 13.64) ise yalnızca % 2.27'si tamamıyla katıldıklarını belirtmişlerdir. Önermeye katılmayanların oranının çokluğu bu konuda büyük bir eksikliğin söz konusu olduğunu ortaya koymaktadır.

Ülkemizde, coğrafya bilimi zaman zaman çeşitli ülkelerin coğrafya ekollerinin etkisi altında kalmıştır. Bunda özellikle ikinci dünya savaşı yıllarında Avrupa'dan Türkiye'ye gelen yabancı bilim adamlarının etkileri de olmuştur. Bu yüzden, bir dönem coğrafya fen bilimleri kapsamında, bir dönem sosyal bilimler kapsamında sayılmıştır. Günümüzde de bir sosyal bilim olarak anılmaktadır. Bu eğilimler, coğrafya bilim adamlarının zaman zaman doğal olaylara, zaman zaman insan ve insan faaliyetlerine fazlaca yer vermelerinden kaynaklanmaktadır. Bunun etkilerini lise ders kitaplarında da görmek mümkündür.

Şekil 22 -Coğrafya öğretmenlerinin "Lise 1. sınıf ders kitabında fiziki ve beşeri konular ağırlıklı olarak verilmiştir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

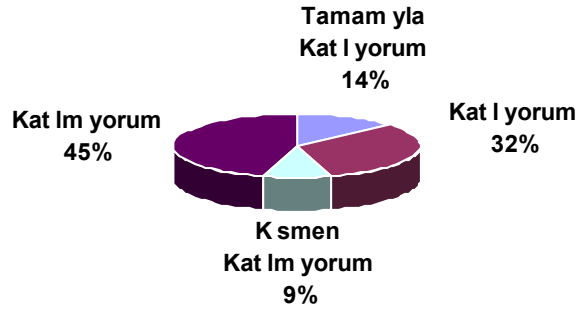

Öğretmenlere "Lise 1. sınıf ders kitabında fiziki ve beşeri konular ağırlıklı olarak verilmiştir." şeklinde bir önerme yöneltilmiştir. Öğretmenlerin % 34.09'u önermeye tamamiyle katılmadıklarını belirtmişlerdir. Biraz katılmadığını belirten % 9.09'luk öğretmen kitlesiyle olumsuz eğilime sahip öğretmenlerin oranı % 43.18'e yükselmiştir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin % 22.73'ü tamamiyle, % 31.82'si katılıyorum yanıtı ile önermemize olumlu yanıt verenlerin oranının % 54.55 olmasını sağlamışlardır. Öğretmenlerin % 2.27'si ise fikrinin olmadığını belirtmiştir.

Yapmış olduğumuz incelemeler sonucunda coğrafya 1.sınıf ders kitabının %70'e yakını genel fiziki coğrafya konularına ayrılmışken geriye kalanı genel beşeri ve ekonomik coğrafyaya ayrılmıştır.

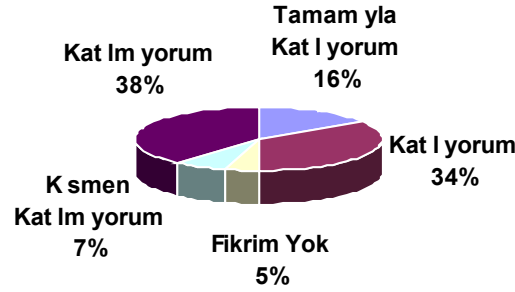
Bu durumda, öğretmenlerin büyük bölümünün fiziki ve beşeri coğrafya kavramları konusunda yanlışlığı düştükleri söylenebilir.

Şekil 23-Coğrafya öğretmenlerinin "Lise 2. sınıf ders kitabında konular eksiksiz ve muntazam işlenmiştir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

"Lise 2. sınıf ders kitabında konular eksiksiz ve muntazam işlenmiştir." önermesine öğretmenlerin % 45. 45'i tamamiyla katılmadıklarını vurgulamışlardır. % 9.09'u ise biraz katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumda, öğretmenlerin % 54.54'ü olumlu önermemize katılmadıklarını belirterek, olumsuz bir sonucun çıkmasını sağlamışlardır. Öğretmenlerin % 13. 64'ü. kitap hakkında sunulan olumlu önermeye tamamiyla katıldıklarını, % 31.82'si ise biraz katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu durumda, kitabın çok iyi olduğunu söyleyen öğretmenlerin yalnızca % 13. 64'üdür.

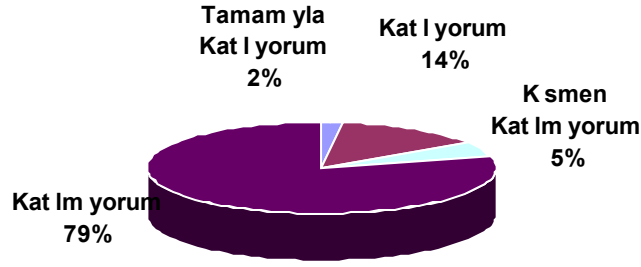
Şekil 24-Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya ders kitaplarında konuların başında bulunan hazırlık soruları, öğrencilerin konuya hazırlanması için, uygundur" şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Coğrafya ders kitaplarında yer alan hazırlık çalışmalarına ilişkin, "Coğrafya ders kitaplarında konuların başında bulunan hazırlık soruları, öğrencilerin konuya hazırlanması için, uygundur" şeklinde bir önerme yöneltilmiştir. Önermeye öğretmenlerin % 15.91'i tamamıyla katıldığını belirtmiştir. % 38.64'ü ise tamamıyla katılmadığını vurgulamıştır. Öğretmenlerin %34.09'i katılıyorum, % 6.82'si ise kısmen katılmıyorum diyerek konuya çekince koymuşlardır. % 4.55 oranında öğretmen ise konuyla ilgili fikrinin olmadığını belirtmektedir.

Ders kitaplarında yer alan hazırlık çalışmalarının, öğrenciye konuyu öğretmekten çok uzak olduğu görülmektedir. Bu tür çalışmaların konunun uzmanlarıyla tartışılarak ve uzman görüşü alınarak yapılmasının daha uygun olacağı kanısındayız. Ders kitaplarında yapılan incelemeler sonucu, hiç bir ders kitabında, hazırlık çalışmalarının hazırlanması konusunda bir uzmana başvurulduğu ibaresinin yer almadığı görülmüştür.

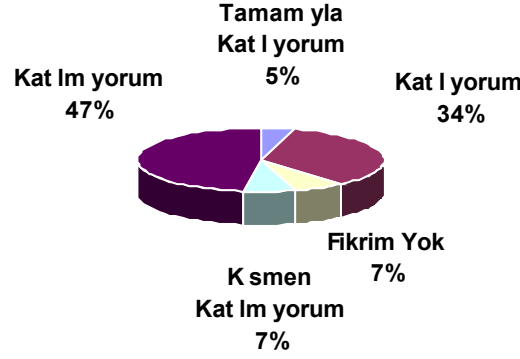
Şekil 25-Coğrafya öğretmenlerinin “Lise 3. sınıf coğrafya ders kitabında ülkemizle ilgili bilgiler sürekli yenilenmektedir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Değişken olan her bilginin öğretilmesi sırasında bilgiler sürekli yenilenmelidir. Öğretmenlere “Lise 3. sınıf coğrafya ders kitabında ülkemizle ilgili bilgiler sürekli yenilenmektedir.” olumlu önermesi yöneltilmiştir. Öğretmenlerin % 79. 55'i önermeye tamamiyle katılmamıştır. Yalnızca % 2.27 Oranında öğretmen önermeye tamamiyle katıldığını belirtmiştir. Öğretmenlerin %13. 64'ü katılıyorum, % 4. 55'i kısmen katılmıyorum diyerek konuyla ilgili önermenin eksik olduğunu vurgulamışlardır. Sonuçta önermeye karşı çıkanlar % 84.09, katılanlar ise % 15.91 oranındadır.

Ders kitaplarında yürütülen incelemeler sonucu, öğretmenlerin anket sonucuna uyan bir durum ortaya çıkmıştır. Özellikle verilerin yenilenmediği ve eksik olduğu saptanmıştır. Bunun yanı sıra kitaplarda, verilen sayısal verilerin hangi yıla ait olduğu belirtilmemesi okuyanlarda, bu rakamların yorumlanmasını güçleştirecek, yanlış yorumlara ve yanılgılara da yol açabilecektir. Ya da bu durum, öğrencinin ciddiye alınmaması şeklinde yorumlanabilir.

Şekil 26-Coğrafya öğretmenlerinin “Coğrafya ders kitaplarının sonunda yer alan “ödev ve sorular” öğrencinin konuyu öğrenip öğrenmediğini ölçecek yapıdadır.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Ders kitaplarında yer alan konuların öğrenilmesi için öğrencinin hazırlanmasını sağlayan hazırlık çalışmalarının yanı sıra öğrenilmesi istenen bilgilerin öğrenci tarafından öğrenilip, öğrenilmediğini ölçmek de önem taşımaktadır. Bunun için de ders kitaplarında konuların sonuna “ödev ve sorular” şeklinde bir bölüm oluşturulmaktadır. Bu bölümün yeterliliği konusunda “Coğrafya ders kitaplarında konuların sonunda yer alan “ödev ve sorular” öğrencinin konuyu öğrenip, öğrenmediğini ölçecek yapıdadır.” şeklinde bir önerme sunulmuştur. Önermeye öğretmenlerin % 47.73’ü tamamiyle katılmadığını belirtmiştir. Ancak % 4. 55’i tamamiyle katıldığını belirtirken, % 34. 09’u katılıyorum, %6.82’si kısmen katılmıyorum diyerek bu konuya çekince getirmişlerdir. Bu durumda, öğretmenlerin % 54.54’ü olumlu, % 38.64’ü olumsuz yanıtlar vermişlerdir. % 6.82’lik bir öğretmen kitlesi ise fikrinin olmadığını vurgulamıştır.

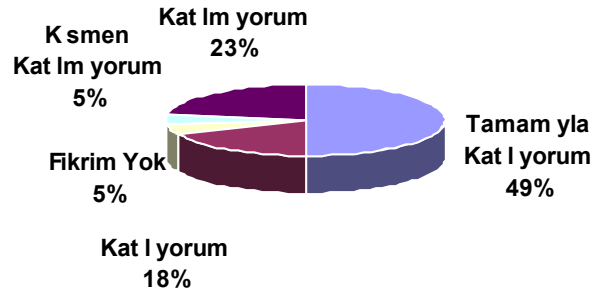
Ders kitaplarının incelenmesi sonucu, “ödev ve soruların” konuların öğrenilip öğrenilmediğini ölçmeye yetmediği ve ayrıca, konuların bütününe kapsamadığı görülmüştür. Oysa, temel konuların öğrenilip öğrenilmediğini ölçmek yeterli olabilir.

Şekil 27-Coğrafya öğretmenlerinin “Lise 2. sınıf coğrafya ders kitabında aşırı derecede ayrıntıya inilmiştir”. şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Bir ders yılı boyunca okutulan ders kitabının çok yoğun müfredata sahip olması uygun değildir. Bu, öğrencilerin bu

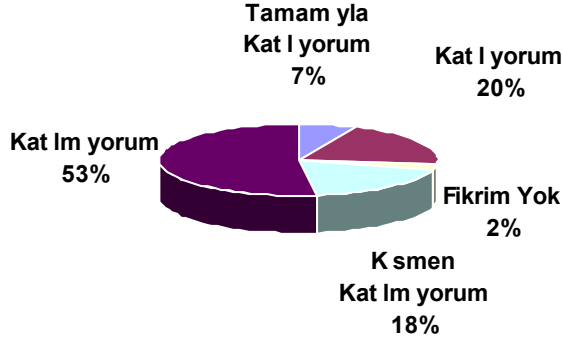
konu da güdülenmelerini engelleyici bir rol oynar. Öğretmenlere “Lise 2. sınıf coğrafya ders kitabında aşırı derecede ayrıntıya inilmiştir.” şeklinde yöneltilen önermeye % 72.73 oranında olumlu % 27.27 oranında olumsuz yanıt verilmiştir.

Şekil 28-Coğrafya öğretmenlerinin “Coğrafya ders kitaplarındaki okuma parçaları öğrencinin ilgisini çekmektedir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Bazı konuların, öğretim programı içerisinde çok az yer almasına rağmen konunun bilimsel, ekonomik siyasal önemi üzerinde daha fazla durulması gerekebilir. Bu durumda, bu konuyla ilgili olarak bilgiler veren “okuma parçası” ünitenin ya da konunun bittiği yere konabilir. Bu nedenlerden dolayı okuma parçalarının edebi bir dille yazılıp, güncel bir içerikle ele alınması gerekir. Bununla ilgili öğretmenlere, “Coğrafya ders kitaplarındaki okuma parçaları, öğrencinin ilgisini çekmektedir.” şeklinde bir önerme yöneltilmiştir. Önermeye % 50 oranında tamamıyla, % 18,18 oranında katılıyorum yanıtı verilmiştir. Bu durumda önermemizi % 68,18 oranında öğretmen olumlu bulmuştur. Bunun yanı sıra % 22.73 oranında tamamıyla, % 4.55 oranında kısmen katılmıyorum diyen öğretmenler ise % 27.28 oranında önermemize karşı çıkanları oluşturmuşlardır.

Şekil 29-Coğrafya öğretmenlerinin “Lise 3. sınıf coğrafya ders kitabı Türkiye ekonomisini öğrencilerin öğrenebilmeleri ve anlayabilmeleri için yeterlidir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

“Lise 3. sınıf coğrafya ders kitabı Türkiye ekonomisini öğrencilerin öğrenmesi ve anlayabilmesi için yeterlidir.” Önermemize öğretmenler % 52.27 oranında katılmıyorum diyerek tepkilerini dile getirmişlerdir. %18.18'i ise biraz katılmadığını belirtirken, önermeye olumsuz yaklaşanların oranı da % 70,46 ya yükselmiştir. Geri kalanların % 27. 27'si önermeye katıldığını, %2.27'si ise fikrinin olmadığını vurgulamıştır. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin Lise 3. sınıf Türkiye Coğrafyası, ders kitabını yetersiz buldukları ortadadır.

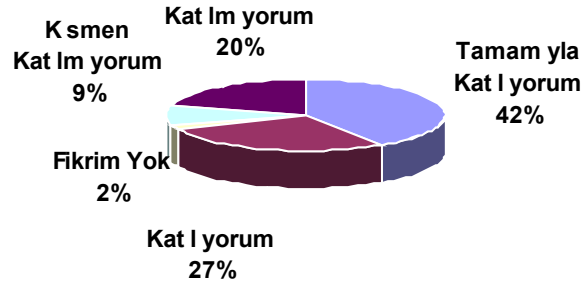
Düzey açısından öğrencinin seviyesinin altında kalan bu kitabın iyileştirilmesi için, kitapta coğrafya biliminin mantığının işletilmesi gerekmektedir. Olay ve olguların anlatımında kullanılan nasıl sorusunun yanında neden ve niçin soruları da kullanılarak, konuların üzerine gidildiği takdirde, bilimsel mantığın yerleşmesi için ilk adım atılmış olacaktır. Bunun yanı sıra, Türkiye Ekonomik Coğrafyasının öğrencilere öğretilmesinde bir insan faaliyeti olan ekonomik etkinlikler ile doğal ortamın ilişkilerine yer verilmemesi de büyük bir eksiklik.

Şekil 30-Coğrafya öğretmenlerinin “Lise 3. sınıf coğrafya ders kitabı seviye açısından çok iyi hazırlanmıştır.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Lise III. sınıf coğrafya ders kitabının öğrenci seviyesine uygunluğuna dair pek çok öğretmenden işittiğimiz yakınmalar olmuştur. Bunun üzerine öğretmenlere “Lise III. sınıf coğrafya ders kitabı seviye açısından çok iyi hazırlanmıştır.” biçiminde olumlu bir önerme sunulmuştur. Öğretmenlerin % 68.18'i tamamıyla, % 11.36'sı biraz katılmadıklarını belirterek, önermemize % 79.54 oranında karşı çıkmışlardır. Ancak % 15.9'u katılıyorum, % 4.55'i ise fikrim yok demiştir. Önermemize tamamıyla katıldığını belirten ise olmamıştır.

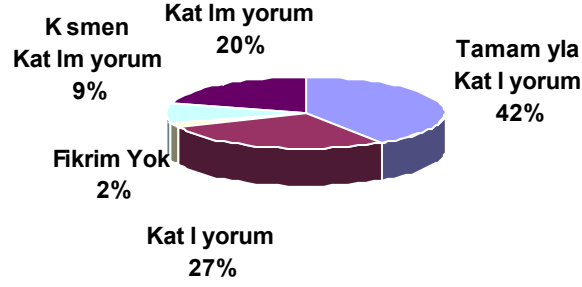
Öğrenci anketinde de benzer bir sonuç karşımıza çıkmıştır. Bu durumda, öğretmenlerden aldığımız yakınmaların gerçek olup olmadığı konusunda, ders kitabı üzerinde yaptığımız inceleme sonucunda biz de aynı kanağe ulaştık.

Şekil 31-Coğrafya öğretmenlerinin “Lise III. sınıf coğrafya ders kitabı öğrencileri ÖSS’ye hazırlama bakımından yeterli bir kitaptır.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

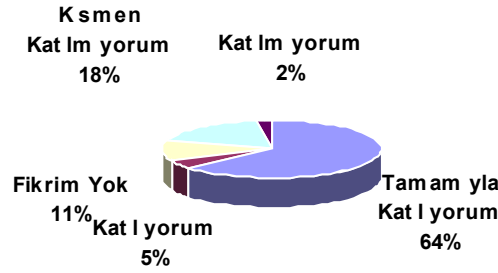
Öğretmenlere “Lise 3. sınıf coğrafya ders kitabı öğrencileri ÖSS’ye hazırlama bakımından yeterli bir kitap değildir.” şeklinde bir önerme sunulmuştur. Önermemizi öğretmenlerin % 68. 18'i olumlu, % 29.54’ü ise olumsuz yanıtlamıştır. Olumlu yanıtlayanların % 40.91'i tamamıyla katılıyorum şeklinde yanıt vermiştir. Bu da hayli yüksek bir orandır. Demek ki kitapların daha çok ÖSS formatında hazırlanması gerekmektedir.Çünkü ÖSS coğrafyada en çok bu konulardan soru gelmektedir.

Şekil 32- Coğrafya öğretmenlerinin “Lise coğrafya ders kitapları üniversiteye hazırlık ders kitapları gibi ÖSS formatında hazırlanmalıdır.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

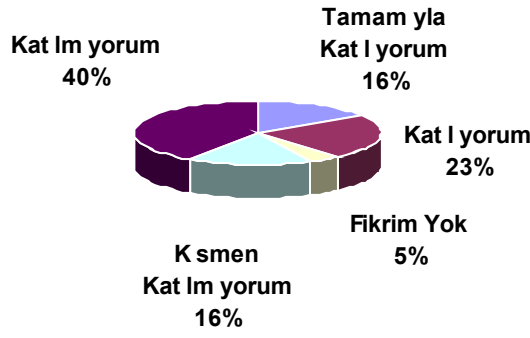
Öğretmenlerin “Lise coğrafya ders kitapları üniversiteye hazırlık ders kitapları gibi ÖSS formatında hazırlanmalıdır.” şeklindeki önermeye büyük oranda destek vermesi mevcut kitaplardan memnun olmadıkları sonucunu ortaya çıkartmaktadır.

Şekil 33-Coğrafya öğretmenlerinin “Daha önceki lise coğrafya ders kitapları, konuların bütünlüğü ve işleyiş yöntemi açısından daha iyi idi.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğretmenlerin coğrafya ders kitaplarından yakınmalarına bağlı olarak “Daha önceki lise coğrafya ders kitapları, konuların bütünlüğü ve işleyiş yöntemi açısından daha iyi idi.” şeklinde bir önerme yöneltilmiştir. Bu önermeye öğretmenlerin büyük çoğunluğu destek vermiştir. Öğretmenlerin % 63,64’ü tamamıyla katılıyor derken, yalnızca % 2,27’si katılmıyor demmiştir. Bunun yanı sıra % 11,36 oranında fikrim yok yanıtı alınmıştır. Öğretmenlerin % 18,18’i önermeye biraz katılmazken, % 4,55’i ise biraz katıldığını vurgulamıştır.

Şekil 34-Coğrafya öğretmenlerinin “Coğrafya ders kitapları basım tekniği ve kalitesi açısından uygundur.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

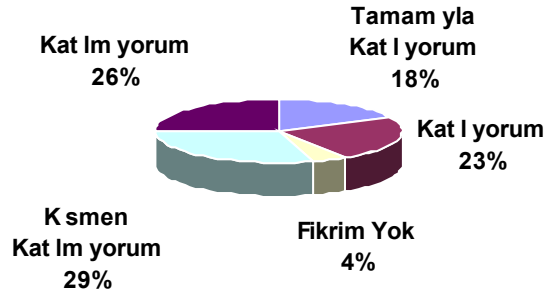
Bir ders kitabının içerisinde çok değerli bilgilerin bulunması ya da yer alan bilgilerin çok iyi bir düzenleme ile öğretim yaşantısının oluşması açısından uygun olması yeterli değildir. Bu sayıların yanı sıra ders kitabının basım tekniğinin ve kalitesinin de öğrencinin ilgi ve beğenisine hitap etmesi gerekmektedir. Bundan dolayı "Coğrafya ders kitapları basım tekniği ve kalitesi açısından uygundur." şeklinde olumlu bir önerme sunulmuştur. Öğretmenlerin % 40.91'i önermeye tamamiyle katılmadığını belirtirken, % 15.91'i de kısmen katılmıyorum diyerek, önermeye % 56.82 oranında olumsuz bir yaklaşımın oluşmasını sağlamışlardır. Öğretmenlerin % 15.91'i tamamiyle katıldığını, % 22.73'ü ise biraz katıldığını ifade ederek, % 38.64 oranında olumlu bir eğilimin oluşmasına neden olmuşlardır. % 4.55 oranında öğretmen ise fikrinin olmadığını vurgulamıştır. Buna göre öğretmenlerin kitapların basım tekniği ve kalitesi konusunda olumsuz bir görüşe sahip olduklarını belirtmek gerekiyor. Basım tekniği ve kalitesi söz konusu olunca, her şeyden önce kağıt kalitesi, resimlerin ve şekillerin renkli-anlaşılır olması, yazı büyüklüğünün yaş grubuna hitap etmesi, yazıların satır aralığının uygun seçilmesi vs. akla gelmektedir.

İncelediğimiz kitaplar arasında, baskı kalitesi, istenildiği gibi olmasa da, bu konu da harcanan bir çabanın varlığı da göz ardı edilemez. Bu da, olumlu bir takım gelişmelerin başlangıcı olarak değerlendirilebilir.

3.2.Öğrenci Anketlerinin Değerlendirilmesi

Coğrafya biliminin ifadelerinde şekil, önemli bir yer tutar. Çünkü, olaylar ve olguların bir başkasına anlatımı için fotoğraf ya da gözlem yapma yolu seçilir. Bazı olay ve olgular fotoğraf ya da gözlem ile ifade edilemeyebilir. Örneğin bir deltanın oluşumu, orojenez gibi olayların şekil yoluyla anlatımı tercih edilmelidir.

Şekil 35-Öğrencilerin “Coğrafya ders kitaplarındaki şekiller anlaşılır bir şekilde çizilmiştir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

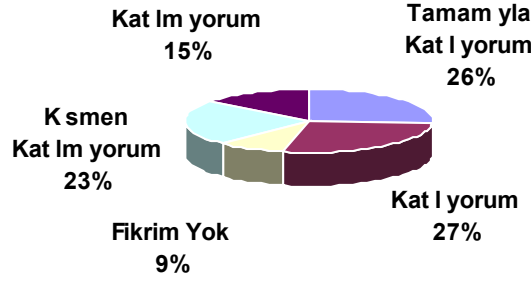

“Coğrafya ders kitaplarındaki şekiller anlaşılır bir şekilde çizilmiştir.” biçiminde olumlu bir önerme sunulmuştur. Öğrenciler önermeye % 25.56 oranında tamamıyla, % 28.89 oranında biraz katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bu da % 54.45 oranında olumsuz görüşün ortaya çıkmasını sağlamıştır. % 41.11 oranında öğrenci önermeyi desteklerken, % 4.44’ü ise fikrinin olmadığını belirtmiştir.

Kitaplar üzerinde yapılan inceleme sonucunda, pek çok şeklin anlaşılabilirliğinin az olduğu ve öğretici yanının dikkate alınmadığı görülmüştür.

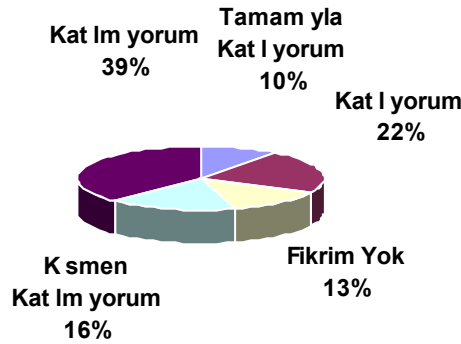
Yukarıda belirtildiği gibi, eğer Coğrafi olayın ya da olgunun fotoğraflarının çekilebilmesi ve bunun öğrenciye ulaştırılması imkanı varsa bu en doğru olanıdır. Fakat fotoğrafın olayın ya da olgunun bütününe kapsamına dikkat edilmelidir. Ayrıca, günümüz koşullarında renkli fotoğrafların kullanılmasının sunum açısından ve ayırmada kriterlerin çoğaltılması açısından önemi büyüktür.

Şekil 36-Öğrencilerin “Coğrafya ders kitaplarındaki resimler (Fotoğraflar) konulara uygun olarak seçilmiştir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğrencilere, fotoğrafların seçimiyle ilgili, "Coğrafya ders kitaplarındaki resimler (Fotoğraflar) konulara uygun olarak seçilmiştir." şeklindeki bir önerme sunulmuştur. Önermeye, öğrencilerin % 53.84'ü olumlu yanıt vermiştir. % 37.77'si olumsuz görüş belirtirken, %8.89'i ise fikrinin olmadığını ifade etmiştir. Fakat katılıyorum ve kısmen katılmıyorum diyenlerin toplam oranı % 50.37'dir. Bu da gösteriyor ki, öğrenciler bu konu da net bir görüş oluşturamamıştır.

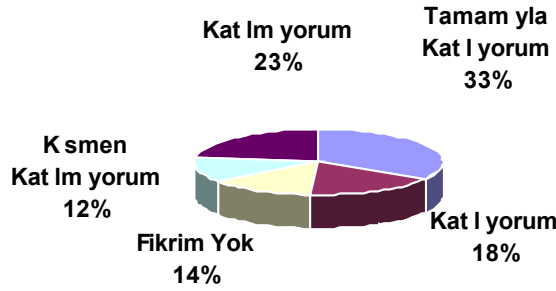
Şekil 37-Öğrencilerin "Coğrafya ders kitaplarındaki okuma parçaları ilgimizi çekmekte ve konuları daha iyi anlamamızı sağlamaktadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Okuma parçaları konuların daha iyi anlaşılması ve önemli görülen bazı konulara dikkat çekilmesi amacıyla ders kitaplarında yer alırlar. Fakat, okuma parçaları konulara dikkat çekmekten öte, sıkıcı metinler halini aldığı zaman, öğrenciye hiçbir şey veremez duruma gelir. Bundan dolayı, öğrencilere, "Coğrafya ders kitaplarındaki okuma parçaları ilgimizi çekmekte ve konuları daha iyi anlamamızı sağlamaktadır." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Önermeye öğrencilerin % 54.

45'i olumsuz görüş belirtmiştir. % 32.59'i ise önermeye katıldığını ifade ederken, % 12. 96'sı fikrinin olmadığını vurgulamıştır. Yani öğrencilerin % 12. 96'sı okuma parçalarını hiç okumamıştır.

Şekil 38-Öğrencilerin "Coğrafya ders kitaplarındaki konuların sonunda yer alan sorular işlenen konuları iyi bir şekilde öğrenip, öğrenmediğimizi test etmemizi sağlamaktadır." biçimindeki bir önermeye verdikleri cevapların oranları.

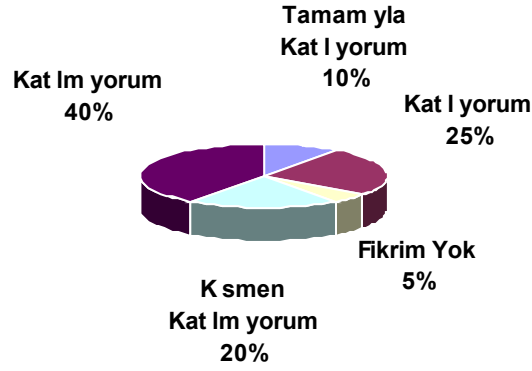

Ders kitaplarında konuların sonuna yerleştirilen ödev ve sorular öğrencinin bu konuyu öğrenip, öğrenmediğini test etmemizi amaçlamaktadır. Yani bir anlamda öğrenme ölçülmekte ve bu süreçte öğrenmenin devamı da sağlanmış olunmaktadır. Öğrencilere "Coğrafya ders kitaplarındaki konuların sonunda yer alan sorular işlenen konuları iyi bir şekilde öğrenip, öğrenmediğimizi test etmemizi sağlamaktadır." biçiminde bir önerme sunulmuştur. Önermemize, öğrencilerin % 51.11'i katıldığını belirtmiştir. % 13.70'i fikrinin olmadığını söylerken, %35.18'i ise önermeye katılmadığını belirtmiştir.

Daha önceden (1983-1992) bir yazara hazırlanan orta öğretim coğrafya ders kitaplarının yazımını, Milli Eğitim Bakanlığı serbest bırakmıştır. Artık, isteyen öğretmen Talim Terbiye Kurulunun onayladığı kitaplardan birisini seçerek öğrencilerine önerebilecektir. Bunun yanı sıra, kredili sistem uygulamaları da bunda etkili olmuştur. Ayrıca öğretim programlarının da, bunda rol oynayacağı bilinmektedir. Bundan dolayı ilk önce, öğretim programlarının güncelleştirilmesi

gerekmektedir.

Şekil 39-Öğrencilerin "Coğrafya ders kitaplarındaki konular güncel ve ilgimizi çekecek konulardan oluşmaktadır." biçimindeki bir önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğrencilere, "Coğrafya ders kitaplarındaki konular güncel ve ilgimizi çekecek konulardan oluşmaktadır şeklinde bir önerme sunulmuştur. Önermeye öğrencilerin % 60'ı katılmadığını belirtmiştir. Bunların % 40'ı önermeye katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin % 35.19'u önermeye katıldığını vurgularken, % 4.81'i ise fikrinin olmadığını belirtmiştir.

Coğrafya ders kitaplarının içeriklerinin uzun yıllar yenilenmemeleri güncellikten uzaklaşmalarına yol açmıştır. Günceli yakalamak, çağdaş coğrafi anlayışı tanımak ve ona ayak uydurmakla mümkündür. Dünyanın eğilimi, coğrafyanın alanı içerisinde kalan ekosistemler ve çevre anlayışına yönelirken, Türkiye'de coğrafyacılar, coğrafyanın bu yönünü yeni keşfetmektedir. Coğrafya içerisinde bu eğilimi, canlandırmaya ve coğrafyanın üzerindeki ölü toprağını atmaya çabalayan bir grup coğrafya bilim adamının da gayretleri, bu anlayışın öğretim programlarına girmesini sağlayamamıştır.

Şekil 40-Öğrencilerin "Coğrafya ders kitaplarında kullanılan yazım dili, kitabı anlamamızı kolaylaştırmaktadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Ders kitaplarının en önemli yanlarından birisi de kitabın yazım dilidir. Çünkü kitap yaşayan Türkçe ile yazılmamışsa, öğrencinin konuları anlaması zorlanacaktır. Bununla ilgili sunulan önerme "Coğrafya ders kitaplarında kullanılan yazım dili, kitabı anlamamızı kolaylaştırmaktadır. Şeklinde olmuştur. Öğrencilerin % 56.30'u Önermeye katıldıklarını belirtmişlerdir. % 34.-44'ü önermeye katılmadığını belirtirken, % 9.26'sı ise bu konuda fikrinin olmadığını vurgulamıştır.

3.3 Sonuç

Öğretmen ve öğrencilere orta öğretim coğrafya ders kitapları hakkında yöneltilen 25 önermeye verilen cevaplara göre;

1-Coğrafya öğretmenleri lise coğrafya ders kitaplarının uzun yıllar değişikliğe uğramadığını ve ders kitaplarının öğrencinin ilgisini çekmediğini belirtmişlerdir.

2-Coğrafya öğretmenleri ders kitaplarının içerik olarak yetersiz olduğunu ve işleyiş düzeni açısından anlaşılabilirliği güçleştirdiği kanaatinde.

3-Coğrafya öğretmenleri ders kitaplarının gelişmelerden uzak olduğunu ve doğal olaylarla beşeri olayların dengeli verilmediğini düşünmektedirler.

4-Coğrafya öğretmenleri ders kitaplarının içerdikleri konular açısından hayli eksik olduklarını belirtmişlerdir.

5-Coğrafya öğretmenleri ders kitaplarındaki şekil, harita, vs. ile hazırlık soruları ve ödev sorularının pedagojik yönünün bulunmadığını, okuma parçalarının ise edebî bir özellik taşımadığını vurgulamışlardır.

6-Coğrafya öğretmenleri ders kitaplarının basım özelliklerinin iyi olmadığı düşüncesini taşımaktadırlar.

7-Öğrenciler ders kitaplarındaki şekil, harita vs'nin anlaşılır olmadığı kanısında iken, fotoğrafların konulara, uygun seçildiğini vurgulamışlardır.

8-Öğrenciler, okuma parçalarının ilgilerini çekmediğini ve ödev sorularının ise konuyu anlayıp anlamadıklarını ölçmeyi başardığını belirtmişlerdir.

9-Öğrencilerin %60'ı ders kitaplarındaki konuların güncel olmadığını belirtirken, kitapların yazım dilinin kitabı anlamaları için uygun olduğunu vurgulamışlardır.

Sonuç olarak öğretmen ve öğrenciler ders kitaplarının yetersizliği, güncel olmadığı, ders kitabında yer alan yardımcı araçların iyi verilmediği konusunda birleşmektedirler. Tarafımızdan taranan coğrafya ders kitaplarında benzer hata ve eksiklikleri tespit etmiş bulunmaktayız.

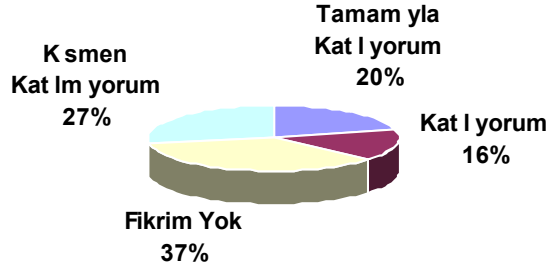
4. COĞRAFYA ÖĞRETİM TEKNİKLERİ ve ARAÇ GEREÇ KULLANIMININ ÖĞRETMEN ve ÖĞRENCİ ANKETLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Öğretim teknikleri yalnızca bir alanın öğretilmesinde kullanılmayan, pek çok alanın geliştirilmesinde bütün öğretmenler tarafından dikkate alınan yöntem unsurlarıdır. Coğrafya öğretim teknikleri konusu, çalışmanın üçüncü bölümünde gerek genel özellikleri ve gerekse coğrafya konularıyla örneklendirilerek verilmeye çalışılmıştır. Bununla öğretim teknikleri konusunda öğretmenlerin eğilim ve bilgileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin ise, bulundukları okulda öğretim teknikleri ile araç-gereçlerini kullanıp kullanmadığı konusunda bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

4.1. Öğretmen Anketinin Değerlendirilmesi

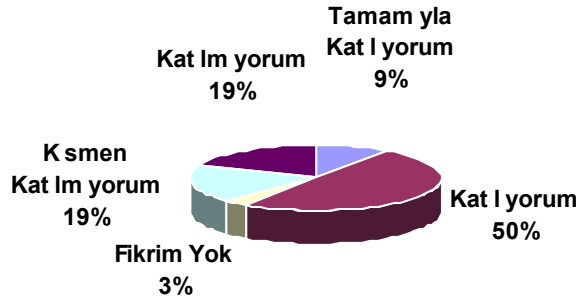
Coğrafya konularının öğretilmesi sürecinde kullanılacak yöntem ve tekniklerin coğrafya öğretmenleri tarafından ne kadar bilindiğini ve öğretmenlerin bu konudaki eğilimini tespit etmek için bazı önermelerle sonuca gidilmeye çalışılmıştır.

Şekil 41-Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya dersi öğretmen tarafından anlatılmalıdır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğretmenlere bu konuda yöneltilen önermelerden "Coğrafya dersi öğretmen tarafından anlatılmalıdır." şeklindeki önermemize % 20.45 oranında tamamıyla katılıyorum; % 36.36 oranında katılıyorum, yanıtlan verilmiştir. Bunun sonucunda öğretmenlerin % 56.81'i bu konuda olumlu bir bakış açısına sahiptir. Öğretmenlerden “ % 15.91 oranında katılmıyorum, % 27.27 oranında ise kısmen katılmıyorum.” diyen olmuştur. Bu durumda öğretmenlerin büyük bölümü bu konuda kesin bir yargı belirtmekten kaçınmıştır.

Şekil 42- Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya dersi çoğunlukla takrir yöntemiyle verilmelidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevaplama oranları.

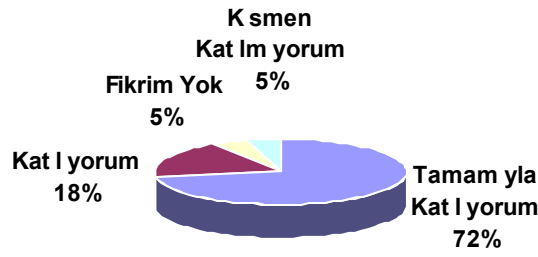
Anlatımı (takrir) tekniğinin öğretim kurumlarımızda en fazla kullanılan teknik olmasından dolayı "Coğrafya dersi çoğunlukla takrir yöntemiyle verilmelidir." şeklinde bir önerme yöneltilmiştir. Öğretmenlerin % 40.91'i önermeye tamamiyle katılmadıklarını, % 13.64'ü ise biraz katılmadığını belirtmişlerdir. Bu durumda öğretmenlerin % 54.55'i anlatım tekniğinin derslerde çoğunlukla kullanılmasına karşı çıkmaktadır, önermeye % 36.36 oranında katılıyorum, % 6.82 oranında ise tamamiyle katılıyorum şeklinde yanıt veren öğretmenlerin; ancak toplam % 43.18'i önermeye olumlu yanıt vermiştir. Öğretmenlerin % 2.27'si ise fikrinin olmadığını belirtmiştir.

Ankette anlatım tekniğinin kullanılmasına genellikle olumsuz cevap veren öğretmenlerin uygulamaları ise pek öyle değildir. Öğrencilere uygulanan anket sonuçlarına göre, en fazla kullanılan teknik anlatım tekniğidir. Bunun ana nedeni, öğretmenin gelişen öğretim tekniklerini izlememesi ya da almış olduğu fakülte eğitimi sırasında bu konularda yeterince yetiştirilmemesi olabilir. Ayrıca, yıldan yıla ortaya çıkan eğitim teknolojisi ürünlerine, öğretmenin yabancı olması da öğretmenin, geleneksel yöntem ve teknikleri kullanmasında etkili olmaktadır. Bunun aşılabilmesi için, öğretmenlere meslek içi eğitim kurslarının uygulanması gereklidir. Bu uygulamanın zorunlu tutulması da olayın daha ciddi ele alınmasını sağlayacaktır.

Bu konuda MEB yeni bir çalışma başlatmış bulunmaktadır. Microsoft'la yaptığı protokolle bütün öğretmenlere bilgisayar ve internet kullanımı kursu verilecektir. Bu kurs şu anda başladı ve peyderpey devam etmektedir

Coğrafi olay ve olguların öğretilmesinde en fazla kullanılan tekniğin görsel araçlar yardımıyla uygulananları olmalıdır. Çünkü, coğrafi olaylar ve olgular mekansal dokularda ortaya çıkmaktadır. Bu mekânsal dokuların, öğrenciye anlatılması ve öğrencinin hayalinde olay ve olguların canlandırılmaya çalışılması çok güç bir iştir. Ayrıca, öğrenciyi ezberlemeye iten bir yoldur. Oysa, görsel araçlar yardımıyla (harita, resim, grafik, diyagram, şekil, slayt, tepegöz, opak projektör film, televizyon, video vs.) coğrafi mekanların anlatımı ve öğretimi çok daha kolay ve kalıcıdır. Yalnızca öğrencinin izlediği görüntüye ait ayrıntının aktarılması yeterlidir. Bundan dolayı öğretmenlere bazı önermeler sunulmuştur.

Şekil 43-Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya dersleri anlatılırken öğrencilerin dersi atlas ya da çeşitli şekiller aracılığı ile izlemesi şarttır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Önermenin ilki "Coğrafya dersleri anlatılırken öğrencilerin dersi atlas ya da çeşitli şekiller aracılığı ile izlemesi şarttır." şeklindedir. Öğretmenlerin % 72,73'ü önermemize tamamıyla, % 18.18 ise katılıyorum şeklinde yanıt vermiştir. Bu % 90.91'lik bir olumlu eğilim anlamını taşımaktadır. Bu da hayli yüksek bir orandır. Öğretmenlerin ancak % 4.55'i, kısmen katılmıyorum derken; % 4.55'i ise fikrinin olmadığını belirtmiştir.

Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun, "Öğrencilerin dersi atlas ya da çeşitli şekiller aracılığıyla izlemesi gerekir." şeklinde düşünmesine rağmen çeşitli okullarda yapılan gözlemlerde böyle bir uygulamalara rastlanmamıştır. Pek çok öğrencinin atlas sahibi olmadığı gibi bazılarının ders kitabı bile taşımadığı gözlenmiştir. Bu durumda öğretmenlerin sahip olduğu düşüncenin yaptırımını değerlendirmeden geçemiyoruz.

Coğrafya dersleri, sürekli olarak bir doğal ortam veya bu ortamın çevrelediği kültür ortamındaki insanı ve insan etkinliklerini konu alır. Yani, söz konusu olan bir "mekân" bulunmaktadır. Mekânda oluşan olay ve olguları belirten veriler bulunmaktadır. Mekânı, harita ya da şekilsiz anlatmak hayli güçtür. Bunun bir şekil ya da fotoğraf ile de mekânı, öğrencinin beyinde canlandırmak mümkündür. Verileri de, grafik, diyagram biçiminde daha çok eğilim belirlemek amacıyla şematize etmenin, daha öğretici olacağı kanısındayız.

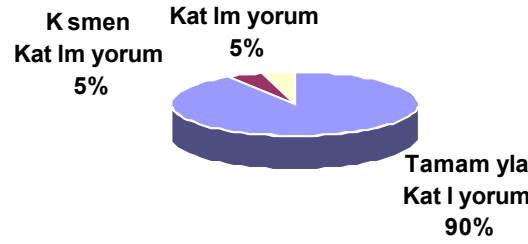
Şekil 44-Coğrafya öğretmenlerine "Coğrafya derslerinin işleniş sırasında harita, grafik, şekil, diyagram gibi şematize yöntemiyle sunumu sürekli kullanılmalıdır." şeklinde sunulan önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğretmenlere "Coğrafya derslerinin işleniş sırasında harita, grafik, şekil, diyagram gibi şematize yöntemiyle sunumu sürekli kullanılmalıdır." önermesi sunulmuştur. Öğretmenlerin % 100'ü önermemize tamamıyla katıldığını belirtiyor. Fakat, öğrenci anketi sonuçlarına göre öğretmenlerin dersi işlerken, haritayı bile nadiren kullandıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Öyleyse, öğretmenlerin bu düşüncelerine rağmen uygulama esnasında düşüncelerini eyleme dönüştürmedikleri ortaya çıkmaktadır. Uygulamada da kendini gösterebilmesi için, öğretim yöntem, teknikleri konusunda öğretmenlerin

bilgilendirilmesi ve yöneticilerinin bu konuda denetim yapması gerekmektedir.

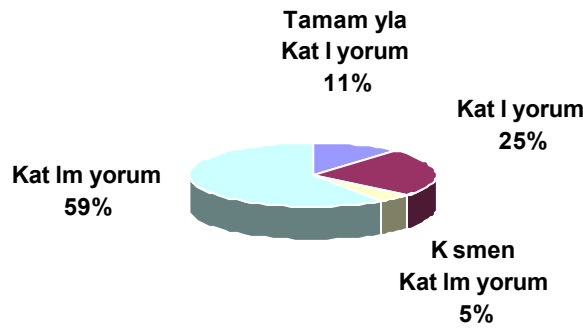
Şekil 45-Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya dersinin işleniş sırasında, opak projektör, slayt, tepegöz gibi sabit görüntülü; video, kapalı devre TV, film gibi hareketli görüntülü görsel teknik araçların kullanılması zorunludur". şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğretmenlere, "Coğrafya derslerinin işleniş sırasında opak projektör, slayt, tepegöz gibi sabit görüntülü; video, kapalı devre TV, film gibi hareketli görüntülü görsel teknik araçların kullanılması zorunludur." şeklinde önerme sunulmuştur. Bu önermeye % 90.91 oranında, tamamıyla katılıyorum, yanıtı verilmiş; bunun yanı sıra % 4.55'ise biraz, % 4.55'i ise, katılmıyorum, diyerek olumsuz görüş belirtenler de % 9.09'luk bir oran oluşturmuşlardır.

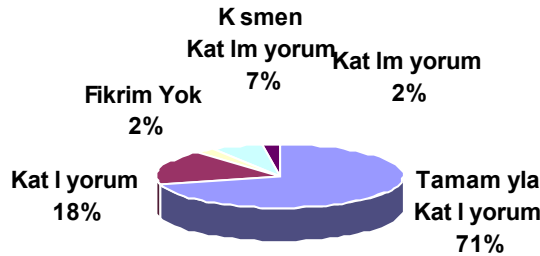
Öğretmenlerin bu konuda olumlu düşüncelerine rağmen görsel aletleri kullanmamaları düşündürücüdür. Okul yöneticilerinin de bu konuda gerekli duyarlılığı göstermediğini ister istemez söylemek durumdayız.

Şekil 46-Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya konularını öğrenilebilmesi için ezber yönteminin öğrenci tarafından kullanılması çoğunlukla gereklidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğretmenler "Coğrafya konularının öğrenilebilmesi için ezber yönteminin öğrenci tarafından kullanılması çoğunlukla gereklidir." önermemize % 59.09 oranında, katılmıyorum, şeklinde yanıt vermiştir. Bu olumsuz yaklaşım % 4.65'lik bir katılmıyorum diyenlerle birlikte % 63.64'lük bir oran oluşturur. Geri kalanların % 11.36'sı önermeye tamamiyle, % 25'i ise katılıyorum, diyerek; % 36.36 oranında ezber yönteminin çoğunlukla kullanılması gerektiği konusunda görüş belirtmişlerdir. Ezber yöntemi (teknik) genellikle aynen tekrar edilmemesi durumunda anlamını yitirecek olan kutsal sözlerin, duaların bellekte yer edinmesi için kullanılır. Bunun yanı sıra eğitimde de bazı değişmeyen temel davranışların edinilmesinde kullanılabilir. Fakat ezber yönteminin bazı sakıncaları bulunmaktadır. Bunun en belirgin olanı konu üzerinde yorum yapmayı ortadan kaldırmasıdır. Ayrıca, daha önce öğrenilmiş bazı bilgilerin ezberlenen konu ile karşılaştırma yapma olasılığı azalır.

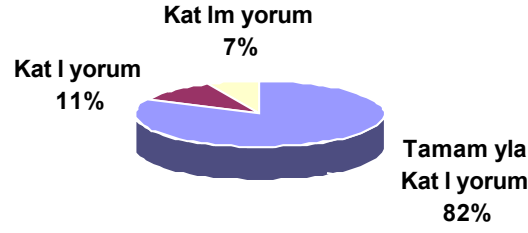
Şekil 47- Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya konuları işlenirken örnekler yakın çevreden verilmelidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Örneklerin yakın çevreden verilmesi konusunda öğretmenlere "Coğrafya konuları işlenirken örnekler yakın çevreden verilmelidir." önermesi yapılmıştır. Önermeye % .45 oranında, tamamiyle katılıyorum, yanıt verilmiştir. Öğretmenler % 18.18 oranında katılıyorum, diyenlerle birlikte % 88.63 oranında bu konuda önermemizi desteklemişlerdir. Bunun yanı sıra, % 2.27 kişi tamamiyle, % 6.82 kişi, kısmen katılmıyorum, diyerek % 9.1'lik olumsuz bir cephe oluşturmuşlardır. % 2.27 kişi de fikrinin olmadığını belirtmiştir

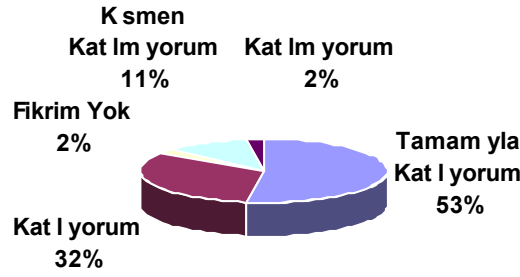
. Coğrafyanın öğretimi konusunda, olayların ve olguların öğrenci tarafından somut olarak algılanması için örnekleme yakın çevredeki mekanlardan seçilmesi esastır. Bu gibi çabalar öğretmenin göstereceği çabalar. Çünkü, merkezi yönetim öğretmene görev yaptığı yerin coğrafya konuları hakkında şablon örnekler üretilip gönderemez. Bunun imkanı yoktur. Bu yüzden öğretmen bulunduğu ortamda gözlemler yaparak örneklerini belirleyebilir.

Şekil 48- Coğrafya öğretmenlerin "Coğrafya konuları işlenirken örnekler mümkün olduğu kadar ülkenin, bu tu nünden verilerek öğrencinin ülkesini sevmesi ve daha iyi öğrenmesi sağlanmalıdır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Derslerdeki işlenen olay ve olguların örneklenmesi konusunda "Coğrafya konuları işlenirken örnekler mümkün olduğu kadar ülkenin bütününden verilerek öğrencinin ülkesini sevmesi ve daha iyi konuyu öğrenmesi sağlanmalıdır." şeklinde yukarıdaki önermeye ters bir önerme oluşturulmuştur. Öğrencinin yakın çevresinde pek rastlanmayan coğrafi olayların örneklenmesi sırasında başvurulabilecek bir yöntem önermemize öğretmenlerin % 81.82'si tamamıyla, % 11.36'sı biraz katıldığını belirtmiştir. Bu durumda öğretmenlerin % 93.18'i önermeye olumlu bakmaktadır. Yalnızca % 6.82'si önermeye tamamıyla katılmadığını belirtmiştir. Bu çelişkiyi anlamak mümkün değildir. Ya öğretmenler ne savunduklarını bilmiyorlar ya da her ikisini de ayrı ayrı durumlarda uygulanabilecek örnekleme yöntemleri olarak görüyorlar.

Şekil 49- Coğrafya öğretmenlerinin “Coğrafya dersi öğretmen-öğrenci arasında soru-cevap şeklinde işlenmelidir.” şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Soru-cevap tekniği, öğretmenlerin, anlatım ve serbest konuşma tekniğinden sonra, en fazla kullanılan tekniktir. Uzmanlar bu tekniğin daha alt seviyedeki öğrencilerin öğrenmeleri için uygun olduğunu belirtse de; öğretmenler bu tekniği, ortaöğretimde sıkça kullanmaktadırlar. Öğretmenlere yöneltilen “Coğrafya dersi, öğretmen-öğrenci arasında soru-cevap şeklinde işlenmelidir.” önermesine öğretmenlerin % 52.27'si tamamıyla, % 31.82'si katılıyorum, yanıtını vermiştir. % 84.09'luk olumlu eğilim bu tekniğin öğretmenler arasında kabul gördüğünü göstermektedir, öğretmenlerin yalnızca % 2.27'si tamamıyla, % 11.36'sı kısmen katılmıyorum, yanıtını vermişlerdir. Bu % 13.64'lük eğilime karşın % 2.27 oranında öğretmen ise fikrinin olmadığını vurgulamıştır.

Soru-cevap tekniği, öğretmenin formüle ettiği sorulan öğrencilerin sözlü olarak yanıtlamalarına dayanan bir öğretim yöntemidir.

Öğrencilerin anket sonuçlarıyla öğretmenlerin eğilimleri arasında bir paralellik bulunmamaktadır. Diğer konularda olduğu gibi coğrafya öğretmenleri ideallerindekini (uyguladıklarını değil de düşündüklerini) dile getirmişlerdir.

Coğrafya dersinde islenen bazı konular, uygulamalı verilmesi halinde öğrenciler tarafından daha iyi öğrenilebilir. Örneğin, yön bulma, tasların ve toprakların tanınması vs. gibi... Fakat, bütün konuların uygulamalı işlenmesi mümkün değildir.

Şekil 50-Coğrafya öğretmenlerinin "Öğretmen Coğrafya derslerini uygulamalı işlemelidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

“Öğretmen Coğrafya derslerini uygulamalı işlemelidir.” şeklinde yöneltilen önermeye öğretmenlerin % 61.36'sı

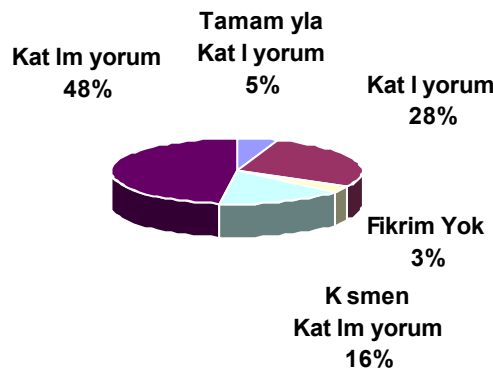
tamamıyla, % 25'i katılıyorum, yanıtını vermişlerdir. %86.36 oranında olumlu görüş bildiren öğretmenlerin, ancak % 11.36'sı katılmıyorum demiş, % 2.27'si ise fikrinin olmadığını belirtmiştir

Öğretmenlerin verdikleri cevaplarla öğretim yöntem ve teknikleri konusunda tam anlamıyla bir kavram kargaşası içerisinde oldukları ortaya çıkmaktadır. Yukarıda belirttiğimiz gibi coğrafya derslerinin tümünün uygulamalı işlenmesi imkansızdır. Kimya, fizik ve biyoloji gibi öğretimi deneylere dayalı bilim dalları gibi coğrafyanın da ağırlıklı olarak deneysel işlenmesi düşünülmemeli ve coğrafyaya bir fen bilimi olarak bakılmamalıdır.

4.2. Öğrenci Anketlerinin Değerlendirilmesi

Bu bölümde seçilmiş okullarda coğrafyanın öğretimi sırasında araç-gereç ve teknolojinin olanaklarından ne derece yararlanıldığı öğrencilerin gözlemlerine dayanılarak değerlendirilecektir. Bunun yanı sıra öğretim tekniklerinin kullanımına ilişkin önermeler de sunulmuştur.

Şekil 51-Öğrencilerin "Okulumuzda coğrafya dersi yalnızca öğrencilerin anlatımıyla işlenmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

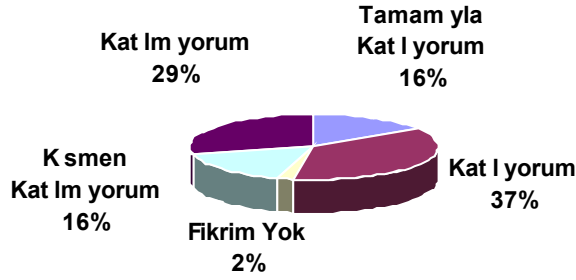
İlk olarak öğrencilere "Okulumuzda coğrafya dersi yalnızca öğrencilerin anlatımıyla işlenmektedir." önermesi sunulmuştur. Önermeye öğrencilerin % 47.78'i tamamıyla, %16.30'u biraz katılmamıştır.

Önermeye tamamıyla katılanlar % 5.19 oranında, biraz katılanlar ise % 27.78 oranındadır. Buna göre coğrafya derslerinde öğrencinin etkinliğinin öğretmene göre daha az olduğu söylenebilir.

Ortaöğretim kurumlarında uygulanan öğretmen merkezli öğretimin ve bunun sağlanmasında uygulanan tekniklerin

sakıncaları uzmanlar tarafından vurgulanmaktadır. Öğrenciyi merkez alan eğitim anlayışlarının egemen olduğu günümüz dünyasında öğretmeni etken, öğrenciyi edilgen kılan anlayışların değiştirilmesi gerekmektedir. Çünkü kendine ait düşünce ve davranışları olan kişilikli bireyler yetiştirmenin yolu, öğrenciyi aktif duruma getirmekten geçmektedir.

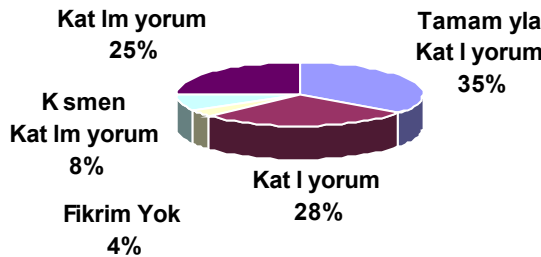
Şekil 52-Öğrencilerin "Okulumuzda coğrafya dersi yalnızca öğretmenin anlatımıyla işlenmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Dersin işlenişindeki yönetime ilişkin ikinci önermemiz "Okulumuzda coğrafya dersi yalnızca öğretmenin anlatımıyla işlenmektedir." şeklinde olmuştur. Önermeye okullardan yalnızca birisinde % 41.46 oranında tamamıyla katılıyorum yanıtı alınmıştır. Diğer okullarda ise genel olarak katılıyorum diyenler ön plandadır. Bu durumda öğretmenin merkez alındığı bir öğretim yönteminin okullarda geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin bireysel tavırlarının da gündeme geldiği bu durumda da bazı okullarda önermelere verilen yanıtlar birbirini tamamlar nitelikte olmuştur.

Öğrencilerin verdikleri yanıtlara göre, konuların özelliğine bağlı olarak zaman zaman öğretmenin ön plana çıktığı, fakat genelde öğrencinin de derse katılımının sağlandığı ama yine de öğretmenin etkin rolünü koruduğu vurgulanmaktadır.

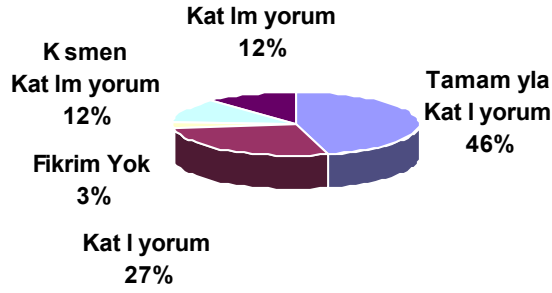
Şekil 53-Öğrencilerin "Okulumuzda coğrafya dersi öğretmen-öğrenci arasında soru-cevap şeklinde işlenmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğrencilere "Okulumuzda Coğrafya dersi öğretmen-öğrenci arasında soru-cevap yöntemiyle işlenmektedir." şeklinde olumlu önerme sunulmuştur. Öğrencilerin % 39.19'u bu tekniğin uygulandığına tamamıyla katıldıklarını belirtmişlerdir. Biraz katıldığını vurgulayanların oranı % 27.78'dir. Bu durumda önermeye katılanların oranı % 66.97'yi bulmaktadır. Bunun yanı sıra öğrencilerin % 25.19'u önermemize tamamıyla katılmadığını belirtmiştir. Buna göre aynı sınıflarda öğrenim gören

öğrencilerin bu denli ayrı düşüncelere sahip olmalarının açıklanması gerekmektedir. Bunun nedeni öğrencilerin soru-cevap tekniği konusundaki bilgilerinin farklılığı olabilir veya tekniğin uygulanma sıklığı konusunda hemfikir olmayabilirler.

Şekil 54-Öğrencilerin "Okulumuzda coğrafya dersleri anlatım ve kara-tahtanın yardımıyla işlenmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Ortaöğretim kurumlarında en sık kullanılan teknik anlatım tekniğidir. Bu teknik coğrafya derslerinin öğretilmesinde de ön plandadır. Bu tarafımızdan gözlenmekle birlikte bu konuda görüşüne başvurulmuş Coğrafya öğretmenleri tarafından da vurgulanmıştır. Bunun üzerine "Okulumuzda Coğrafya dersleri anlatım ve kara tahtanın yardımıyla işlenmektedir." şeklinde öğrencilere bir önerme sunulmuştur. Ankete katılan öğrencilerin % 45.93'ü Coğrafya derslerinin anlatım ve karatahta yardımıyla işlendiğini kesin olarak vurgularken, % 26.67'si bu önermeye katılıyorum diyerek olumlu yanıt vermişlerdir. Öğrencilerin ancak % 24.44'ü önermeye katılmadıklarını belirtirken bunun da yarısı biraz katılmadığını vurgulamıştır.

Coğrafya bilindiği üzere büyük oranda gözlem ve uygulamaya dayalı bilimler arasında yer alır. Hem doğal ortam hem de insan ve etkinliklerini bir arada inceleyen ve ortamdaki dengenin korunması için araştırmalar yapan coğrafyanın orta öğretim kurumlarındaki öğrencilere olanaklar ölçüsünde fotoğraf, slayt, video, gezi-gözlem ve diğer uygulamalarla verilmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Bundan dolayı okullarımızda Coğrafya'nın öğretiminde anlatım tekniği ve karatahta kullanımının ön planda olması coğrafya konularının öğretilmemesi durumunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum, gelişmiş devletlerin her alanda kullandığı coğrafya bilgilerinin insanlarımız tarafından kullanılmamasını gündeme getirmektedir.

Coğrafya dersleri yukarıda da vurgulandığı üzere uygulamalı yönü ağır basan ve çok büyük bir gözlem alanına sahip bilim dalıdır. Her şeyden önce, doğal ortamların hepsi Coğrafya olaylarının gözlenebileceği mekanlardır. Bunun yanı sıra, insanların bulunduğu mekanlar ve insan etkinliklerinin sürdüğü alanlar yine coğrafya olaylarının gözlenebileceği alanları oluşturur.

Şekil 55-Öğrencilerin "Okulumuzda coğrafya dersleri sınıfın yanında ilgili ortamlarda (arazide, fabrikalarda vs.) işlenmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

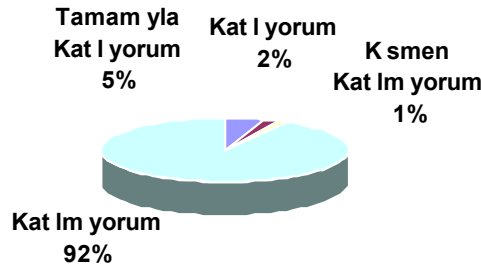
Okullarda uygulanan anket sonuçlarına göre, öğrencilerin % 86.15'i "Okulumuzda Coğrafya dersleri sınıfın yanında

ilgili ortamlarda (arazide, fabrikalarda vs.) işlenmektedir." şeklindeki önermemize katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Okullarda Coğrafya derslerinin işlenişinin ilgili ortamlara taşınmamasının nedenleri arasında çeşitli etmenleri sıralamak mümkündür. Ders saatlerinin birbirini izlemesi ders saatleri içerisinde bu olayı imkânsız kılarken ders bitiminde ya da tatil günleri bu gibi faaliyetlerin düzenlenmesi de öğretmenin yükümlülüğünü artırmakta veya öğretmenin yaşamına kısıtlama getirecektir. Bu durumda coğrafya derslerinin ilgili ortamlarda işlenmesi gerçekleştirilmiyorsa, öğrencilerin kendi bireysel gözlemlerini artırmaları için gözlem ödevi verilmesi yoluna gidilebilir. Örneğin, Ay'ın hallerinin güneşin doğuş ve batışındaki ışınların kırılmaları gibi süreklilik gösteren olayların olduğu gibi. Yön tespiti için karmca yuvalarının ağız kısmının ne tarafta olduğu gibi gözlemler öğrenci tarafından yapılabilecek gözlemlerdir.

Coğrafya dersleri ilgili ortamlarda işlenemiyorsa bu ortamların slaytlarının, resimlerinin ya da filmlerinin gösterilmesi yoluyla Coğrafya olayları ve olguları öğrenciye öğretilir. Bu video ya da kapalı devre televizyon ile de yerine getirilebilir. Bütün bunların olanaklarla sınırlı olduğunu bilincindeyiz.

Şekil 56-Öğrencilerin "Okulumuzda coğrafya dersleri görsel aletler yardımıyla (slayt, tepegöz, projeksiyon, film makinesi, video ve TV) desteklenerek işlenmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğrencilere "Okulumuzda Coğrafya dersleri görsel aletler yardımıyla (slayt, tepegöz, projeksiyon/ film makinesi, video ve TV) desteklenerek işlenmektedir." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Öğrencilerin % 90.74'ü önermeye tamamiyle katılmadığını belirtmiştir. Değişik okullarda değişik sonuçlar ortaya çıkmıştır. Hepsinin ortalamasını aldığımızda ise yüksek oranda katılmadıklarını görmekteyiz. Sonuçta coğrafya öğretmenlerinin görsel araç-gereçlerden yararlanma konusunda yetersiz olduklarını kanıtlamıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı örgütlenmesi içerisinde Eğitim Araçları Müdürlüğü oluşturulmuştur. Bazı okullarda bu konuda sıkıntı olsa da birçoğunda gerekli araç gereç bulunmaktadır. Fakat, araç-gereçlerin varlığı sorunu çözmemektedir. Öğretmenlere bu araç-gereçlerin kullanımının öğretilmesi gerekmektedir. Okullardaki Coğrafya öğretmenlerine Coğrafya öğretiminde kullanabilecekleri araç ve gereçlerin kullanımının, düzenlenecek meslek içi kurslarla, öğretilmesi yoluna gidilebilir.

4.4.3. Sonuç

Coğrafya derslerinde, öğretmen ve öğrenciler arasında gerçekleşen öğretim olayı ile ilgili uygulanan teknikler ve kullanılan araç-gereçler konusunda yöneltilen on altı önermeye verilen cevaplara göre şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

1-Coğrafya öğretmenleri, derslerin öğretmen tarafından anlatılması taraftarı olup aynı zamanda, derslerin anlatım yöntemiyle verilmesi taraftarıdır.

2- Coğrafya öğretmenleri derslerin mutlaka öğretim araç-gereçleri kullanılarak desteklenmesini ve bu araçlardan görsel aletlerinde planda olması yönünde düşünce belirtmişlerdir.

3- Coğrafya öğretmenleri, derslerin işleniş sırasında yakından uzağa (tümevarım) ilkesinin işletilmesini ve örneklerin mutlaka yakın çevreden verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

4- Coğrafya öğretmenleri coğrafya öğretiminde soru-cevap tekniğinin kullanılması ve büyük oranda derslerin uygulamalı işlenmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

5- Öğrenciler Coğrafya derslerinin büyük oranda öğretmenlerin anlatımıyla işlendiğini, bunun yanı sıra soru-cevap tekniğinin kullanıldığını vurgulamışlardır,

6- Öğrencilerin öğretim araçları konusunda ise, karatahtanın en fazla kullanıldığını, derslerin ilgili ortamlarda (fabrika, arazi vs.) işlenmediğini belirtmişlerdir.

7- Öğrenciler görsel aletlerin ise hemen hiç kullanılmadığını belirtmişlerdir.

Bu sonuçlara göre öğretmenlerin düşünceleri ile öğrencilerin somut koşullar hakkında verdiği bilgiler birbiri ile çelişmektedir. Bu da öğretmenlerin düşüncelerini uygulama ortamı bulamadığını ya da anketi cevaplandırırken olayı idealize ettiklerini düşünmemize yol açmıştır.

4.5. ORTAÖĞRETİMDE COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN DURUMU ve EĞİTİM YÖNETİCİLERİNİN COĞRAFYA DERSİNE KARŞI TUTUM-LARININ ÖĞRETMEN ANKETİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Öğretmen, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin uygulanmasında eğitim-öğretimin ürünü olacak olan öğrenciyle doğrudan temas eden ve "eğitim ve öğretim yaşantılarını" öğrenciyle birlikte yaşayan kişidir. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin sürdürülmesinde öğretmenin bütün etkinliklerinin eğitim yöneticileri tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Çünkü, eğitim yöneticilerinin görevi eğitim-öğretim ortamını hazırlamak, koordine etmek ve eğitim-öğretim için gerekli materyalleri sağlamaktır.

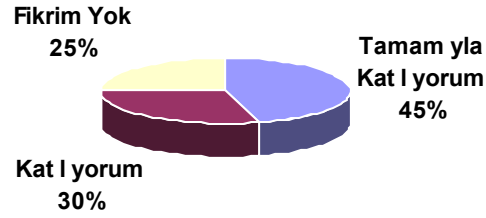
Öğretmenler MEB bünyesinde göreve başladıktan sonra kendilerini geliştirmeleri açısından çeşitli programlar bulunmaktadır. Fakat, bu programlar o kadar da mükemmel çalışmamaktadır. Çünkü, çalışmaların hemen hepsi, MEB bünyesinde bulunan ve öğrenim düzeyi bakımından meslek içi kurs alan öğretmenlerden farkı olmayan elemanlarca yürütülmektedir. Oysa, ülkemizde sayıları gün geçtikçe artan üniversitelerde (özellikle eğitim fakültelerinde ya da konunun uzmanı olan fakültelerde); gerek alan bilgisi, gerekse eğitim formasyonu yönünden öğretmenlere, okul dönemi dışında gerekli yenilikler kazandırılabilir. Bu yönde, son yıllarda atılan bazı adımlar olmakla birlikte, gelenekselleşmiş (yerleşmiş) bir durum söz konusu değildir.

Coğrafya öğretmenlerinin ortaöğretim kurumlarındaki durumunu, eğitim yöneticilerinin Coğrafya dersine karşı tutumlarını, yapılan çalışmalara sağladıkları destekleri “Kurumların Coğrafya Öğretimi” konu başlığı altında incelemeye çalışacağız.

4.5.1.Öğretmen Anketine Göre Coğrafya Öğretmenlerinin Durumu

Öğretmenlik mesleği sürekli olarak kendini yenilemeyi dinamik ve güncel olmayı gerektiren bir meslektir. Çünkü günümüz koşullarında sürekli olarak yenilenen tazelenen olay ve olgular buna mecbur kılmaktadır. Bilgisayar teknolojisi akıl almaz bir hızla gelişmektedir. Coğrafya dersi de sürekli olarak verileri değişen bir derstir. Tarihte yaşanan bir olay hiçbir şekilde değiştirilemez ve tarih öğretmenleri hep aynı olayları aynı verilerle anlatırlar. Oysa Coğrafya dersinde her yıl veriler değişmektedir. Büyük savaşlar sonrası devletlerin sınırları değişmekte zaman zaman ülkelerin başkentleri değişmekte vs. gibi saymakla bitiremeyiz. Bundan dolayıdır ki Coğrafya öğretmenleri sürekli kendilerini yenilemek mecburiyetindedir.

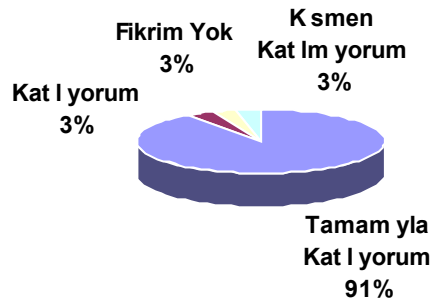
Şekil 57- Coğrafya öğretmenlerinin "Yeterlilik sınavları belli aralıklarla tüm öğretmenlere uygulanmalı ve yetersiz görülenler zorunlu meslek içi kurslara tabi tutulmalıdır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Coğrafya öğretmenlerine “Yeterlilik sınavları belli aralıklarla tüm öğretmenlere uygulanmalı ve yetersiz görülenler zorunlu meslek içi kurslara tabi tutulmalıdır.” Şeklinde bir önerme sunulmuştur. Bu önermeye öğretmenler % 75 oranında bir olumlu bakış açısı sergileyerek cesur bir karar vermiştir.

Öğretmenlerin mesleki yönden gelişimi, yalnızca meslek içi kurslarla ya da her yıl belirli kredi tutarında ders almasıyla sağlanamaz. Öğretmenin mesleğiyle ilgili sürekli yayınları ve yeni çıkan kitapları da izlemesi gerekmektedir. Gerekirse, okulun bu konuya ödenek ayırması aksi takdirde öğretmenin kendi olanaklarıyla okul kütüphanesine temin etmesiyle de bu sağlanabilir.

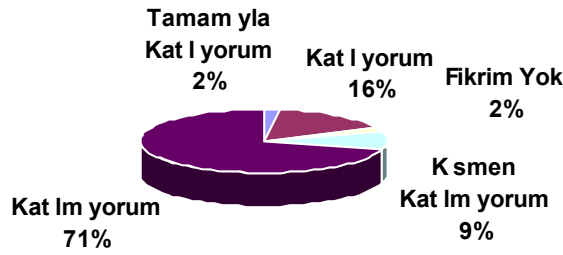
Şekil 58- Coğrafya öğretmenlerinin "Öğretmen, coğrafya dersini işlerken ilgili konular hakkında mutlaka diğer yeni ve temel kaynak kitaplara, dergilere göz atmak ve güncel örnekler üretmek zorundadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğretmenlere "Öğretmen coğrafya dersini işlerken ilgili konular hakkında mutlaka diğer yeni ve temel kaynak kitaplara, dergilere göz atmak ve güncel örnekler üretmek zorundadır." şeklinde yöneltilmiş olduğumuz önermeye büyük çoğunluğu katılmıştır. % 93.18 oranında tamamıyla katıldıklarını belirten öğretmenlerin, ancak % 4.56'i olumsuz yaklaşım göstermiştir.

Öğretmenlerin gelişimlerinin sağlanması yalnızca öğretmenin sorumluluğunda olan bir olay değildir. Mili Eğitim Bakanlığı iyi bir eğitim ortamının oluşturulması için öğretmenin gelişebileceği fiziki ortamları sağlamalı ya da bu konuda yasal zemin oluşturmalıdır.

Şekil 59- Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya öğretmenlerinin kendilerini yenileyebilmeleri için koşullar uygundur. Okulların kütüphaneleri bu konuda yeterlidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğretmenlere kendilerini geliştirmeleri için fiziki ortamın uygun olup olmadığı konusunda "Coğrafya öğretmenlerinin kendilerini yenileyebilmeleri için koşullar uygundur. Okulların kütüphaneleri bu konuda yeterlidir." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Öğretmenlerin % 70.45'i önermeye tamamiyle katılmadığını, % 9.09'u biraz katılmadığını belirtenlerle birlikte, önermeye olumsuz yanıt verenlerin oranı % 79.55 olmuştur. Yani, öğretmenler kendilerini geliştirmeleri konusunda koşulların uygun olmadığını ve okul kütüphanelerinin yetersiz olduğunu belirtmektedirler. Öğretmenlerin yalnızca % 2.27'si önermeye tamamiyle katıldığını vurgularken % 15.91'i ise katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin % 2.27'si ise fikrinin olmadığını belirtmiştir.

Öğretmenler, mesleki gelişimlerini şu kanallarda artırabilirler:

- 1- Kütüphaneler,
- 2- Mili Eğitim Bakanlığınca açılacak meslek içi kurslar,
- 3- MEB-üniversite işbirliği çerçevesinde her yıl ya da belirli aralıklarla düzenlenecek "alan" ve "pedagojik

formasyon” kursları.

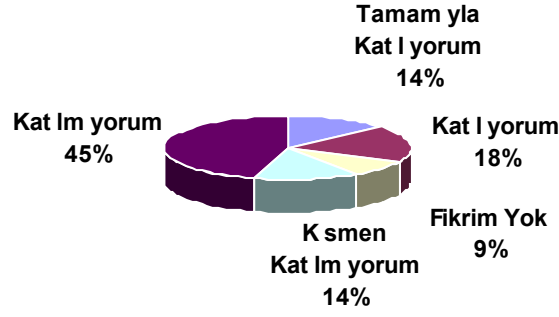
4- Bireysel olarak izleyeceği süreli ya da süresiz yayınlar,

5- Çeşitli üniversite ya da enstitülerce açılan lisansüstü programlar yoluyla sağlayabilir.

4.5.2 Coğrafya Dersinin Eğitim Yöneticileri Ve Kuruluşlar Açısından Durumunun Öğretmen Anketine Göre Değerlendirilmesi

Bir dersin önemli ya da önemsiz olarak değerlendirilmesi yapılamaz. İnsanların sahip olduğu eğilim ve yetenekler doğrultusunda bazıları için önemli (birincil) olan bir başkası için önemsiz (ikincil) bir durum olabilir. Eğilimlerin ve yeteneklerin her bireyde aynı olması beklenemez. Fakat, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde yer alan okullarda yaptığımız gözlemler ve mülakatlar sonucunda bazı derslerin önemsiz olarak nitelendirildiği görülmüştür. Özellikle sanatla ilgili (Resim, Müzik vs.) derslerin yanı sıra Sosyal Bilimler içerisinde yer alan Felsefe, Psikoloji gibi dersler de önemsiz görülmektedir. Bu nitelermeleri liselerdeki "sayısal alan" ve "sözel alan" ayrımında da görmek mümkündür. Sözel bölüm öğrencileri haylaz, sözel bölüm kapsamında okutulan dersler ise önemsiz olarak nitelenir. Bunun bizzat okul yöneticilerinin ağzından da duymak mümkündür. Sosyal bilim dersi olarak nitelenen coğrafya dersinin de okul yöneticileri tarafından önemsizmediği ve Coğrafya biliminin yöneticiler tarafından gerçek kimliği ile tanınmadığı yapılan anket sonuçlarında anlaşılmaktadır.

Şekil 60- Coğrafya öğretmenlerinin "İdareciler, coğrafya dersine önem vermemektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğretmenlerin % 59.09'u yöneticilerin Coğrafya dersine önem vermediği düşüncesini taşımaktadır. Önermemize % 45.45 oranında katılmıyorum, % 13.64 oranında, kısmen katılmıyorum, yanıtı verilmiştir. Öğretmenlerin % 9.09'u fikrinin olmadığını vurgularken % 31.82'si yöneticilerin Coğrafya dersine önem verdiğini belirtmiştir.

Bu sonuçlara göre, öğretmenlerin yöneticiler tarafından Coğrafya dersine önem verildiği yönünde ikna edilmeleri gerekmektedir. Çünkü bu durumda, okul yöneticileriyle Coğrafya öğretmenleri arasında eşgüdümlü bir çalışma gerçekleşemez. Öğretmen ve eğitim yöneticisinin eşgüdümlü çalışmaması durumunda eğitimin ve öğretimin verimli olması elbette ki beklenemez. Kendinin ve alanının önemsenmediğini düşünen bir öğretmenin verimli bir eğitim-öğretim ortamı oluşturabilmesi mümkün değildir.

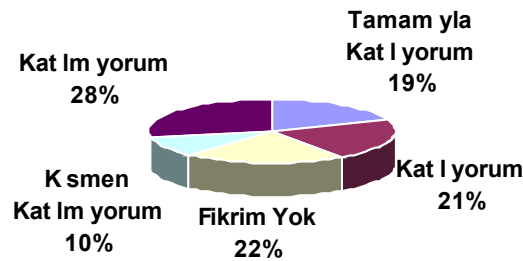
Şekil 61- Coğrafya öğretmenlerinin "İdareciler coğrafya konularının öğrenciler tarafından öğrenilmesi sürecinde ilgili kuruluşlarla (meteoroloji, müze, fabrika vs.) diyalog sağlamada yardımcı olmaktadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Eğitim yöneticilerinin görevi, eğitim-öğretimin yalnızca okul içerisinde organizasyonu sınırlı değildir. Eğitim yöneticileri, öğrencilerin eğitim ve öğretimlerinin sürekliliğini sağlamak için aile, okul ve çevre unsurları arasında iyi bir koordinasyon sağlamak zorundadırlar. Bunun için, eğitim yöneticileri eğitim - öğretimin öğrenciye en yakın unsurunu oluşturan öğretmenlerin, çevre ile ilişkilerinin kurulmasında da koordinasyon görevini üstlenmeleri gerekmektedir. Coğrafya konularının öğrenci tarafından öğrenilebilmesi için, olayların ve olguların yer aldığı mekânın tanınması gerekmektedir. Buna ilişkin olarak öğretmenlere, "İdareciler coğrafya konularının öğrenciler tarafından öğrenilmesi sürecinde ilgili kuruluşlarla (meteoroloji, müze, fabrika vs.) diyalogu sağlamada yardımcı olmaktadır." şeklinde bir önerme sunulmuştur.

Öğretmenler önermemize % 54.65 oranında katılmıyorum, % 13.64 oranında, kısmen katılmıyorum, şeklinde % 68.18 oranında olumsuz yanıt vermişlerdir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin % 15.91'i biraz, % 11.36'sı tamamiyle katıldığını belirterek, % 27.27 oranında olumlu bir yaklaşım oluşturmuşlardır. % 4.55 oranında öğretmen ise fikrinin olmadığını belirtmiştir.

Görülen o ki, öğretmenlere göre eğitim yöneticileri eğitim-öğretim ortamının organizasyonu ve ilgili ortamların koordinasyonu işlevini yerine getirememektedirler. Bu durumda eğitim yöneticilerinin eğitim-öğretim sürecine katkıları tartışmalı bir durum almaktadır.

Şekil 62- Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya konuların öğrenilmesi sürecinde konularla ilgili kuruluşlar (meteoroloji, müze, fabrika vs.) gerekli ilgi ve kolaylığı göstermektedirler." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

Eğitim yöneticilerinin koordinasyonunun bulunmasına rağmen, ilgili ortamların eğitim-öğretim sürecini destekleyici tutumları olmayabilir. Bundan dolayı öğretmenlere "Coğrafya konularının öğrenilmesi sürecinde konularla ilgili kuruluşlar (meteoroloji, müze, fabrika vs.) gerekli ilgi ve kolaylığı göstermektedirler." şeklinde olumlu bir önerme sunulmuştur.

Önermemize öğretmenlerin % 18.18'i tamamiyle, % 25'i katılıyorum diyerek, % 38.18'lik bir olumlu eğilim oluşturmuşlardır. Bunun yanı sıra % 27.27'lik tamamiyle, % 9.09'luk katılıyorum, yanıtı verenler ise % 36.36'lık olumsuz eğilim ortaya koymuşlardır. Öğretmenlerin % 20.45'i ise fikirlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Fikrinin olmadığını vurgulayan öğretmenler bu konuda girişimlerinin olmadığını da samimi olarak dile getirmiş bulunmaktadır.

4.5.3. Sonuç

Ortaöğretim kurumlarında Coğrafya öğretmenlerinin durumu ile eğitim yöneticilerinin coğrafya dersine olan bakış açıları bir arada ele alınmıştır. Buna göre bu konuda şu sonuçlar elde edilmiştir ;

- 1- Öğretmenlerin yeterliliklerinin ölçülmesi için belli aralıklarla sınava tabi tutulmalarına ve yetersiz görülenlerin zorunlu meslek içi kurslara gönderilmesi konusunda görüş birliği içerisinde olduklarıdır.
- 2- Öğretmenler kendilerini geliştirmek için, sürekli ve süresiz yayınların izlenmesi gerektiği konusunda olup bunun için okul kütüphanelerinin yetersiz olduğunu belirtmektedirler.
- 3- Öğretmenler, eğitim yöneticilerinin coğrafya dersine önem vermediklerini ve öğretim faaliyetlerinin yürütülmesi konusunda yardımcı olmadıklarını vurgulamak-tadırlar.
- 4- Coğrafya öğretmenleri, ayrıca öğretimin gerçekleştirilmesi sürecinde gezi-gözlem amaçlı faaliyetlerinin ilgili kurumlar tarafından da desteklenmediğini belirtmişlerdir,

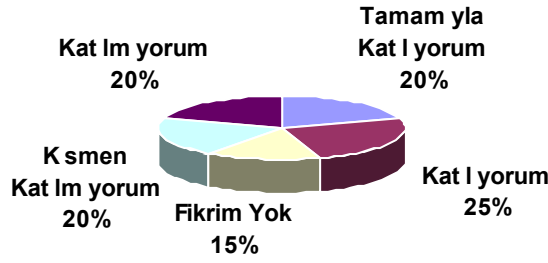
Buna göre, Coğrafya öğretmenlerinin, öğretim faaliyetleri sırasında kendi hallerine bırakıldıkları hissine kapılmaları mümkündür. Coğrafya öğretmenlerinin, öğretim etkinliklerinde bu kaygılarının giderilmesi gerekmektedir. Bunun için de eğitim yöneticilerinin öğretmenlere gerekli desteği vermesi ve bu konudaki görevlerini eksiksiz yerine getirmeleri gerekmektedir.

4.6.COĞRAFYA DERSİNİN ÖĞRETİM KURUMLARINDA YERİ VE ÖNEMİNİN ÖĞRETMEN ANKETİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Coğrafya dersinin öğretilmesinin önemi defalarca vurgulandı. Çünkü insan yaşadığı toprakların yer altı ve yerüstü zenginlik kaynaklarını bilmeli,onu yerli yerince kullanmasını öğrenmeli,bu konuda edindiği bilinci çevresindekilere aktarma konumunda olmalıdır.Hiçbir kaynak tükenmez değildir.Coğrafya dersinin öğretim kurumlarında öğretilmesinin önemiyle ilgili öğretmenlere birkaç önerme sunulmuştur.

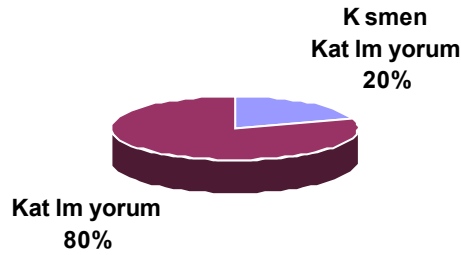
4.6.1.Öğretmen Anketinin Değerlendirilmesi

Şekil 63-Coğrafya öğretmenlerine *“Coğrafya dersinin konuları günceldir. Bu yüzden öğrencilerin de derse katılmaları gerekmektedir.”*şeklinde sunulan önermeye verdikleri cevapların oranları.

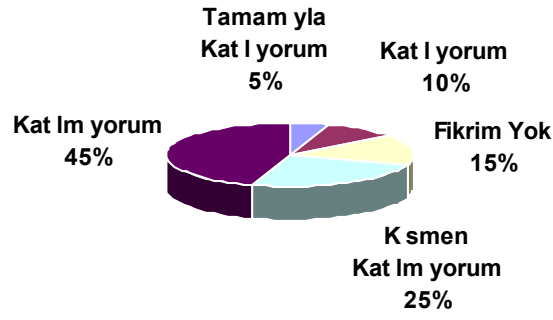
“Coğrafya dersinin konuları günceldir. Bu yüzden öğrencilerin de derse katılmaları gerekmektedir.” şeklinde yöneltilen önermeye verilen yanıtlar netlik kazanmamıştır. Çünkü gerçekten bariz bir eğilimin oluşabilmesi için net bir önerme değildir. Önermeye olumlu yanıt verenlerin oranı % 40’tır. Olumsuz yanıt verenlerin oranı da % 40’tır. Öğretmenlerin % 15’inin bu konuda fikrinin olmaması ya soruyu tam okumadıkların ya da okuttuğu dersin özelliklerini bilmediğini ortaya koymaktadır. Coğrafya dersi yeri geldiğinde güncel yeri geldiğinde güncel olmayan bir yapıya sahiptir.

Şekil 64-Coğrafya öğretmenlerine “Ortaöğretimden coğrafya dersleri kaldırılabilir.” şeklinde sunulan önermeye verdikleri cevapların oranları.

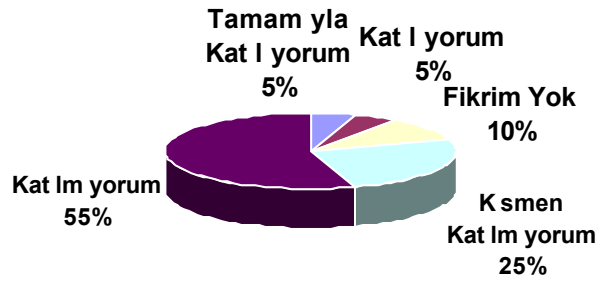
“Ortaöğretimden coğrafya dersleri kaldırılabilir.” şeklinde sunulan önermeye katılımcıların tamamının olumsuz görüş belirtmesi ortaöğretimde coğrafya öğretiminin önemini vurgulamaktadır. Öğretmenlerin %20’si biraz, % 80’i tamamen katılmıyorum diyerek bu konuya net bir tavır almışlardır.

Şekil 65-Coğrafya öğretmenlerine “Coğrafya dersinin bazı ortaöğretim kurumlarında kaldırılması isabetli bir karardır.” şeklinde sunulan önermeye verdikleri cevapların oranları.

“Coğrafya dersinin bazı ortaöğretim kurumlarında kaldırılması isabetli bir karardır.” şeklinde yöneltilen önermeye yarıdan fazlası olumsuz cevap verirken yarıya yakını olumlu yanıt vermiştir. Oranların birbirine yakın olması öğretmenlerin bu konuda çok farklı yelpazede bir fikre sahip olduklarını göstermektedir. Öğretmenlerin % 70’i katılmadığını belirterek bu dersin herkes için gerekliliğini ispatlamaya çalışmaktadır.

Şekil 66-Coğrafya öğretmenlerine “Coğrafya dersi tüm ortaöğretim kurumlarında seçmeli ders haline getirilip isteyen öğrencinin dersi alması sağlanmalıdır.” şeklinde sunulan önermeye verdikleri cevapların oranları.

“Coğrafya dersi tüm ortaöğretim kurumlarında seçmeli ders haline getirilip isteyen öğrencinin dersi alması sağlanmalıdır.” Şeklinde yöneltilen önermeye verdikleri olumsuz yanıtla öğretmenlerin büyük çoğunluğu bu dersin seçmeli ders olmasına karşı çıkmıştır. Çünkü coğrafya dersinin öğretimi, karar verebilme yeteneği henüz tam kalıplaşmamış bir lise öğrencisinin inisiyatifine bırakılamaz. Her yurttaşın bu dersi alması ve iyi bir şekilde öğrenmesi gerekmektedir.

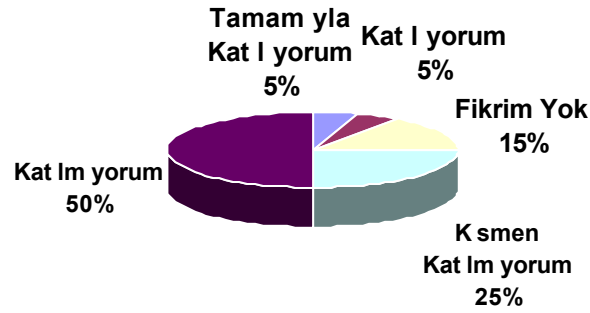
4.6.2.Öğrenci Anketine Göre Değerlendirilmesi

Şekil 67-Öğrencilerin “Coğrafya derslerinin hepsi zorunlu olarak okutulmalıdır.” şeklinde sunulan önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğrenciler “Coğrafya derslerinin hepsi zorunlu olarak okutulmalıdır.” şeklinde verilen önermeye % 45 oranında

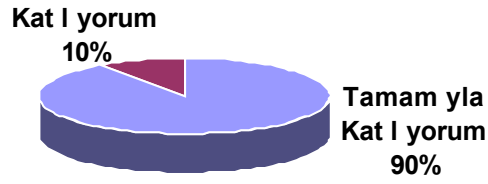
tamamıyla katılıyorum yanıtını işaretleyerek bizleri şaşırtmıştır. Anlaşılan o ki öğrenciler coğrafya dersinin gerekliliğini kavramış durumdadır. Ancak anket sorularının bazılarına verilen yanıtlarla az da olsa çelişki vardır.

Şekil 68-Öğrencilerin “Coğrafya dersi mevcut ders saatlerinde yeteri kadar verilebilmektedir.” şeklinde verilen önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğrenciler “Coğrafya dersi mevcut ders saatlerinde yeteri kadar verilebilmektedir.” şeklinde verilen önermeye büyük oranda (% 75) katılmadıklarını ifade ederek ders saatlerinin yetersizliğine dikkat çekmişlerdir.

Şekil 69-Öğrencilerin “Coğrafya dersi çevreyi tanımamız ve dünyayı anlamamız açısından önemlidir.” şeklinde sunulan önermeye verdikleri cevapların oranları.

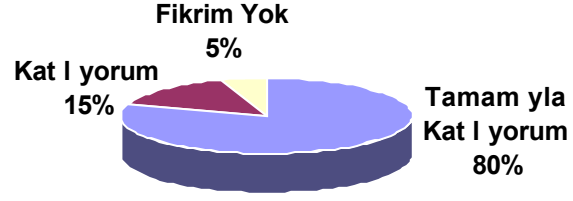
Öğrencilerin “Coğrafya dersi çevreyi tanımamız ve dünyayı anlamamız açısından önemlidir.” şeklinde verilen önermeye nerdeyse tamamı olumlu görüş belirtmişlerdir. Gerçekten de coğrafya dersinin bu yönünün kavranmış ve benimsenmiş olması sevindirici bir durumdur.

Şekil 70-Öğrencilerin “Coğrafya derslerinin hepsi seçmeli olmalıdır.” şeklinde sunulan önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğrenciler “Coğrafya derslerinin hepsi seçmeli olmalıdır.” şeklinde verilen önermeye % 50 oranında fikrim yok

yanıtını vererek kendi cevaplarıyla çelişkiye düşmüşlerdir.Öğrencilerin % 35'i önermeye olumsuz yanıt vererek kısmen de olsa bu dersin gerekliliğini vurgulamışlardır.

Şekil 71-Öğrencilerin “Coğrafya dersinin ders saatleri arttırılmalıdır.” şeklinde sunulan önermeye verdikleri cevapların oranları.

Öğrenciler “Coğrafya dersinin ders saatleri arttırılmalıdır.” şeklinde verilen önermeye % 80 oranında tamamiyle katılıyorum, % 15 oranında katılıyorum diyerek ders saatlerinin yetersizliğine şiddetle vurgu yapmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

1.SONUÇ

Yapılan çalışma sonunda elde edilen belge ve bilgilerden anlaşıyor ki Türkiye’de ortaöğretimde coğrafya öğretimi konusunda oldukça fazla problem birikmiştir.

Öğretmenler ve öğrenciler arasında coğrafya dersinin algılanma tarzı konusunda tespit edilen problemler şunlardır:

- ❖ Coğrafya öğretmenlerinin coğrafyanın çağdaş tanımına yabancı oldukları görülmüştür.
- ❖ Coğrafya öğretmenleri çağdaş coğrafyanın tanımına yabancı olmakla birlikte, hala coğrafyanın tasviri yönünün ağırlıklı olduğu eğilimindedirler.
- ❖ Coğrafya öğretmenleri genelde var olan eğilim doğrultusunda coğrafyanın sosyal bilim olduğunu düşünmektedirler.
- ❖ Coğrafya öğretmenleri aynı zamanda coğrafyanın bir doğa bilimi olduğunu da belirtmektedirler.
- ❖ Öğrenciler coğrafyanın neden-sonuç ilişkisi konusunda tereddüt ortaya koymuşlar ve halk arasında coğrafyaya yüklenen anlamı onaylamışlardır.
- ❖ Öğrenciler coğrafyanın insan bilimi (sosyal bilim) olmadığını düşünmektedirler.
- ❖ Öğrenciler büyük oranda coğrafyanın doğa bilimi olduğu kanısındadırlar.

Coğrafya öğretim programları hakkında ortaya çıkan problemler şunlardır:

- ❖ Öğretmenler büyük oranda coğrafya öğretim programlarının coğrafya bilimini öğrencilere ulaştırmada yetersiz olduğunu düşünmektedir.
- ❖ Öğretmenlerin yine % 20’si coğrafya öğretim programlarının gerektiği gibi ve her türlü gelişmenin ışığında geliştirilmediği düşüncesindedir.
- ❖ Coğrafya öğretmenlerinin % 66’ sı coğrafya öğretim programlarının çağdaş coğrafyayı orta öğretim kurumlarında tam anlamıyla temsil etmediğini belirtmişlerdir. Buna göre coğrafya öğretmenlerinin yarıdan fazlası coğrafya öğretim programlarının yetersizliği, geliştirilmediği ve çağdaş coğrafyayı temsil etmediği konusunda mutabıktırlar.

Coğrafya ders kitaplarıyla ilgili olarak tespit edilen sorunlar şunlardır:

- ❖ Coğrafya öğretmenleri lise coğrafya ders kitaplarının uzun yıllar değişikliğe uğramadığını ve ders kitaplarının öğrencinin ilgisini çekmediğini belirtmişlerdir.
- ❖ Coğrafya öğretmenleri ders kitaplarının içerik olarak yetersiz olduğunu ve işleyiş düzeni açısından anlaşılabilirliği güçleştirdiği kanaatindedir.
- ❖ Coğrafya öğretmenleri ders kitaplarının gelişmelerden uzak olduğunu ve doğal olaylarla beşeri olayların dengeli verilmediğini düşünmektedirler.
- ❖ Coğrafya öğretmenleri ders kitaplarının içerdikleri konular açısından hayli eksik olduklarını belirtmişlerdir.

❖ Coğrafya öğretmenleri ders kitaplarındaki şekil, harita, vs. ile hazırlık soruları ve ödev sorularının pedagojik yönünün bulunmadığını, okuma parçalarının ise edebî bir özellik taşımadığını vurgulamışlardır.

❖ Öğrenciler ders kitaplarındaki şekil, harita vs'nin anlaşılır olmadığı kanısında iken, fotoğrafların konulara, uygun seçildiğini vurgulamışlardır.

❖ Öğrenciler, okuma parçalarının ilgilerini çekmediğini ve ödev sorularının ise konuyu anlayıp anlamadıklarını ölçmeyi başardığını belirtmişlerdir.

❖ Öğrencilerin %60'ı ders kitaplarındaki konuların güncel olmadığını belirtmiştir.

❖ Sonuç olarak öğretmen ve öğrenciler ders kitaplarının yetersizliği, güncel olmadığı, ders kitabında yer alan yardımcı araçların iyi verilmediği konusunda birleşmektedirler.

Ders esnasında kullanılan araç gereçlerin dersin anlaşılabilirliğini arttırması bakımından önemi oldukça fazladır. Bu konuda da tespit edilmiş sorunlar şunlardır:

- ❖ Öğrenciler görsel aletlerin ise hemen hiç kullanılmadığını belirtmişlerdir.
- ❖ Öğrencilerin öğretim araçları konusunda ise karatahtanın en fazla kullanıldığını, derslerin ilgili ortamlarda (laboratuvar, arazi vs.) işlenmediğini belirtmişlerdir.
- ❖ Öğrenciler coğrafya derslerinin büyük oranda öğretmenlerin anlatımıyla işlendiğini, daha çekici olan diğer yöntemlerin pek kullanılmadığını vurgulamışlardır.

Ortaöğretim kurumlarında coğrafya öğretmenlerinin durumu ile eğitim yöneticilerinin coğrafya dersine olan bakış açıları şunlardır.

- ❖ Öğretmenler kendilerini geliştirmek için, süreli ve süresiz yayınların izlenmesi gerektiği kanısında olup bunun için okul kütüphanelerinin yetersiz olduğunu belirtmektedirler.
- ❖ Öğretmenler, eğitim yöneticilerinin coğrafya dersine önem yemediklerini ve öğretim faaliyetlerinin yürütülmesi konusunda yardımcı olmadıklarını vurgulamaktadırlar.
- ❖ Coğrafya öğretmenleri, ayrıca öğretimin gerçekleştirilmesi sürecinde gezi-gözlem amaçlı faaliyetlerinin ilgili kurumlar tarafından da desteklenmediğini belirtmişlerdir.

2.ÖNERİLER

- ❖ Öncelikle öğretmenlik mesleğini ve coğrafya öğretmenliğini cazip hale getirecek, bu mesleğe karşı olumsuz tutum ve kaygıları giderecek çalışmalar yapılmalıdır.
- ❖ Öğretmenlerin okullarda eğitim faaliyetinden ne kadar verim aldığını tespit edecek “performans değerlendirme testleri” uygulanmalıdır. Başarısız bulunan öğretmenler hizmetiçi eğitim seminerlerine tabi tutulmalıdır.
- ❖ Eğitim fakültelerindeki coğrafya öğretmen adayları, öğretmenlik mesleğine başlamadan önce etkili öğretme ve ders anlatma becerilerini kazanmış olmalıdır.
- ❖ Etkili bir coğrafya öğretimi için, üniversiteler tarafından etkili öğretme ve ders anlatmanın nasıl yapılacağına ilişkin kaynak kılavuz kitaplar geliştirilmeli ve coğrafya öğretmenlerine ulaştırılmalıdır.
- ❖ Öğretim stratejileri ve ilkelerinden yararlanılarak coğrafya derslerinin etkili bir biçimde öğretilmesini sağlayacak, yeni etkili öğretme ve ders anlatma yolları geliştirilmelidir.
- ❖ Coğrafya öğretiminde karşılaşılan önemli bir diğer sorun da araç-gereç sorunudur. Bu konuda en büyük iş devlete düşmektedir. Eğitime yapılan yatırımlar artırılmalıdır. Özel sektörle bu konuda işbirliği yapılmalı, çeşitli kampanyalarla okulların ihtiyaçları karşılanmalıdır.
- ❖ Öğretmenler coğrafya öğretiminde modern yöntemleri kullanmalıdır.
- ❖ Öğretmenler coğrafya ders aracı üretme, coğrafya seminer odası geliştirme, bunun için de harita, fotoğraf, slayt, film ve video çekimi gibi konularda eğitilmelidir.
- ❖ Öğretmenin modern öğretim yöntemlerini uygulayabilmesi için öncelikle kendisinin bu bilgi ve beceriye sahip

olması gerekmektedir. Öğretmenlerin modern öğretim yöntemlerinde kabiliyetlerini geliştirmek için Milli Eğitim Bakanlığı ile üniversiteler arasında (belirlenen uygun zamanlarda) hizmet içi eğitim kursları ve eğitim seminerleri düzenlenmelidir.

❖ Üniversitelerin eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarına verilen pedagojik formasyon ile ilgili dersler teorik ağırlıklı olmaktan çıkarılarak daha çok uygulamaya yönelik olmalıdır

❖ Liseler, gelişen teknolojiye uyum sağlamalı ve eğitim teknolojisinin bütün olanakları sunularak, klasik araç-gereçlere ilave olarak modern araç-gereçlerle (Bilgisayar, video, projeksiyon cihazı, slayt (dia), tv, epegöz, vb gibi) donatılmalıdır.

❖ Derslerde öğretmenlerin öğrencilerle, öğrencilerin ise öğretmenlerle etkileşimini artırabilmek için sınıf mevcutları azaltılmalıdır.

❖ Coğrafya dersinin eğitim politikası iyi belirlenmeli ve uzun yıllara dönük olmalıdır.

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.4.34.00.18.580/ 478
KONU : Anket(Ahmet AYDIN)

18 ..03/2004

MARAMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İLGİ :a)Valilik Makamının 16.03.2004 tarih ve 437 sayılı Oluru.
b) Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğünün
21.01.2004 tarih ve 207 sayılı yazısı.

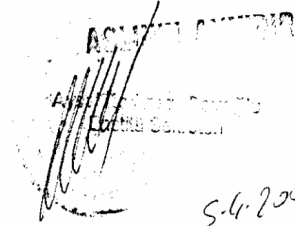
Marmara Üniversitesi Coğrafya Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden Ahmet AYDIN "ORTA Öğretim Kurumlarında Coğrafya Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi" konulu tezi ile ilgili uygulama çalışmalarını yapmak istediği İLGİ(a)Valilik Oluru ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi, gereğinin 2003-2004 öğretim yılında İLGİ Valilik Oluru doğrultusunda İlçe Millî Eğitim Müdürlüklerinin bilgisinden sonra Okul Müdürlüklerine gerekli duyurunun anketçi tarafından yapılmasını, işlem bittikten sonra 2(iki)hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Kültür Bölümüne bilgi verilmesini arz ederim.

Bilgilerinize arz ederim.

Tamer HORASAN
Müdür a.
Müdür Yardımcısı v.

EKLER :
Ek-1. İLGİ(a)Olur(-b)yazı.

5.4.2004 774
EGİTİM
%100
DESTEK
4440632

NOT :Verilecek cevapta tarih, kayıt numarası, dosya numarası yazılması rica olunur.
Adres :İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü A.Blok Ankara cad. No:2 Cağaloğlu 526 13 82

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.4.34.00.18.580/ 637
KONU : Anket(Ahmet AYDIN)

16 ..03/2004

VALİLİK MAKAMINA

- İLGİ :** a) Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığının 18.08.2003 gün ve B.0.0.APK.0.03.05.02/2430 sayılı emri.
b) Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün 21.01.2004 tarih ve 207 sayılı yazısı.
c) İlköğretim Teftiş Kurulu Başkanlığının 22.01.2004 tarih ve 19 sayılı yazısı

Marmara Üniversitesi Coğrafya Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden Ahmet AYDIN "**ORTA Öğretim Kurumlarında Coğrafya Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi**" konulu tez çalışmalarını yapmak istediği ile ilgili İLGİ (b) yazı ve ekleri Müfettişlerce incelenerek İLGİ(c) yazıları ile uygun olacağı bildirilmektedir

Adı geçenin yukarıda belirtilen konuda İLGİ (a) Bakanlık Emri Esasları dahilinde 2003-2004 öğretim yılında araştırmayı yapması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde Olurlarınıza arz ederim.

Ömer BALIBEY
Millî Eğitim Müdürü

EKLER :

Ek-1. (İlgi yazı ve ekleri)

OLUR
12.03/2004

Ali SÖZEN
Vali a.
Vali Yardımcısı

NOT : Verilecek cevapta tarih, kayıt numarası, dosya numarası yazılması rica olunur.
Adres : İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü A.Blok Ankara cad. No:2 Cağaloğlu 526 13 82

Ek 2 : Anket ve Yapılandırılmış Mülakat Çalışması Yapılan Okulların Listesi

OKULLAR	ÖĞRETMEN	ÖĞRENCİ
---------	----------	---------

Ümraniye Anadolu Lisesi	1	27
Ümraniye Lisesi	3	90
Ümraniye Nevzat Ayaz Lisesi	2	47
Ümraniye 75.Yıl Ticaret Meslek.Lisesi	2	56
Ümraniye Kız Meslek Lisesi	1	52
Üsküdar Anadolu Lisesi	2	25
Atakent Lisesi	2	53
Toplam	13	350

Ek 3: Coğrafya Öğretmenlerine Uygulanan Yapılandırılmış Mülakat Formu

A)Coğrafyanın tanımı ve içeriği

1. Coğrafya doğal olaylar ile insan topluluklarını ve faaliyetlerini bunların yeryüzüne dağılımlarını nedensel olarak inceleyen; doğal ortam ile insan arasında ilişki kuran bir bilim dalıdır.
2. Coğrafya doğal ve beşeri olayların tasvirini yapan ve bunların dünya üzerindeki dağılımını inceleyen bir bilim dalıdır.
3. Coğrafya bir insan bilimidir. Bundan dolayı coğrafya insan ve insan faaliyetlerini neden ve sonuç ilişkisine göre sorgulayan bir bilim dalıdır.
4. Coğrafya daha çok fiziki ağırlıklı bir derstir.
5. Coğrafya bir sosyal bilimdir.
6. Coğrafya bir ortam ve doğa bilimidir.
7. Coğrafya doğal ve beşeri olayları tek tek ve nasıl oluştuklarını anlatmalıdır.
8. Olayların nedenleriyle ilgilenmek ve olaylar arasında bağlantı kurmak coğrafyanın amaçlarından değildir.

B)Ortaöğretim Coğrafya öğretim programları

1. Orta öğretim kurumlarında okutulan coğrafya müfredatı, coğrafya biliminin esaslarını öğrencilere yeteri kadar vermektedir.
2. Ortaöğretim coğrafya müfredat programları her yıl ele alınıp, yeni bilgiler, kuram ve açıklamalarla zenginleştirilmektedir.
3. Ortaöğretim coğrafya müfredat programları diğer derslerin müfredat programlarıyla paralel bir içeriğe sahiptir.
4. Ortaöğretim coğrafya müfredat programları çağdaş dünya coğrafyasını ortaöğretim kurumlarında tam anlamıyla temsil etmektedir.

C)Lise coğrafya ders kitapları

1. Ortaöğretim coğrafya ders kitapları uzun yıllardan bu yana çoğunlukla aynı bilgileri kapsamaktadır.
2. Coğrafya ders kitapları öğrencinin ilgisini çekmemektedir
3. Lise coğrafya ders kitapları içerik olarak yetersizdir.
4. Lise coğrafya ders kitapları konuları işleyiş düzeni açısından öğrencilerin konuları anlamalarını güçleştirmektedir.
5. Lise coğrafya ders kitaplarında konular arasında bağ kurulmamıştır, konular bağlantısız ve kopuk sunulmuştur.
6. Lise coğrafya ders kitaplarında yeni kuram ve bilgiler sürekli işlenmekte ve çağ bu açıdan izlemektedirler.
7. Lise I. sınıf ders kitabında fiziki ve beşeri konular ağırlıklı olarak verilmiştir.
8. Lise II. sınıf ders kitabında konular eksiksiz ve muntazam işlenmiştir.
9. Coğrafya ders kitaplarında konuların başında bulunan hazırlık soruları, öğrencilerin konuya hazırlanması için

uygundur.

10. Lise III. sınıf coğrafya ders kitabında ülkemizle ilgili bilgiler sürekli yenilenmektedir.
11. Coğrafya ders kitaplarının sonunda yer alan “ödev ve sorular” öğrencinin konuyu öğrenip, öğrenmediğini ölçecek yapıdadır.
12. Lise II. sınıf coğrafya ders kitabında aşırı derecede ayrıntıya inilmiştir.
13. Coğrafya ders kitaplarındaki okuma parçaları, öğrencinin ilgisini çekmektedir.
14. Lise III. sınıf coğrafya ders kitabı Türkiye ekonomisini öğrencilerin öğrenmesi ve anlayabilmeleri için yeterlidir.
15. Lise III. sınıf coğrafya ders kitabı seviye açısından çok iyi hazırlanmıştır.
16. Lise 3. sınıf coğrafya ders kitabı öğrencileri ÖSS’ye hazırlama bakımından yeterli bir kitaptır.
17. Daha önceki lise coğrafya ders kitapları, konuların bütünlüğü ve işleyiş yöntemi açısından daha iyi idi.
18. Coğrafya ders kitapları basım tekniği ve kalitesi açısından uygundur.

D)Coğrafya öğretim teknikleri ve araç- gereç kullanımı

1. Coğrafya dersi öğretmen tarafından anlatılmalıdır.
2. Coğrafya dersi çoğunlukla tekrar yöntemiyle verilmelidir.
3. Coğrafya dersleri anlatılırken öğrencilerin dersi atlas ya da çeşitli şekiller aracılığı ile izlemesi şarttır.
4. Coğrafya derslerinin işleniş sırasında harita, grafik, şekil, diyagram gibi şematize yöntemiyle sunumu sürekli kullanılmalıdır.
5. Coğrafya dersinin işleniş sırasında, opak, projektör, slayt, tepegöz gibi sabit görüntülü; video, kapalı devre TV, film gibi hareketli görüntülü görsel teknik araçların kullanılması zorunludur.
6. Coğrafya konulanımı öğrenilebilmesi için ezber yönteminin öğrenci tarafından kullanılması çoğunlukla gereklidir.
7. Coğrafya konulan işlenirken örnekler yakın çevreden verilmelidir.
8. Coğrafya konulan işlenirken örnekler mümkün olduğu kadar ülkenin, bütününden verilerek öğrencinin ülkesini sevmesi ve daha iyi öğrenmesi sağlanmalıdır.
9. Coğrafya dersi öğretmen -öğrenci arasında som -cevap şeklinde izlenmelidir.
- 10.Öğretmen coğrafya derslerini uygulamalı işlemelidir.

E)Coğrafya dersinin öğretim kurumlarında yeri ve önemi

1. Coğrafya dersinin konuları günceldir. Bu yüzden öğrencilerin de derse katılmaları gerekmektedir.
2. Ortaöğretimden coğrafya dersleri kaldırılabilir.
3. Coğrafya dersinin bazı ortaöğretim kurumlarında kaldırılması isabetli bir karardır.
4. Coğrafya dersi tüm ortaöğretim kurumlarında seçmeli ders haline getirilip isteyen öğrencinin dersi alması

sağlanmalıdır.

F)Ortaöğretim kurumlarında coğrafya öğretmenlerinin durumu

1. Yeterlilik sınavları belli aralıklarla yapılmalı ve yetersiz bulunanlar meslek içi eğitim kurslarına tabi tutulmalıdır.
2. Öğretmen,coğrafya dersini işlerken ilgili konular hakkında mutlaka diğer yeni ve temel kitaplara ,dergilere göz atmak ve güncel örnekler üretmek zorundadır.
3. Coğrafya öğretmenlerinin kendilerini yenileyebilmeleri için koşullar uygundur.Okulların kütüphaneleri bu konuda yeterlidir.

G) Coğrafya derslerine eğitim yöneticilerinin ve kuruluşların bakış açısı

1. Eğitim yöneticileri, coğrafya dersine önem vermektedir.
2. Eğitim yöneticileri, coğrafya konularının öğrenciler tarafından öğrenilmesi sürecinde ilgili kurumlarla (meteoroloji, müze, fabrika, vs,) diyalogu sağlamada yardımcı olmaktadır.
3. Coğrafya konularının öğrenilmesi sürecinde, konularla ilgili kuruluşlar (meteoroloji, müze, fabrika, vs.) gerekli ilgi ve kolaylığı göstermektedirler.

Ek 4 : Öğrencilere Uygulanan Anket Formu

A) Coğrafyanın Tanımı Ve İçeriği

1. Coğrafya dağların, ovaların nerede olduklarını, akarsu uzunluklarını, başkentleri, para birimlerini din ve ırkları anlatan bir bilimdir.
2. Coğrafya bir insan bilimidir. İnsanın kendisi ve faaliyetlerini araştırır.

3. Coğrafya bir yer bilimidir. Yalnızca yeryüzündeki doğal olaylarla ilgilenir.
4. Coğrafya doğal ortamda meydana gelen olayları, oluş ve dağılışlarını, insan ve insan faaliyetlerini aynı zamanda insan faaliyetleriyle doğal ortam arasındaki ilişkileri neden sonuç ilişkisine göre araştıran bir bilimdir.

B) Coğrafya Dersi Öğretim Teknikleri Ve Araç Gereç Kullanımı

1. Okulumuzda coğrafya dersi yalnızca öğrencilerin anlatımıyla işlenmektedir.
2. Okulumuzda coğrafya dersi yalnızca öğretmenin anlatımıyla işlenmektedir.
3. Okulumuzda coğrafya dersi öğretmen-öğrenci arasında soru-cevap şeklinde işlenmektedir.
4. Okulumuzda coğrafya dersleri anlatım ve kara-tahtanın yardımıyla işlenmektedir.
5. Okulumuzda coğrafya dersleri sınıfın yanında ilgili ortamlarda (arazide, fabrikalarda vs.) işlenmektedir.
6. Okulumuzda coğrafya dersleri görsel aletler yardımıyla (slayt, tepegöz, projeksiyon, film makinesi, video ve TV) desteklenerek işlenmektedir.

C) Ders Kitapları

1. Coğrafya ders kitaplarındaki şekiller anlaşılır bir şekilde çizilmiştir.
2. Coğrafya ders kitaplarındaki resimler (Fotoğraflar) konulara uygun olarak seçilmiştir.
3. Coğrafya ders kitaplarındaki okuma parçaları ilginizi çekmekte ve konuları daha iyi anlamamızı sağlamaktadır.
4. Coğrafya ders kitaplarındaki konuların sonunda yer alan sorular işlenen konuları iyi bir şekilde öğrenip, öğrenmediğimizi test etmemizi sağlamaktadır.
5. Coğrafya ders kitaplarındaki konular güncel ve ilginizi çekecek konulardan oluşmaktadır.
6. Coğrafya ders kitaplarında kullanılan yazım dili, kitabı anlamamızı kolaylaştırmaktadır.

D) Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Dersinin Yeri

1. Coğrafya derslerinin hepsi zorunlu olarak okutulmalıdır
2. Coğrafya dersi mevcut ders saatlerinde yeteri kadar verilebilmektedir
3. Coğrafya dersi çevreyi tanımamız ve dünyayı anlamamız açısından önemlidir
4. derslerinin hepsi seçmeli olmalıdır
5. Coğrafya dersinin ders saatleri arttırılmalıdır

KAYNAKÇA

- ALKAN, C., 1984: **Eğitim Teknolojisi**, Aşama Matbaacılık Sanayi, Ankara.
- ATALAY, İ., (C. Alkan, D.A. Özçelik, L. Atalay ile birlikte), 1991: **Coğrafya Öğretimi**, A. Ü. Aç. Öğ. Fak, Yay.No: 416, Eskişehir.
- BALCI, A., 2002: **Coğrafya Eğitiminde Ölçme Ve Değerlendirme Üzerine Bir Çalışma**, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 5, İstanbul.
- BİLEN, M., 1990: **Plandan Uygulamaya Öğretim**, Gelecek Yayıncılık Hizmetleri LTD. ŞTİ., Ankara.
- ÇİLENTİ, K., 1988: **Eğitim Teknolojisi ve Öğretim**, Kadioğlu Matbaası, İstanbul.
- DOĞANAY, H., 1992: **Coğrafyada Metodoloji** At.Ü. Yay. No:739, K.K. Eğ. F. Erzurum.
- DOĞANAY, H., 1989: "Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim Programları" **Coğrafya Araştırmaları**, cilt: 1, sayı: 1, AKD ve TYK Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, Ankara.
- DOĞANAY, H., 2002: **Coğrafya Öğretim Yöntemleri**, Aktif Yay., s.17- 45, Ankara.
- EROL, O., 1987: **Ortaöğretim Kumrularında Sosyal Bilimler Öğretimi ve Sorunları**, Türk Eğitim Derneği Yayınları, İstanbul.
- ERTÜRK, S., 1982, **Eğitimde Program Geliştirme**, Yelkentepe Yayınları, Ankara.
- FİDAN, N., 1986, **Okulda Öğrenme ve Öğretme**, Kadioğlu Matbaası, Ankara.
- GOTMANN, Jean (Çev: Nazmiye Özgüç), 1976: **Şehirselleşmenin Gelişmesi**, İst. Üniv. Yay.No: 2087, İstanbul.
- HIZAL, A., 1992: "Türkiye'de, Eğitim Teknolojisi Personelinin Yetiştirilmesi", **Eğitim Teknolojisi ve Bilgisayar Destekli Eğitim Birinci Sempozyumu**, Bildiriler, Eskişehir.
- İZBİRAK, R., 1992: **Liseler İçin Coğrafya I** (8. Basılış), Mili Eğitim Basımevi, İstanbul.
- KÜÇÜKAHMET, L., 1986: **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, A.Ü. Eğ. Bil. Fak. Yay. No: 152, Ankara.
- OĞUZKAN, A. Ferhan, 1989: **Orta Dereceli Okullarda Öğretim (Amaç, İlke, Yöntem ve Teknikler)**, Emel Matbaacılık Sanayi, Ankara.
- ÖZEY, R., ÜNLÜ, M., ÜÇİŞİK, S., 2002: **Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Haritaların Önemi**, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı:5, İstanbul.
- ÖZEY, R. , 1996: **Osmanlı Döneminden Bugüne Coğrafya**, Ankara Üniv. D.T.C.F.Ulusal Coğrafya Sempozyumu, Ankara.
- ÖZEY, R. , 1998: **Türkiye Üniversitelerinde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi**, Öz Eğitim Yay. İSTANBUL.
- ÖZGÜMÜŞ, Nevzat, 1993: **Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi**, Dokuz Eylül Üniv.Y.L.Tezi, İzmir.
- TC, MEB, **TD**, cilt: 4, sayı: 163, 1942.
- TC, MEB, **TD**, cilt: 20, sayı: 976, 1957.

TC, MEB, **TD**, cilt: 34, sayı: 1660,1971.

TC, MEB, **TD**, cilt: 34, sayı: 1652,1971.

TC, RG, sayı: 14574, Mili Eğitim Temel Kanunu, no: 1739,1973

TC, MEB, **TD**,cilt: 37, sayı: 1775,1974.

TC, MEB, **TD**, cilt: 45, sayı: 2128,1982.

TC, MEB, **TD**, cilt: 46, sayı: 2146,1983.

TC, MEB, **TD**, cilt: 55, sayı: 2357,1992.

TC, MEB, **TD**, cilt: 55, sayı: 2366,1992.

TC, MEB, **TD**, cilt: 65, sayı: 2369,1992.

TC, MEB, **TD**, cilt: 56, sayı: 2381,1993.

TC, MEB **TTKB, Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu**, Ankara, 1992.

TÜMERTEKİN, Erol, 1990: **Çağdaş Coğrafi Düşüncenin Oluşumu ve Paul Vidal de la Blache**, İ. Ü. Ed. Fak. Yay.No: 3603, İstanbul.

TÜRKYILMAZ, Ş., 1966: **Öğretim Metodu ve Uygulama**, Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü, Ankara.

ÜNLÜ,M., SEKİN,S.,2002, **Coğrafya Dersinin Temel Öğretim Sorunları**, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı:5, İstanbul.

VARIŞ, Fatma, 1978, **Eğitimde Program Geliştirme**, An.Ün. Eğitim Fakültesi Yay. No. 75, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Ahmet AYDIN 20 Aralık 1975'te Kahramanmaraş'ta doğdu. İlköğrenimini Kahramanmaraş'ta, ortaöğrenimini İçel Anadolu Öğretmen Lisesinde tamamladı. 1997 yılında Marmara Ün. Atatürk Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği Bölümünü kazandı. 2001 yılında üniversite eğitimini tamamladıktan sonra İstanbul Ümraniye'de lisede öğretmenliğe başladı. 2002 yılında Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Coğrafya Öğretmenliği Bilim Dalı bölümünde yüksek lisans eğitimi almaya başladı. Ahmet AYDIN halen İstanbul Ümraniye'de coğrafya öğretmenliği yapmaktadır.